

Ontwikkelperspectief

NOVEX-gebied Groningen

Masterplan Zeehavens

↘ Inhoudsopgave

3

↘ Voorwoord

Het NOVEX-gebied Groningen heeft een bijzondere positie in Nederland. Het gebied heeft een grote rol gespeeld in de welvaart en toekomst van Nederland als geheel en dat wil men blijven doen. Rijk en regio zijn samen verantwoordelijk om het beste toekomstperspectief te realiseren. Door te werken aan een regio die in balans is, (her)nieuw(d) en vooruitstrevend, kan het gebied die belangrijke rol blijven spelen. Een plek met historie, met ruimte om te wonen en te ondernemen voor zowel huidige als nieuwe inwoners en met een sterk onderscheidend economisch profiel. Lopende en nieuwe grote opgaven worden ingezet voor kansen, voor nu en voor later.

Het aantrekkelijke landschap is een aaneenschakeling van erfgoed en er is hier rust en ruimte. Woningen zijn hier nog relatief betaalbaar. Met Nij Begun komt men de negatieve effecten van de gaswinning te boven en kan de komende 30 jaar verder worden geïnvesteerd in de economie en samenleving. De locatie dichtbij zee en de geografische ligging maakt dat het gebied strategisch en aantrekkelijk is gelegen. Het gebied speelt nu al een belangrijke rol in de economie en energievoorziening van Nederland en ook defensie ziet kansen voor het gebied.

Een derde van de nationale behoefte aan elektriciteit komt vanuit dit gebied en 15% van de Nederlandse basischemie is hier gevestigd. Daarnaast behoren de kennisinstellingen tot de top van de wereld.

Met het ontwikkelperspectief werken Rijk en regio vanuit een gezamenlijk vertrekpunt aan de toekomst van dit gebied. Zij willen gezamenlijk zorgen voor een veerkrachtige, trotse en sterke regio, die ook nationaal en internationaal sterk gepositioneerd is. Door te bouwen aan de toekomst vanuit eigen kracht, in plaats van voornamelijk te ontwikkelen vanuit schadeherstel. Meer dan in het verleden met aandacht voor wederkerigheid richting inwoners en het landschap. Hiermee werken Rijk en regio aan meer draagvlak bij grootschalige ontwikkelingen en zetten deze in als extra aanjager voor de samenleving, het gebied en de economie.

Rijk en regio zien dit ontwikkelperspectief als een kans waar iedereen beter van kan worden. Een kans die verzilverd kan worden als alle betrokken partijen samen optrekken en investeren in de toekomst van het gebied, en daarmee ook van Nederland. Die uitdaging gaan Rijk en regio met alle vertrouwen aan.

- Namens de Rijksoverheid:
Eddie van Marum, staatssecretaris
- Namens de regionale overheden:
Pascal Roemers, gedeputeerde

1. Inleiding

2. Op weg naar 2050

3. Ontwikkelen

- 3.1 Aantrekkelijk en robuust landschap, water als levensader
- 3.2 Sterke samenleving, dorpen en steden
- 3.3 Onderscheidende clusters en netwerken
- 3.4 Aandachtspunten in de deelgebieden

4. Samenwerken

5. Bijlagen

Krachtige steden en regio's hebben de toekomst. Zij spelen beter in op de dynamiek van een globaliserende wereld. Vooral regio's met sterke netwerken die snel schakelen op meerdere schaalniveaus, kunnen een positie verwerven en behouden in een sterk internationaal concurrentieveld. Mensen willen bij elkaar komen, ideeën uitwisselen, discussiëren, onderhandelen, leren en creëren. Bedrijven willen steeds meer in de buurt zijn van de bronnen die ze nodig hebben. Steden en regio's die in korte tijd de meeste en meest relevante proposities kunnen ontwikkelen voor hun stakeholders, winnen de strijd om de voorkeur van hun doelgroepen. En zijn dus de winnaars in de 'battle of the regions'.

Bron: WRR-rapport 'Naar een lerende economie'

➤ Inleiding

Waarom dit ontwikkelperspectief

De vele aantrekkelijke kleine dorpen vormen een grote kwaliteit, zoals wierdedorp Westeremden

4

Voelbare spanning tussen energieopgave en leefbaarheid

5

1.1 Het NOVEX-gebied Groningen omvat de stad Groningen, Hoogezand-Sappemeer, Delfzijl-Appingedam, de Eemshaven, vele dorpen, landschappen en het Groningse deel van de Waddenzee en Eems-Dollard. In dit gebied stapelen de maatschappelijke, economische, landschappelijke, infrastructurele en andere ruimtelijke opgaven. Onderwerpen raken vaak meerdere overheden en vragen gezamenlijke uitwerking en keuzes. Voorbeelden zijn de energietransitie, een vernieuwende en duurzame economie, het toekomstbestendig maken van het landschap, versterking van woningen, krimp en groei en ruimtelijke kwaliteit. De opgaven spelen zowel (inter)nationaal, provinciaal als regionaal en zijn veelal complex van aard. Door die vele opgaven ontbreekt het in het gebied veelal aan samenhang. Daarmee blijven tevens kansen liggen of worden opgaven groter. Daarom is een gezamenlijke gebiedsgerichte aanpak en prioritering van de opgaven en ontwikkelingen noodzakelijk.

Overzichtskaart met daarop het NOVEX-gebied, de vier daarbij betrokken gemeenten en de provincie Groningen

De combinatie en schaal van de energie gerelateerde en economische ontwikkelingen, de sociale opgaven, de bodemdaling, klimaatopgaven en de effecten van de gaswinning hebben ertoe geleid dat het gebied de aanwijzing 'NOVEX-gebied' heeft gekregen. Dit is inmiddels samengevoegd met het traject 'Masterplan Zeehavens', daarmee inmiddels NOVEX gebied Groningen | Masterplan Zeehavens (NGG | MPZ). Voor ieder NOVEX-gebied werken Rijk en regio gebiedsbericht samen toe naar één gezamenlijk perspectief. Het langjarig werken via een gezamenlijke aanpak en investeringsagenda biedt een duidelijke koers om het gebied langjarig langs te ontwikkelen. Zo ook in het NOVEX-gebied Groningen. Met het voorliggende ontwikkelperspectief wordt die zo noodzakelijke gezamenlijke stip op de horizon gezet: een samenhangend toekomstperspectief voor inwoners, bedrijven en overheden. Het maakt inzichtelijk wat er speelt in de regio; welke opgaven, kansen en schuarpunten er spelen. En hoe overheden vanuit een goede samenwerking complexe zaken kunnen oppakken, uitwerken, keuzes kunnen maken en kansen kunnen verzilveren. Daarmee werken ze samen toe naar één samenhangend perspectief. Een perspectief dat uitgaat van een aantrekkelijk en robuust landschap met water als levensader, een sterke samenleving met krachtige dorpen en steden, en onderscheidende economische clusters en netwerken van regionaal én nationaal belang. Voor zowel de korte termijn als de verdere toekomst (2035 en 2050).

De ontwikkelingen in het gebied staan niet stil. Nieuwe, grootschalige ontwikkelingen kunnen veel impact hebben op het gebied. Actuele voorbeelden zijn defensie, stikstof en (kern) energie. Het ontwikkelperspectief en het bijbehorend programma worden adaptief opgebouwd. Door goede samenwerking tussen Rijk en regio kunnen we deze ontwikkelingen bespreken, gezamenlijk keuzes maken en via de gebiedsgerichte sturing werken aan de samenhang en het benutten van kansen of voorkomen van ongewenste effecten.

6

1.2 Uitgangspunten

Er speelt veel in het NOVEX gebied. Met dit ontwikkelperspectief wordt beoogd samenhang tussen de verschillende opgaven en overheidslagen aan te brengen en deze samen verder uit te werken om de juiste integrale keuzes te kunnen maken. Waar nodig worden ontbrekende zaken opgepakt, aanvullende afspraken gemaakt of samenwerking en slagkracht georganiseerd op complexe of urgente vraagstukken. Daarbij zijn in het ontwikkelperspectief de volgende bestuurlijke uitgangspunten¹ van toepassing:

- Versterk de kwaliteiten van de regio en werk vanuit de eigen kracht van het gebied. Daarbij staat de kwaliteit van de leefomgeving centraal en ruimtelijke kwaliteit voorop.
- Zet in op een regio die economisch vitaal is, versterk het verdienvermogen, die een rol van (inter) nationale betekenis speelt en benut de potentie.
- Benut grote opgaven om het kleine mogelijk te maken. Waarborg dat ontwikkelingen bijdragen aan kansen voor het gebied en de inwoner(s).

➤ Beschouw water en bodem als sturende principes om toe te werken naar een toekomstbestendige samenleving, landschap en economie die bijdragen aan nieuw perspectief.

➤ Zorg dat inwoners weer vertrouwen krijgen in de toekomst door te zorgen dat ontwikkelingen bijdragen aan een beter toekomstperspectief voor zowel de inwoners als het gebied. Organiseer participatie en leg dit transparant uit.

Aanvullend worden in het ontwikkelperspectief de volgende uitgangspunten voor ruimtelijke kwaliteit toegepast: De karakteristieke eigenschappen die we waarderen in de leefomgeving willen we behouden en versterken. Dit betekent dat Rijk en regio zorgvuldig met ruimte om gaan en nieuwe ontwikkelingen zo goed mogelijk in het landschap inpassen, zodat het herkenbaar en van waarde blijft en wordt. Ruimtelijke kwaliteit zien we daarbij als het geheel van herkomstwaarde, belevingswaarde, gebruikswaarde en toekomstwaarde. Dit krijgt handen en voeten in vier ruimtelijke uitgangspunten:

- Herkenbare en logische ordening
- Zorgvuldig en meervoudig ruimtegebruik
- Aanpasbaar ontwerpen
- Meerwaarde creëren

7

1.3 Wat is het ontwikkelperspectief?

Het ontwikkelperspectief verbindt de diverse visies en ambities van de betrokken overheden, als gezamenlijke toekomstbeeld van het NOVEX-gebied. Het geeft daarmee richting en beschrijft hoe overheden samen -in dit complexe speelveld- tot uitwerkingen en keuzes kunnen komen. Dit door grote strategische en complexe opgaven in te zetten voor perspectief voor het gebied en voor Nederland, gezamenlijk keuzes te maken en door ontbrekende schakels op te pakken, met een plus waar mogelijk. Hierbij wordt geen werk over gedaan. Veel opgaven worden al opgepakt in lopende projecten of programma's. Hier wordt in het ontwikkelperspectief regelmatig naar gerefereerd. De nadruk van dit ontwikkelperspectief ligt op het grote geheel: het organiseren van samenhang bij opgaven die meerdere onderwerpen en overheden raken en die niet losstaand opgelost kunnen worden. En, het samen zorgen dat het perspectief gerealiseerd kan worden door samen regie te voeren en door instrumentaria, mensen en middelen in te zetten voor overstijgende en complexe opgaven en vraagstukken. Het ontwikkelperspectief is geen eind-, maar een vertrekstation.

Met het vaststellen van het Ontwikkelperspectief NOVEX-gebied Groningen | Masterplan Zeehavens bevestigen de samenwerkende NOVEX-partners de voorgestelde koers en de vervolgitwerkingen die gezamenlijk worden opgepakt. Het ontwikkelperspectief is een beleidsvoornemen dat richting geeft aan strategische ruimtelijke besluiten en uitvoeringsafspraken. Dit betekent dat de betrokken partijen zich inspannen om dit ontwikkelperspectief in hun omgevingsbeleid te verwerken. Voorbeelden hiervan zijn de nieuwe Nota Ruimte (lees: Nationale Omgevingsvisie) en nationale programma's, de provinciale en gemeentelijke Omgevingsvisies en Omgevingsprogramma's. Het ontwikkelperspectief vraagt om gebiedsgerichte uitvoering. Partijen committeren zich aan het opstellen van een gebiedsprogramma (uitvoeringsagenda) inclusief regionale investeringsagenda en de benodigde Rijk-regio samenwerking op basis van dit ontwikkelperspectief. Besluitvorming over deze documenten vindt te zijner tijd plaats, binnen ieders eigen verantwoordelijkheid.

¹ Zoals met elkaar bepaald in de Bestuurlijke bijeenkomst Rijk-regio te Farmsum d.d. 24 oktober 2024

1.4 Relaties

De deelnemende overheden hebben ieder een eigen omgevingsvisie. Een omgevingsvisie beschrijft vanuit één overheid de overkoepelende visie en kaders voor de fysieke leefomgeving. Omgevingsvisies zijn zelfbindend en vormen de rechtsbasis voor regels met betrekking tot de fysieke leefomgeving. Het ontwikkelperspectief brengt nationale, provinciale en lokale opgaven, ambities en ontwikkelingen gebiedsgericht samen om vervolgens samen de juiste keuzes te maken, richting te geven en samen te zorgen voor uitvoering. Dit doen we de binnen de kaders van de betrokken overheden en van het provinciale ruimtelijk voorstel. Het ontwikkelperspectief levert ook inbreng voor nog op te stellen of te actualiseren visies en beleid. Iedere overheid houdt daarin, conform de Omgevingswet, zijn eigen verantwoordelijkheid. Als in een omgevingsvisie (nieuwe) belangrijke beleidsuitspraken worden gedaan, dan kan het ontwikkelperspectief worden aangepast en geactualiseerd. Zo vormt het ontwikkelperspectief een bouwsteen en is het adaptief.

In de provincie Groningen zijn drie NOVEX-gebieden. Er is sprake van een geografische overlap, echter heeft ieder NOVEX-gebied een eigen inhoudelijke focus. Het NOVEX-gebied Groningen-Assen richt zich op wonen en werken. NOVEX-gebied Lelylijn richt zich op de Lelylijn en daarmee samenhangende woningbouw, werkgelegenheid en mobiliteit. NOVEX-gebied Groningen richt zich op nieuw perspectief via drie pijlers: economie/energie, landschap en samenleving. Ook is er samenhang met het Deltaplan voor het Noorden 2050, wat de toekomst schetst op Noord Nederlandse schaal. Gestreefd wordt naar complementariteit, synergie en goede samenwerking.

² Afspraken diverse bestuurlijke overleggen en BO Leefomgeving november 2024

Het NOVEX-gebied Groningen en Nij Begun kennen een sterke samenhang. Waar mogelijk wordt daarom samenwerking gezocht, al blijven het zelfstandige trajecten. Nij Begun kent vier pijlers: versterking, verduurzaming, economie en sociaal. In 2023 zijn het NOVEX-gebied Groningen en het Masterplan Zeehavens opgenomen in de Kamerbrief Nij Begun en in het startdocument van de economische agenda. Inmiddels is het ook opgenomen in de eerste versie van de economische agenda. Het NOVEX-gebied Groningen | Masterplan Zeehavens brengt de Nij Begun pijlers samen, faciliteert en benut ze, zodat ze maximaal bijdragen aan integraal perspectief voor dit gebied. Daartoe worden deze geïntegreerd in het ontwikkelperspectief, gebiedsprogramma en investeringsagenda. Via het NGG | MPZ worden de pijlers integraal afgewogen en ruimtelijk uitgewerkt. Andersom worden gebiedsbouwstenen als input voor de agenda's ontwikkeld. De investeringsagenda biedt de mogelijkheid om -aanvullend op (de plus van) Nij Begun- middelen te vinden voor realisatie. Tevens verzorgt het NGG | MPZ de (fysieke) randvoorwaarden ten behoeve van deze agenda's, zoals water, aantrekkelijk wonen/werken en recreëren, gebiedsontwikkelingen, bereikbaarheid, infrastructuur, ruimtelijke kwaliteit en inpassing. Daarmee wordt de kans op succes van de agenda's vergroot.

Het Programma Aanlanding Wind Op Zee (PAWOZ/VAWOZ) en het NOVEX-gebied Groningen | Masterplan Zeehavens kennen een sterke samenhang. Het belang, de impact en de inhoudelijke relatie tussen de aanlanding van wind op zee en het landzijdig vervolg ervan zijn voor het NOVEX-gebied Groningen dusdanig, dat is afgesproken² om de uitwerking en keuzes van het landzijdige vervolg te integreren in het NOVEX-gebied Groningen | Masterplan Zeehavens. Daarmee kan PAWOZ (VAWOZ op langere termijn) integraal bijdragen aan (regionaal en nationaal) perspectief en kan het gezamenlijke draagvlak worden vergroot.

Het kabinet werkt aan een nieuwe Nota Ruimte. De Ontwerp-Nota Ruimte zal later dit jaar aan de Tweede Kamer worden aangeboden. De Nota Ruimte geeft een langetermijnvisie op de toekomst en de ontwikkeling van de leefomgeving in Nederland. De nieuwe Nota Ruimte bevat de ruimtelijke keuzes voor nu (2030), straks (2050) en met een doorkijk naar later (2100). De Nota Ruimte is bindend voor het Rijk, met de andere overheden gaat het Rijk in gesprek over het gebiedsgericht doorwerken

van de keuzes die in de Nota Ruimte worden gemaakt. Het gesprek met medeoverheden voeren we in het Programma NOVEX. NOVEX kent twee samenhangende sporen: regie per provincie en gebiedsgerichte regie in 16 NOVEX-gebieden. Voor het NOVEX gebied Groningen | Masterplan Zeehavens maken we nu het ontwikkelperspectief met een gezamenlijke ruimtelijke visie en benoeming van opgaven voor de toekomst.

1.5 Samenwerken

Dit ontwikkelperspectief is een product van de Rijksoverheid, de provincie Groningen, de waterschappen Noorderzijlvest en Hunze en Aa's en de gemeenten Eemsdelta, Groningen, Het Hogeland en Midden-Groningen. Deze overheden werken interbestuurlijk samen vanuit de gedachte van één overheid aan het perspectief. Iedere organisatie heeft daarbinnen haar eigen rol en verantwoordelijkheid. Er wordt ook samen gewerkt met relevante partijen, zoals de overheids-NV Groningen Seaports. Het succes van dit ontwikkelperspectief valt of staat bij een goede samenwerking. De samenwerkende overheden zetten zich samen in voor het perspectief, ook als dit het individuele belang overstijgt. De nadere invulling van afspraken en wie wat doet volgt in de nadere uitwerking (zie punt vervolg en gebiedsgerichte aanpak).

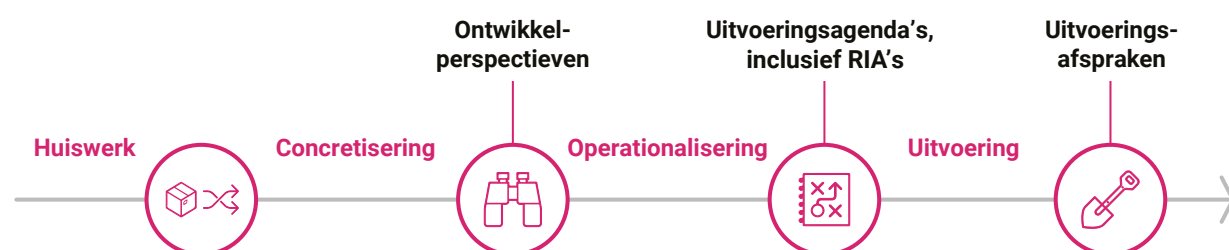
Door goede onderlinge inhoudelijke afstemming worden de beste integrale keuzes gemaakt. Zo mogelijk wordt capaciteit gedeeld, gezamenlijke slagkracht op complexe (systeem) vraagstukken georganiseerd, nieuwe financieringsmodellen ontwikkeld en elkaars instrumentaria benut, zoals ook opgenomen in het Rijksprogramma NOVEX. Dat is net zo belangrijk als inhoudelijke afstemming. In hoofdstuk 4 is een beschrijving van de samenwerking opgenomen, in lijn met hoe dit eerder is afgesproken en hoe de samenwerking reeds sinds geruime tijd werkt.

1.6 Vervolg

Conform het Rijksprogramma NOVEX wordt het ontwikkelperspectief (inclusief de bijbehorende onderzoeks- en uitwerkingsagenda) verder uitgewerkt tot het integrale gebiedsprogramma (uitvoeringsagenda) in combinatie met de investeringsagenda, en de gebiedsgerichte en interbestuurlijke samenwerking. De eerste versie loopt onder meer gelijk op met de uitwerking van het uitvoeringsplan van de economische agenda Nij Begun, gegeven de samenhang. In het (rollende) gebiedsprogramma i.c.m. de

investeringsagenda wordt nader uitgewerkt, integraal afgewogen en afgesproken wie wat wanneer doet - met volgtijdelijke afhankelijkheden. Inclusief wat nodig is zoals (aanvullende) afspraken, capaciteit en middelen. Dit is nader toegelicht in de paragraaf 'gebiedsgerichte aanpak'. Genoemde documenten vormen zo de (langjarige) basis voor gezamenlijk afgestemde (uitvoerings)afspraken, keuzes en investeringsbesluiten voor het NOVEX-gebied Groningen | Masterplan Zeehavens.

Rijk en regio werken gezamenlijk in opeenvolgende fases het ontwikkelperspectief uit

1.7 Leeswijzer

Het Ontwikkelperspectief NOVEX-gebied Groningen heeft de volgende opbouw:

Hoofdstuk 1 omvat de inleiding met daarin de aanleiding, uitgangspunten, de scope, de relaties en het proces met betrekking tot dit ontwikkelperspectief.

Vervolgens schetst **Hoofdstuk 2** hoe het NOVEX-gebied Groningen er in 2050 uit ziet.

Hoofdstuk 3 beschrijft hoe de overheden het perspectief ontwikkelen. Dit doen zij aan de hand van drie roden daden: Aantrekkelijk en robuust landschap, water als levensader (3.1), Sterke samenleving, dorpen en steden (3.2) en Onderscheidende clusters en netwerken (3.3).

Elke rode draad heeft eigen deelgebieden, ambities en opgaven, met een daarbij horende ontwikkelrichting en agenda. Tenslotte wordt beschreven welke specifieke aandachtspunten er zijn in de deelgebieden bij de verdere uitwerking en ontwikkeling van het perspectief (3.4).

Afsluitend licht **Hoofdstuk 4** toe welke bestuurlijke afspraken zijn gemaakt en hoe samengewerkt wordt aan de realisatie van de ambities. Het markeert hiermee het vertrekpunt van een langjarige samenwerking waarin de overheden gezamenlijk uitvoering geven aan het gebiedsgerichte ontwikkelperspectief.

➤ Op weg naar 2050

Integraal toekomstperspectief

12

13

Het NOVEX-gebied is in het verleden gevormd door invloeden vanuit de Waddenzee, de EemsDollard, de opstuwing van de Hondsrug en natuurlijk de mens. Deze invloeden hebben onder andere geleid tot een open dijkenlandschap, historische wierdendorpen, kwelders, oude maren en kreken en een netwerk van wegen en vaarten. Deze kenmerken vormen het vertrekpunt op weg naar 2050.

In 2050 heeft de aanpak van de klimaat- en wateropgave geleid tot een versterking van de unieke eigenheid en identiteit van het landschap. Het groenblauwe raamwerk van karakteristieke maren, waterlopen en vaarten en groene dragers is integraal onderdeel van het aantrekkelijke en klimaatrobuuste landschap, de natuur en de steden en dorpen. Het water verbindt gebieden, zorgt voor een recreatieve impuls en heeft het watersysteem onderdeel gemaakt van het 'levende landschap'. We hebben ingezet op waterbesparing en -hergebruik, lekverliezen zijn verkleind, we hebben ruimte gemaakt voor waterberging en hebben zilt water geschikt gemaakt voor gebruik. Hierdoor is er voor verschillende functies voldoende zoetwater beschikbaar voor het gebied, de inwoners en de bedrijven. Het NOVEX-gebied heeft nog steeds een agrarisch karakter. Landbouw heeft door innovatie en anticipatie op de

water- en bodemopgaven een transitie doorgemaakt en een nieuwe toekomst ontwikkeld, in goede samenhang met andere (economische/ stedelijke) ontwikkelingen.

De kustzone biedt veiligheid doordat de dijken zijn versterkt en omdat de kustzone als geheel beter kan meebewegen met de zee en met ontwikkelingen die in het gebied spelen. De Waddenzee met de Eems-Dollard zijn gebieden waar natuur en erfgoed samenkomen. Er zijn goede vaarroutes vanaf zee en tussen de eiland(en), Emden en het gebied. Het Duurswold is doorontwikkeld als verbindend gebied tussen de verschillende landschappen, dorpen en steden. Het heeft geleid tot één van de mooiste landschappen van Nederland waar inwoners en bezoekers graag verblijven om te ontspannen en te genieten van de uitzichten. Het cultuurhistorische landschap van het Wierdenlandschap met kenmerkende akkerbouw is versterkt.

De samenleving van het NOVEX-gebied heeft zich ontwikkeld tot een gemêleerde en vitale samenleving van jong en oud. Het gebied vervult een pioniersrol voor een duurzaam leven van hoge kwaliteit. De Groningse mentaliteit, de kennisinstellingen, de fijne leefomgeving en sociale cohesie spelen hier een grote rol in. Er is een goede synergie tussen de stedelijke metropool (stad

Groningen), de grote kernen en dorpen daaromheen. De verbeterde bereikbaarheid zorgt ervoor dat het voorzieningenniveau én de leefkwaliteit is versterkt. Iedereen die wil, kan meedoen.

In 2050 maakt de economische kernzone van het NOVEX-gebied Groningen deel uit van de economische ruggengraat van Nederland en Noord-Europa. De afstemming en samenwerking tussen het kenniscluster van Groningen, de economische clusters en het MKB hebben geleid tot een vitaal economisch ecosysteem: ze vullen elkaar aan.

De economische clusters functioneren als 'vliegwheels' voor de rest van de regio en zijn op nationale schaal van sterk toegevoegde waarde. De verbeterde fysieke en digitale infrastructuur zorgt voor een beter bereikbare regio. Onder andere door een slimme invulling van de energietransitie is het verdienvermogen van inwoners en de concurrentiepositie van bedrijven verbeterd. De voordelen van wederkerigheid bij ontwikkelingen in de economische en/ of energie zijn voelbaar voor de inwoner en (kwaliteit van) het gebied.

Op kenniscampussen zoals Zernike komen innovatie, onderwijs en bedrijvigheid samen. Ze versterken de kennispositie van de regio

➤ Ontwikkelen

Integraal en drie rode draden

16

17

➤ Het ontwikkelperspectief gaat uit van het ontwikkelen van het gebied langs drie ontwikkellijnen (rode draden) in combinatie met de integrale gebiedsgerichte aanpak.

Iedere rode draad heeft eigen opgaven en ambities en vertelt een eigen gebiedsverhaal. Samen vormen ze de gebiedsidentiteit en het fundament van het toekomstperspectief. Dit fundament bouwt voort op basis van eigen kracht, bestaande kwaliteiten en de eigenschappen van dit gebied en haar samenleving, en sluiten waar mogelijk aan op landelijke ontwikkelingen. De drie rode draden zijn:

1. Aantrekkelijk en robuust landschap, water als levensader

gaat over het veerkrachtig, aantrekkelijk en beleefbaar maken van het landschap. Zo wordt gebouwd aan een klimaat- en waterrobuust landschap, met behoud en versterking van ruimtelijke kwaliteit en recreatief gebruik.

2. Sterke samenleving, dorpen en steden

gaat over het duurzaam en vitaal maken van de samenleving, met sterke dorpen en steden. Hier kunnen huidige en nieuwe bewoners fijn, lang en gezond leven in een aantrekkelijke regio en mee blijven doen.

3. Onderscheidende clusters en netwerken

gaat over duurzaam ontwikkelen, innoveren van de economische kernzone, met sterke interne en externe verbindingen en relaties. Zo wordt de regionale economie versterkt, haar relevantie op nationale en internationale schaal vergroot en kan de samenleving en het gebied mee profiteren. Deze wederkerigheid is randvoorwaardelijk voor echt perspectief.

Het ontwikkelperspectief beschrijft niet alleen het eindbeeld, maar ook wat ervoor nodig is om daar te komen. Daarom wordt voor elke rode draad beschreven:

- Ambitie - wat is het eindbeeld?
- Opgaven, kansen en schuulpunten - wat moet worden opgepakt?
- Ontwikkelrichting - wat is nodig om de ambitie te bereiken?
- Agenda - welke aanpak hoort daarbij?
- Nadere uitwerking en aandachtspunten - waar moet rekening mee gehouden worden?

Ruimtelijke kwaliteit

Ruimtelijke kwaliteit voorop is de basisambitie bij alles wat we doen en ontwikkelen in NOVEX-gebied Groningen. Dat betekent dat de ruimtelijke kwaliteitsaspecten van Waardevol Groningen, de ambities uit de provinciale (concept) omgevingsvisie en de

algemene ruimtelijke kwaliteitsopgaven in dit gebied het vertrekpunt vormen voor alle ontwikkelingen. Een nadere toelichting op ruimtelijke kwaliteit in dit perspectief is opgenomen als bijlage en de uitgangspunten zijn beschreven onder het kopje 'uitgangspunten'.

Gebiedsgerichte aanpak

Dit ontwikkelperspectief is een belangrijke stap in de gebiedsgerichte aanpak. Het geeft richting en beschrijft hoe overheden gezamenlijk kunnen komen tot (integrale) sturing, uitwerkingen en keuzes. Vanuit de NOVEX gebiedsbrede samenhang en via de in het ontwikkelperspectief beschreven deelgebieden en netwerken.

Als volgende stap van de gebiedsgerichte aanpak wordt het ontwikkelperspectief uitgewerkt tot het gebiedsprogramma i.c.m. de investeringsagenda. Hierin wordt nader uitgewerkt en afgesproken wie wat wanneer doet - met volgtijdelijke afhankelijkheden. Inclusief wat nodig is zoals (aanvullende) afspraken, capaciteit en middelen. Zo wordt de (onderzoek- en uitwerkings) agenda van het ontwikkelperspectief hierin verder uitgewerkt. De betrokken overheden werken, individueel of gezamenlijk, aan (onderdelen van) het perspectief. Lopende en nieuwe ontwikkelingen, programma's, projecten en agenda's (o.a. Nij Begun) in het gebied worden eveneens opgenomen in het op te stellen gebiedsprogramma. Daarmee wordt overzicht gecreëerd, kan beter op samenhang worden gestuurd en het biedt de mogelijkheid om nader uit te werken, schuurpunten op te lossen, kansen te benutten en te zorgen voor de juiste afwegingen en keuzes. Het gebiedsprogramma biedt eveneens de mogelijkheid om nieuwe zaken te agenderen, ontwikkelingen te starten. Zo kan vanuit de diverse opgaven worden toegewerkt naar integrale gebiedsgerichte aanpakken.

Ook wordt uitgewerkt hoe het gebiedsprogramma kan worden georganiseerd, waarbij bijvoorbeeld gekeken wordt naar gebiedsgerichte deelprogramma's of deelprogramma's per ontwikkellijn/rode draad. Daarmee kan ambtelijke en bestuurlijke drukte worden verminderd. Het uiteindelijke doel is om te versterken, versnellen, verbinden en te verbeteren en daarmee het perspectief te realiseren. Het is niet de bedoeling om lopende zaken over te nemen of dat alles via de gebiedsgerichte samenwerking moet verlopen. In goed overleg kan daar wel voor worden gekozen.

Onderdeel van de gebiedsgerichte aanpak is -uiteraard- een goede samenwerking tussen Rijk en regio. Daarmee kunnen de samenwerkende partijen zorgen voor regie, samenhang, uitwerking, keuzes, prioritering en kan het perspectief worden gerealiseerd. Het bestuurlijk overleg, de programmaorganisatie en de gebiedstafel zijn hierbij belangrijke hulpmiddelen (zie hoofdstuk 4 'samenwerken').

➤ Aantrekkelijk en robuust landschap, water als levensader

De grote openheid is een van de kernkwaliteiten van de regio - dijken- en wierdenlandschap bij Maarhuizen

Een aantrekkelijk en afwisselend landschap staat aan de basis bij ontwikkelingen - Damsterdiep ter hoogte van Ten Post

3.1

Deze rode draad gaat over het landschap. We koesteren de bestaande kwaliteiten en werken actief aan het aantrekkelijker, robuuster en beleefbaarder maken. Water en bodem zijn daarbij belangrijke dragers. We werken aan een veerkrachtig landschap dat adaptief is voor ontwikkelingen in het

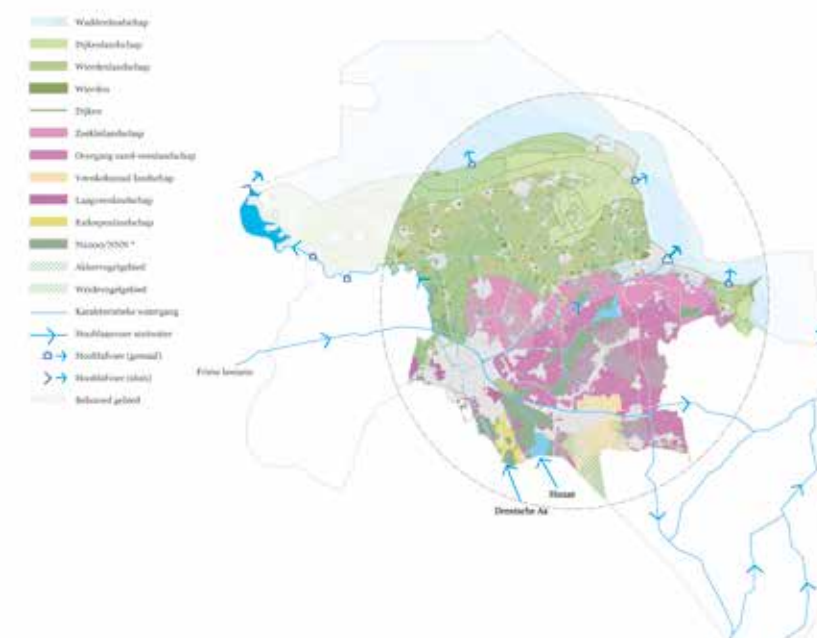
gebied, dat goed functioneert en voelt als één samenhangend geheel. We benutten de klimaat- en wateropgave om daarmee de kwaliteit van het landschap (eigenheid, landschappelijk raamwerk, erfgoed en milieu) en het recreatief gebruik te versterken.

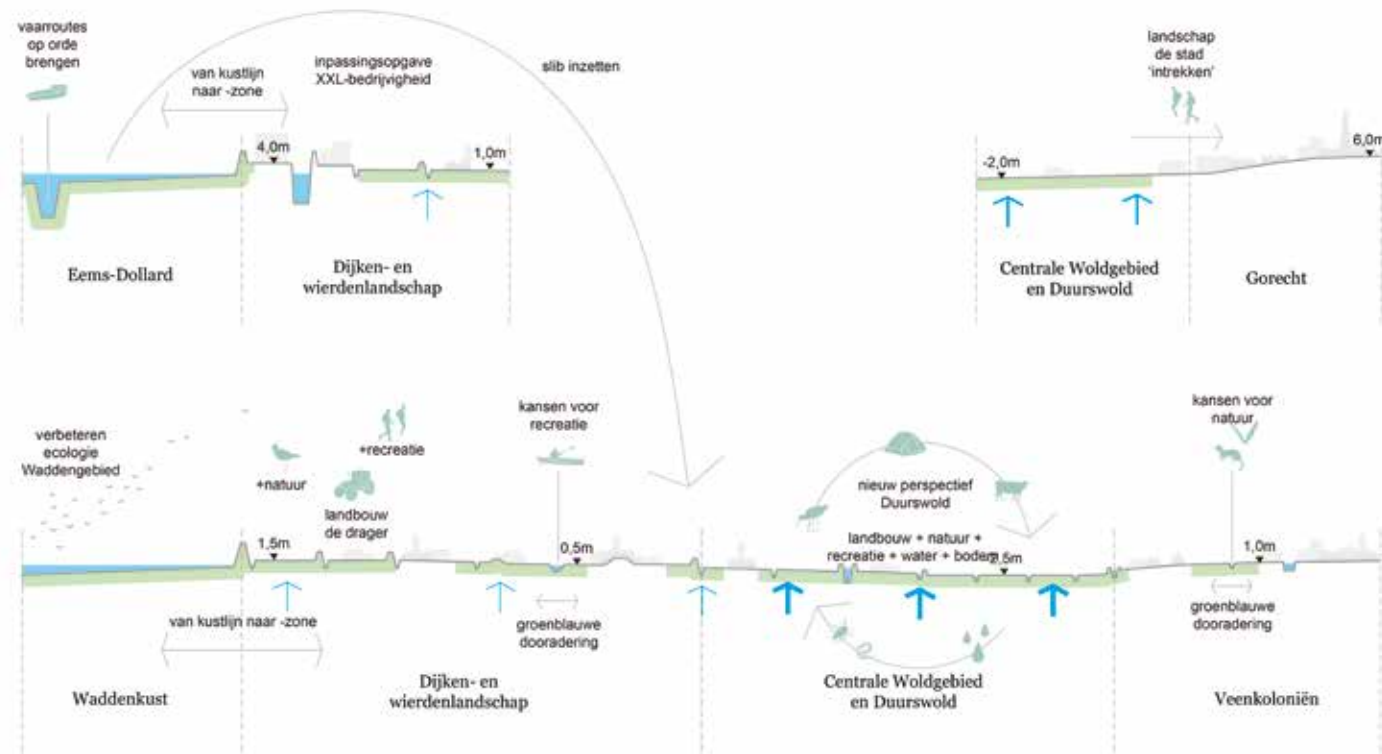
3.1.1 Ambitie | Wat is het eindbeeld?

In 2050 zijn de kwaliteiten en eigenschappen van het landschap verbeterd. Het landschap -van Wad tot Gorecht- is klimaatrobust, levend, uitnodigend en prettig om in te verblijven. De kustzone garandeert bescherming tegen de zee. Het bodem- en watersysteem vormt de basis voor landschappelijke, maatschappelijke en economische ontwikkelingen.

Het beter integreren van de kwaliteiten in het landschap heeft de gebiedsidentiteit versterkt. Er is proactief geanticipeerd op klimaatveranderingen en bodemdaling. Hierdoor houden de steden en dorpen droge voeten, heeft landbouw toekomstperspectief, wordt de waterkwaliteit verbeterd en worden inwoners en bedrijven voorzien van voldoende drink- en proceswater.

Kaartbeeld 'Aantrekkelijk en robuust landschap' met diverse landschappen, natuurgebieden, bebouwingsgebieden en doorsneden door verschillende watergangen.

Per landschappelijk deelgebied ziet dat er als volgt uit:

In het **Wierdenlandschap** zijn in 2050 de landschapskarakteristieken waar mogelijk versterkt en de landbouw is nog steeds een belangrijke drager. Ruimtelijke ontwikkelingen zoals nieuwe bedrijvigheid, woongebieden en energie-infrastructuur zijn afgestemd op de landschappelijke structuren. Er is hier ruimte gemaakt voor klimaatadaptie, door onder andere het vergroten van de zoetwaterbeschikbaarheid en het voorkomen van (verdere) verzilting. Er is een betere groenblauwe dooradering en het landschap is goed (be)leefbaar voor inwoners en recreanten.

De **kustzone** biedt waterveiligheid aan inwoners en bedrijven, met vloeiende verbindingen tussen zee en achterland. We werken hier aan meerdere ontwikkelingen die op elkaar zijn afgestemd, zoals kustversterking, slibgebruik, natuurontwikkeling, de aanleg van infrastructuur en recreatie. De ontwikkelingen zijn benut om de beleving van het landschap, de waterveiligheid en de water- en bodemkwaliteit te verbeteren. De kustzone waarborgt tevens de ontwikkeling van de havens en aanverwante ontwikkelingen.

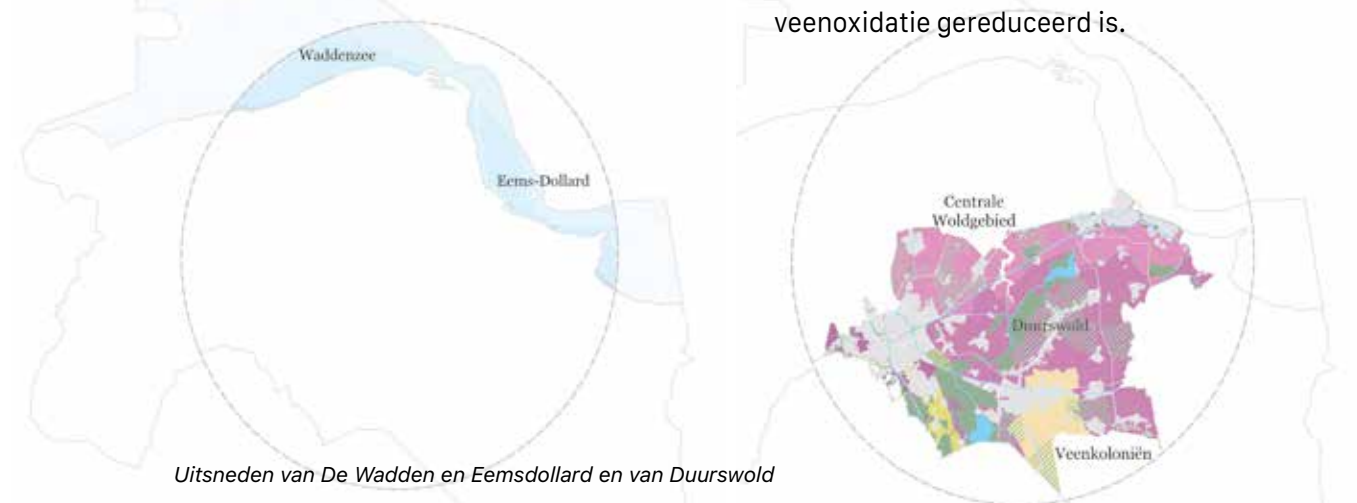

Uitsneden van het Wierdenlandschap en van de kustzone

De **Wadden en Eemsdollard** is ook in 2050 een uniek natuurgebied met de (Groningse) Wadden en haar UNESCO Werelderfgoed status.

De ecologische waarden en de beleefbaarheid van het gebied zijn verbeterd. Er is een goede balans tussen de natuur, landbouw, visserij, recreatie, bedrijvigheid en de ruimte voor nieuwe ontwikkelingen in en rondom het gebied.

Ook de vaarroutes zijn op orde. Dit zal soms ingewikkelde keuzes vergen.

Uitsneden van De Wadden en Eemsdollard en van Duurswold

3.1.2 Opgaven, kansen en schuulpunten | Wat moet worden aangepakt?

- Klimaatadaptief maken
- Zoetwaterbeschikbaarheid borgen
- Waterveiligheid duurzaam garanderen
- Verbeteren waterkwaliteit
- Kwaliteit van de natuur, het landschap en de beleving ervan versterken/ benutten
- Landbouw(transitie) accommoderen

Het landschap staat onder druk. Weersextremen zullen vanwege klimaatverandering toenemen, met de kans op meer periodes van (langere) droogte, zoetwatertekorten en heviger piekbuien. De water- en bodemopgave in het gebied is breed, van zoetwaterbeschikbaarheid, bodem-/waterkwaliteit, wateroverlast, verdroging, verzilting tot bodemdaling. Zoetwaterbeschikbaarheid is een belangrijke opgave. Verschillende opgaven en nieuwe gebruikers (bijvoorbeeld waterstofproductie en het tegengaan van

Duurswold (incl. het Centrale Woldgebied) is in 2050 een gebied met nieuwe perspectieven voor landbouw, recreatie, natuurontwikkeling en cultuurhistorie. Het gebied verbindt op een natuurlijke, aantrekkelijke en functionele manier de steden Groningen, Delfzijl-Appingedam en Hoogezand-Sappemeer en de aanwezige dorpen. De water-, recreatie- en landschapsstructuren verbinden ook omliggende gebieden zoals Blauwestad, Meerstad, Reitdiep, het Zuidlaardermeer en mogelijk de Eems-Dollard (via de kustzone). Er is ruimte gegeven om een deel van de water- en bodemproblematiek op te lossen, waardoor veenoxidatie gereduceerd is.

veenoxidatie) doen de vraag naar zoetwater toenemen. Opgaven rondom klimaat, water en bodem hebben daarmee veel invloed op het huidig en toekomstig gebruik van het landschap. Klimaatverandering leidt ook tot een waterveiligheidsopgave. Het is nodig dat de kustverdediging en het landschap hierop inspelen. Ook hebben industrie, bedrijventerreinen en grootschalige infrastructuur invloed op het karakter van het gebied en hebben een nauwe samenhang met water en bodem. Daar komen de maatregelen als gevolg van de landbouwtransitie nog bij. De vele functies kunnen leiden tot onderlinge schuulpunten en tevens tot verrommeling van het landschap. Immers, er is niet altijd een duidelijk verband tussen de vele functies en de historische landschapsstructuren.

De opgave is om het landschap met haar vele activiteiten en opgaven weer als één samenhangend geheel te laten functioneren en hiervoor de juiste integrale afwegingen en keuzes te maken.

Ook met de natuur gaat het niet overal goed en de leefgebieden van dieren en planten staan onder druk. Het is nodig om de versnippering van natuur en landschapsstructuren te verminderen en de kwaliteit van water en natuur te verbeteren.

Zo moet de natuur en het erfgoed van de Waddenzee en Eems Dollard beschermd worden, zonder het gebied op slot te zetten. Ook moeten de verbindingen tussen de stedelijke gebieden, het Duurswold en de Dollard op een kwalitatieve manier versterkt worden vanuit waterhuishoudkundig oogpunt. Dit biedt enerzijds potentiële schuurpunten met de bestaande functies en leidt tegelijkertijd tot kansen voor de kwaliteit en beleving van het landschap. Dit verdient nadere uitwerking.

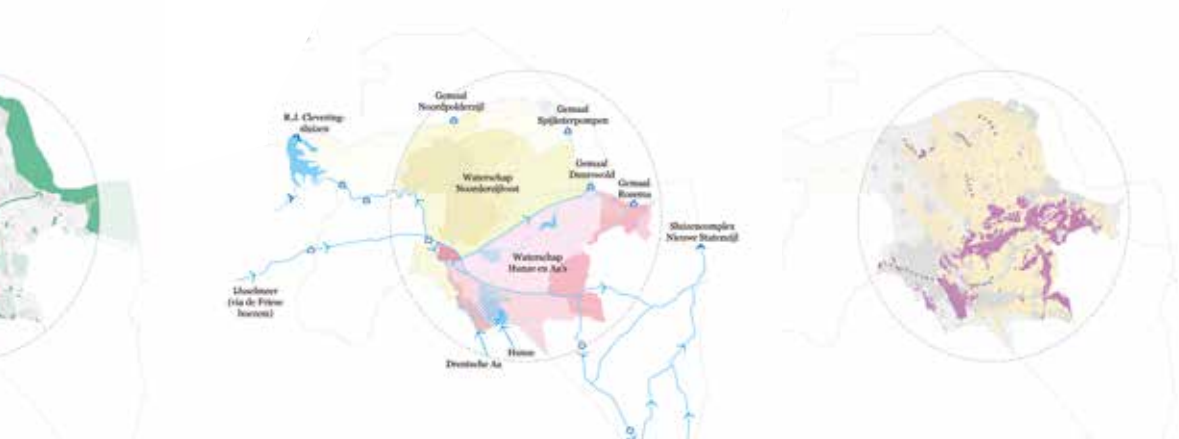

Principeschets 'Aantrekkelijk en robuust landschap': het landschap als fundament voor alle ruimtelijke opgaven

In het kustgebied komen veel opgaven samen. De economie vraagt hier om ruimte voor bijvoorbeeld toenemende havenactiviteiten en de aanlanding van kabels van windparken op zee. Ook maatregelen voor klimaatadaptatie en mitigatie vragen ruimte. Verziltiging en vernatting neemt toe door bodemdaling en zeespiegelstijging. De natuurlijke dynamiek tussen zoet en zout water is verdwenen door harde asfaltdijken en strakke grenzen.

De combinatie van opgaven in een relatief klein en kwetsbaar gebied, leidt tot potentiële schuurpunten. Met programma's zoals ED2050 en het kustprogramma zijn overheden goed op weg om toekomstige problemen in het gebied aan te pakken en om blijvend droge voeten te houden. Dat gaat echter niet vanzelf. Het vraagt een bredere integrale aanpak, met nadere integrale -op elkaar afgestemde- uitwerkingen en keuzes, die overheden samen moeten maken.

Meerdere opgaven komen samen in het landschap, onder andere (van links naar rechts) de natuuropgave, de zoetwateropgave (in relatie tot klimaatverandering) en de bodemdalingsopgave (door veenoxidatie en gaswinning)

Landbouw is een belangrijke karakteristieke drager van het landschap. Deze sector ondervindt echter de impact van veel van de bovengenoemde opgaven en staat tegelijkertijd voor uitdagingen rond de landbouwtransitie, wat invloed kan hebben op de hoeveelheid beschikbare landbouwgrond.

Hierin moet een balans gezocht worden. Ook de opgave om minder afhankelijk te zijn van het zoetwater uit het IJsselmeer heeft invloed op de beschikbare ruimte en het landgebruik. Ook dat verdient een nadere gebiedsgerichte en integrale aanpak, uitwerking en gezamenlijke keuzes, waarbij de ruimte beperkt is.

3.1.3 Ontwikkelrichting | Wat is nodig om de ambitie te bereiken?

Algemeen ontwikkelprincipe: De klimaat- en wateropgave (systeemopgave) wordt ingezet om een aantrekkelijk en robuust landschap te creëren, met een vitale bodem en water als levensader voor de ontwikkeling van het gebied. Hiermee wordt de kwaliteiten (eigenheid, landschapsstructuren, erfgoed, milieu) van het landschap versterkt, wordt het aantrekkelijker en beter beleefbaar voor recreatief gebruik. Het is belangrijk om dit in één keer goed te doen, en rekening te houden met toekomstige opgaven en grootschalige ontwikkelingen die op het gebied afkomen.

Het landschap vormt het fundament. Het aanpakken van de klimaat- en wateropgave (o.a. zoetwater, waterkwaliteit, bodem en veiligheid) is zo fundamenteel dat deze dit grote aandacht verdient. Specifieke aandachtspunten zijn de ondergrondse én bovengrondse waterstromen, wateroverlast, waterbeschikbaarheid en de relatie tot de bodem en de huidige en toekomstige functies. Belangrijk is om rekening te houden met het totale systeem en de situatie over de gebiedsgrenzen heen. Juist door respect te hebben voor -en gebruik te maken van- de landschapskarakteristieken wordt het landschap klimaatrobuust en

kan ruimtelijke en landschapskwaliteit toe worden gevoegd. Daarbij wordt ook ingezet op de beleefbaarheid van het landschap die daarbij ontstaat. De kwaliteiten worden daarmee veel dienstbaarder aan het stimuleren van recreatief gebruik. Alle toekomstige ontwikkelingen moeten het landschappelijke en ruimtelijke raamwerk versterken. Een proactieve houding van overheden richting ontwikkelingen en initiatieven is nodig om dit in praktijk te brengen.

Van groot belang voor een robuust landschap - het klimaatbestendig watersysteem en voldoende zoetwater (foto Stella Dekker)

Het landschap vitaal en robuust maken met de klimaat-, water en bodemopgave

‘Van Lauwerszee tot Dollard tou’, de eerste zin van het ‘Grönnens Laid’ geeft het al aan: Groningen is een kustprovincie en ontstaan door een eeuwenlang samenspel met het water. De kustlijn vormt de grens met de Groningse deel van de Waddenzee en Eems-Dollard, beide unieke getijdennatuurgebieden en met UNESCO-werelderfgoed status. Overheden werken toe naar een klimatrobuuste en veilige kustzone, met ruimte voor natuur, voor economische ontwikkeling en waar het tevens goed recreëren en ondernemen is. Daarmee wordt toegewerkt naar een integrale landschapsopgave. Het is van belang om daarbij ook naar de afvoer van water naar zee te kijken.

Algemene leidraad is: water en bodem sturend in combinatie met ruimte voor ontwikkeling. Nieuwe (bv. economische en energie) ontwikkelingen brengen we in relatie tot de impact op waterveiligheid, verzilting, zoetwaterbeschikbaarheid en bodemdaling. Ruimtelijke ontwikkelingen moeten in lijn met de uitgangspunten van klimaatadaptatie bijdragen aan de robuustheid van het watersysteem. We werken dit uit in het bodemvitaliteitsplan en in de aanpak van de deelgebieden. Waar mogelijk benutten we hierbij bestaande programma’s, nieuwe opgaven, kennis en kunde in het gebied, zetten deze in voor een toekomstbestendig en

aantrekkelijk landschap, met ruimte voor ontwikkelingen. Waar nodig zorgen we voor ruimtereserveringen.

Het is nodig te anticiperen op langdurige periodes van droogte, wanneer de beschikbaarheid van water uit het IJsselmeer mogelijk beperkter is en een zoetwatertekort kan ontstaan. Zoetwater is nl. essentieel voor de hele samenleving en we zijn erg afhankelijk van de hoeveelheid zoetwater die we uit het IJsselmeergebied ontvangen. De verdeling van zoetwater speelt daarom een grote rol en heeft impact op hoe we om kunnen gaan met ontwikkelingen. Daarom is het nodig om situaties (zoals het lek in de sluis Farmsum) die ervoor zorgen dat er zoutwater binnenkomt, aan te pakken. De overheden zetten daarom in op waterbesparing, het vasthouden van water en aan de bewustwording dat zoetwaterbeschikbaarheid niet vanzelfsprekend is. Er wordt door meerdere instanties onderzoek gedaan naar zoetwater en zoetwaterbeschikbaarheid. Deze studies moeten samen inzicht geven in de mogelijke maatregelen die we in heel Noord-Nederland, waaronder in het gebied, kunnen treffen. Op Noord Nederlandse schaal worden hiertoe afspraken gemaakt in het ruimtelijk arrangement. De doorwerking van die afspraken en inzicht in de effecten (o.a. op basis van onderzoeken) vragen om

een nader gebiedsgericht beeld, nadere uitwerking en eventueel gebiedsgerichte maatregelen. Dit wordt opgepakt met de zoetwaterstrategie voor het NOVEX-gebied als geheel en in de uitwerking per deelgebied.

Ruimtelijke en landschapskwaliteit zijn het vertrekpunt

Het gebied kent verschillende typen cultuurlandschappen met veel cultuurhistorische-, archeologische-, aardkundige-, landschappelijke- en natuurwaarden. De landschappen dragen bij aan de diversiteit en identiteit. Sommige landschappen hebben al een hoge kwaliteit terwijl andere meer aandacht nodig hebben. In het NOVEX-gebied zetten overheden in op een leesbaar landschap, waarin de kwaliteiten van het landschap goed zijn waar te nemen en wat toegankelijk is voor een groter publiek. Ruimtelijke en landschappelijke kwaliteit vormen daarom altijd een vertrekpunt bij ontwikkelingen. Dit betekent niet dat alles moet blijven zoals het is of dat zaken opnieuw gedaan moeten worden. Soms vragen ontwikkelingen om een verandering in het landschap. Hulpmiddelen om hier goed mee om te gaan zijn bijvoorbeeld de kwaliteitsgids Groningen, de NOVI-studie Natuurkracht of ontwikkelde gebiedsbiografieën. Doel is om in de landschappen de vitaliteit en kwaliteiten te behouden en het toevoegen van nieuwe kwaliteiten te stimuleren.

De zoetwaterstrategie en bijbehorende maatregelen worden afgestemd met andere ontwikkelingen in het gebied.

Één van de landschappen die meer aandacht nodig heeft is het Groningse deel van de Waddenzee. Ondanks dat de Waddenzee UNESCO werelderfgoed status heeft, staat het onder druk door ontwikkelingen. Inzet is om de status te behouden zodat dit unieke landschap niet verloren gaat, met toch ruimte voor ontwikkelingen. Dat vereist nadere uitwerking.

Daarnaast is het nodig te werken aan nieuw perspectief voor het Duurswoldgebied. In het Duurswoldgebied komen veel opgaven samen. Zo is dit het laagste deel van de provincie en daalt de bodem verder, zowel door gaswinning als veenoxidatie. Het watersysteem loopt tegen zijn grenzen aan. Door middel van een gebiedsgerichte aanpak en ontwerpend onderzoek zetten we in op ‘één van de mooiste nieuwe landschappen van Nederland’. Hierbij worden de mogelijkheden van de afdeling Ruimtelijke kwaliteit van het Rijk benut. Van robuuste groenblauwe gebieden tot leefbaarheid en van nieuwe verdienmodellen voor agrariërs,

tot behoud van landschappelijke en cultuurhistorische waarden. Met ontwerpend onderzoek kunnen de ruimtelijke consequenties van scenario's, keuzes en oplossingen helder in beeld gebracht worden. Zodanig dat beeldverhalen ontstaan die overheden, bestuurders, bedrijven en inwoners helpen in de beoogde gebiedsgerichte aanpak.

Ook vinden er door de versterkingsopgave veel verandering plaats in het gebied. Vanuit Nationaal Coördinator Groningen wordt gewerkt aan het versterken van gebouwen. De versterkingsopgave is vanwege de omvang en schaal op zichzelf al ingewikkeld.

Dit raakt de kwaliteit van het landschap op verschillende manieren, door bijvoorbeeld de versterking en mogelijk sloop-nieuwbouw van boerderijen en het realiseren van tijdelijke woningbouw in het buitengebied. Maar ook doordat de kleine dorpen onlosmakelijk met het landschap verbonden zijn en de versterking impact heeft op het karakter van de dorpen. Het is dus belangrijk dat de versterkingsopgave ook integraal in samenhang wordt gebracht met andere gebiedsopgaven. Via het NOVEX-perspectief wordt ingezet in op het beter samenbrengen van de versterkingsopgave met andere opgaven in het gebied, om hiermee het landschap en de ruimtelijke kwaliteit te versterken.

De recreatieve kracht en beleefbaarheid van het landschap versterken

Het landschap is aaneenschakeling van sloten, vaarten, diepen en prachtige landschappen, met de Fivel, het Damsterdiep, Schildmeer, de Groote Tjarriet, het Roegwold en het strand van Delfzijl. Het heeft veel potentie voor recreatief medegebruik. Het is belangrijk deze potentie te benutten. Want toeristen en dagjesmensen vormen een groeiende bron van inkomsten voor de regio en de vrijetijdseconomie draagt bij aan de branding van het NOVEX-gebied. Horeca, recreatieve bedrijven en culturele instellingen bieden bovendien veel banen, ook voor lager opgeleiden. Daar wordt vanuit Nij Begun en het provinciale coalitieakkoord ook flink op ingezet. En, het is belangrijk het bewustzijn en de trots op de weidse landschappen, lommerrijke wierdendorpen, de prachtige kustzone of kenmerkende industrie van inwoners en bezoekers te vergroten.

Daarom wordt ingezet op het verbinden van recreatie met landschap, water en erfgoed. Dit kan met sociale activiteiten, zoals festivals en evenementen en door de verbinding te leggen tussen alle zaken waar we aan werken rondom landschap en toerisme. Daarvoor is het nodig om de landschappelijke kwaliteit en recreatieve landschappen in samenhang

te ontwikkelen (inclusief waterwegen) en recreatieve netwerken te verfijnen. Havens en waterwegen hebben als recreatieve trekpleisters hierin een spilfunctie. Met waterrecreatie kunnen de bestedingen in horeca, accommodaties en de detailhandel worden gestimuleerd. Daarnaast leidt het tot een aantrekkelijker vestigingsklimaat. Hiertoe moeten vaarwegen, achterliggende infrastructuur en voorzieningen worden verbeterd en verbonden, zoals Westerwijtwerdermaar, Damsterdiep, Wetsingermaar en vaarwegen rondom de meren in het Duurswold en de maren ten noorden van Appingedam. Hierbij kan gedacht worden aan het verbinden van bestaande en (het ontwikkelen van) nieuwe landgoederen, oplossen van knelpunten en het ontwikkelen van aantrekkelijke routes. Dit biedt tevens de kans om recreatieve functies en uitloopgebieden toe te voegen. Het Roegwold- en Schildmeergebied, tussen Meerstad en Appingedam, biedt veel kansen voor landschapsversterking en recreatie op de fiets en op het water, en verbindt de Stad, Delfzijl-Appingedam en Hoogezand/Sappemeer. Daarom wordt ingezet op versterken van recreatieve netwerken, op verschillende (nieuwe) vormen van 'beleven' in combinatie met de grote ontwikkelingen in het landschap. Dit onder meer door het beter bij elkaar brengen en waar nodig

Natuurgebied Roegwold, belangrijk voor zowel natuur als recreatie
(foto Johan Bosman)

versterken van de diverse initiatieven die lopen in het gebied. Het gaat dan bijvoorbeeld om de gebiedsuitwerkingen via lopende programma's (TLG, ED2050), plannen van Toukomst (bv Damsterdiep plan), de ontwikkelagenda waterrecreatie, Marketing Groningen en het routebureau.

Door hen uit te dagen om te komen tot integrale plannen per deelgebied, zodat recreatie, toerisme en de beleefbaarheid van het landschap in het NOVEX-gebied een goede plek krijgen., wordt met het grote het kleine mogelijk gemaakt.

3.1.4 Agenda | Welke aanpak hoort daarbij?

In het gebied en het ontwikkelperspectief komen veel opgaven en ambities samen. In het gebied wordt op veel plekken en via verschillende programma's en projecten hier al aan gewerkt.

Op de volgende pagina wordt daarvan een (niet-limitatief) overzicht getoond.

Verbonden met het landschap is een hele reeks cultuurhistorisch waardevolle plekken - molen en watergang bij Mensingeweer

➤ NATIONAAL PROGRAMMA LANDELIJK GEBIED

➤ TOEKOMST LANDELIJK GEBIED

7 deelgebieden met vele maatregelen t.b.v. natuur, emissiereducties, waterkwaliteit (invulling NPLG)

➤ PROVINCIALE VEENWEIDESTRATEGIE

➤ EEMS DOLLARD 2050

Diverse projecten gericht op verminderen vertroebeling EemsDollard; Kust- en natuurversterking; Eemszijlen (oa Borgsweer)

➤ KUSTZONE

Kustversterking, brede zone

➤ AGRO PROGRAMMA

Toekomst voor de agrarische ondernemer in het aardbevingsgebied

➤ DIVERSE DEELVISIES

Damsterdiep, Borgsweer, etc,

➤ PROGRAMMATISCHE AANPAK GROTE WATEREN

➤ PROGRAMMA NAAR EEN RIJKE WADDENZEE

Waddenkust en eilanden ecologisch en sociaal economisch (weer) met elkaar verbinden

➤ NATIONAAL PROGRAMMA GRONINGEN - Baanbrekers

Landbouw (Fascinating), vrijetijdseconomie, losse initiatieven

➤ PROGRAMMA LANDBOUW PROVINCIE GRONINGEN

➤ PROGRAMMA MOBILITEIT PROVINCIE GRONINGEN

o.a. vaarwegen en kunstwerken

➤ EEMSHAVEN PLUS

➤ DIVERSE ZOETWATERPROGRAMMA'S

Onderzoeken als Duurswold waterberging, watergebruik Eemshaven; Taskforce Zoetwater

➤ PROGRAMMA WATER PROVINCIE GRONINGEN

➤ WATERSCHAPPEN

Peilbeheer; Kanalen; Beschermings-programma's (o.a. HWBP)

➤ NIJ BEGUN

Economische en Sociale Agenda; o.a. maatregel 13, 26

➤ TOEKOMSTPROGRAMMA TEN BOER

➤ PROGRAMMA NAAR EEN RIJKE WADDENZEE

Waddenkust en eilanden ecologisch en sociaal economisch (weer) met elkaar verbinden

➤ HOOFDVAARWEG LEMMER-DELFIJL

Zeesluis Farmsum; Opwaardering Hoofdvaarweg Lemmer-Delfzijl; Bruggen en sluizen (oa stad Groningen)

➤ UITVOERINGSAGENDA

VRIJETIJDSECONOMIE

'GROEIEND GASTVRIJ'

➤ ONTWIKKELAGENDA

WATERRECREATIE GRONINGEN richting en invulling geven aan provinciaal toeristisch-recreatief beleid

➤ NORTHWATER

Om -via de gebiedsgerichte aanpak- de samenhang in het gebied te kunnen borgen, integrale keuzes, kansen en schuarpunten op te kunnen pakken, worden lopende en nieuwe (autonome) ontwikkelingen, programma's en projecten in het gebied opgenomen in het op te stellen gebiedsprogramma. Om toe te werken naar uitwerking en realisatie van het perspectief, is daarbij de volgende aanvullende (onderzoeks- en uitwerkings) agenda van Rijk en regio geformuleerd:

1. Rijk en regio werken een gezamenlijke gebiedsbrede aanpak van de landschaps-, klimaat- en wateropgave uit voor het NOVEX-gebied als geheel en voor de deelgebieden. Onderdelen daarvan zijn de gebiedsgerichte zoetwaterstrategie en het bodemvitaliteitsplan. De uitkomsten hiervan en de landschaps-, klimaat- en wateropgave in de deelgebieden worden vertaald naar nadere opgavedefinities voor de verschillende deelgebieden. Hierin worden tevens de opgaven met betrekking tot ruimtelijke kwaliteit, recreatieve netwerken, natuur en de beleving van het landschap opgenomen (o.a. punten 2 en 3). Rijk en regio werken deze opgavedefinities uit, onderzoeken hoe de opgaven in de deelgebieden gerealiseerd kunnen worden en hoe ontwikkelingen gebiedsgericht beter bij elkaar gebracht kunnen worden. Zo mogelijk wordt voor de uitwerking van de opgavedefinities van de deelgebieden aangesloten bij lopende ontwikkelingen. Dat biedt tevens de mogelijkheid om meer gebiedsgericht te werken.
2. Rijk en regio zetten in op het versterken van het landschap, het versterken van recreatieve netwerken en verschillende (nieuwe) vormen van 'beleven' in samenhang met de ruimtelijke kwaliteit (zie punt 3). Hiertoe worden initiatieven als baanbreker Vrijetijdseconomie, Nij Begun, programma Vrijetijdseconomie

provincie Groningen, routebureau Groningen, Waterrecreatie Nederland, Toukomst, Ontwikkelagenda waterrecreatie Groningen, programma's Rijkswaterstaat samengebracht en uitgedaagd te om te komen tot één gemeenschappelijk beeld en aanpak voor de versterking van het recreatieve netwerk van het NOVEX-gebied en specifiek voor de deelgebieden.

3. Rijk en regio werken samen aan een afgestemde aanpak voor het NOVEX-gebied om ruimtelijke en landschappelijke kwaliteit als belangrijk vertrekpunt mee te nemen bij ontwikkelingen in het landschap en in bebouwd gebied. Daarvoor wordt onder meer ingezet op het samenbrengen van partijen als het provinciaal Atelier, gemeentelijke ruimtelijke kwaliteitsadviseurs, de afdeling Ruimtelijke kwaliteit van het Rijk (of gelijksoortig nationaal verband), Nationaal Coördinator Groningen (NCG) en landschapswerkplaats, die betrokken zijn bij de opgaven in het gebied / de deelgebieden. Hen wordt gevraagd om hun ontwerpkracht in zetten om te komen tot een samenhangend beeld en afgestemde aanpak voor het NOVEX-gebied/de deelgebieden. Onder meer de kansenkaarten voor de versterkingsopgave van het NCG en de gebiedsbiografieën zijn hiervoor belangrijke input. Doel is het versterken van de ruimtelijke en landschappelijke kwaliteit. Lokale en regionale overheden geven aan meer in deze kwaliteiten te willen investeren, maar dit niet te kunnen in verband met beperkte financiën en capaciteit. Rijk en regio onderzoeken daarom samen wat hiervoor nodig is, bijvoorbeeld in capaciteit, middelen en instrumentaria.

Grote kwaliteit; de groenblauwe dooradering van het landschap
(foto Stella Dekker)

Toelichting gebiedsgerichte zoetwaterstrategie

Voldoende zoetwater dient verschillende belangen en gebruikers, zoals de natuur, landbouw, industrie en de burger. In de regio zijn afspraken gemaakt over de waterverdeling voor wanneer er een watertekort is (de zogenaamde verdringingsreeks, zoals wettelijk vastgelegd en in de omgevingsverordening). Zoetwaterbeschikbaarheid heeft al in verschillende trajecten aandacht, zoals bijvoorbeeld in het waterprogramma provincie Groningen en het Deltaprogramma. Ook op systeemniveau moet worden gekeken naar de zoetwatervoorziening voor Groningen en Noord Nederland in zijn geheel, gezien de afhankelijkheid van zoet water uit het IJsselmeer. In het kader van het NOVEX/ruimtelijk arrangement wordt gewerkt aan het maken van afspraken over de zoetwatervoorziening voor Groningen (en de twee andere Noordelijke provincies).

Daarvoor wordt ontbrekende informatie en onderzoeken aangevuld, en wordt uitgewerkt hoe in het gebied daarmee om kan worden gegaan en welke maatregelen voor het gebied nodig zijn. Dit samen met partijen die hier al aan werken, zoals TLG, Taskforce Water. De zoetwaterstrategie wordt zo ingezet om voldoende water in het gebied te hebben voor het landschap, de inwoners, recreatie, landbouw, natuur en de energie- en economische ontwikkelingen, waarbij bekend is dat de beschikbare hoeveelheid zoetwater eerder zal af- dan toenemen. Nieuwe bronnen in de vorm van brak- of zeewater worden gezien als een kans. In tijden van droogte moet het afvoeren van water naar zee bovendien worden beperkt, waarbij tegelijkertijd behoefte is aan zoet water in het Waddengebied. Hier worden de belangrijkste stakeholders bij betrokken. Daarbij hebben ook de gebruikers van zoetwater een rol om zuinig om te gaan met water.

Toelichting bodemvitaliteitsplan

Het is van belang om in beeld te brengen hoe de bodemvitaliteit in het gebied kan worden verbeterd door de sponswerking te vergroten. Daarbij is de inzet om de groenblauwe dooradering te verbeteren, wat zowel bijdraagt aan een klimaatadaptieve leefomgeving als kansen voor het versterken van erfgoed, landschappelijke kwaliteit en recreatie. Een eventuele toekomstige peilverandering in Duurswold kan daaraan bijdragen.

Ook voor de verzilttingsproblematiek elders in het NOVEX-gebied moeten oplossingen worden gevonden. Dit soort ingrepen in het gebied zijn kapitaalsintensief. Er zijn financieringsmogelijkheden via Baanbrekers Vrijetijdseconomie. Rijk en regio onderzoeken of er nog aanvullende financieringsmogelijkheden zijn en of kansen voor compensatie bij grote economische en nationale ontwikkelingen.

Toelichting opgavedefinities deelgebieden

Per deelgebied wordt gewerkt aan een integrale inhoudelijke opgavedefinitie. Dit wordt opgesteld in samenwerking met de (meest prominente) lopende trajecten die al werken aan of in de beschreven deelgebieden. De inzet hierbij is om de trajecten centraal te stellen waar al wordt gewerkt aan (een deel van) de prioritaire opgaven rondom klimaat, water en landschap en waar Rijk en regio echt samen aan de slag moeten/zijn³: Toekomst Landelijk Gebied (TLG / NPLG)⁴, Kustzone/ Eems-Dollard 2050⁵ en de Wadden. Inzet is om de diverse (deel)ontwikkelingen in de gebieden te koppelen aan deze trajecten en deze zo nodig aan te vullen met wat extra nodig is, gegeven alle opgaven die in de deelgebieden spelen en de geschetste ontwikkelrichtingen. Dit wordt opgenomen in de opgavedefinities. Waar nodig wordt de samenwerking tussen Rijk en regio versterkt.

We willen sturen op afstemming tussen zoveel mogelijk bestaande organisaties, programma's en projecten.

Gebiedsprocessen TLG / uitwerking NPLG⁵ ED2050 bevat(ten) veel projecten die zich in deelgebieden van dit NOVEX-gebied afspelen. Ook wordt -zo mogelijk- bij de nadere uitwerking van de deelgebieden ontwerpkraft ingezet vanuit de samenwerking van de afdeling Ruimtelijke kwaliteit van het Rijk en de regionale ruimtelijke kwaliteitsateliers, zoals Provinciaal Atelier Ruimtelijke Kwaliteit en Landschap. Daarmee wordt (voor deze rode draad) toegewerkt naar integrale(re) definities voor de deelgebieden, wordt met de grote opgaven de kleine mogelijk gemaakt en gezorgd voor wederkerigheid. Rijk en regio onderzoeken of er aanvullende financieringsmogelijkheden zijn voor nadere uitwerking en realisatie. Bijvoorbeeld of compensatie mogelijk is via grote economische en nationale ontwikkelingen en of koppelkansen tussen nationale en regionale opgaven kunnen worden benut.

³ We willen zoveel mogelijk sturen op afstemming tussen bestaande organisaties, programma's en projecten.

⁴ Gebiedsprocessen TLG / uitwerking NPLG

⁵ ED2050 bevat veel projecten die zich in deelgebieden van dit NOVEX-gebied afspelen.

➤ Sterke samenleving, dorpen en steden

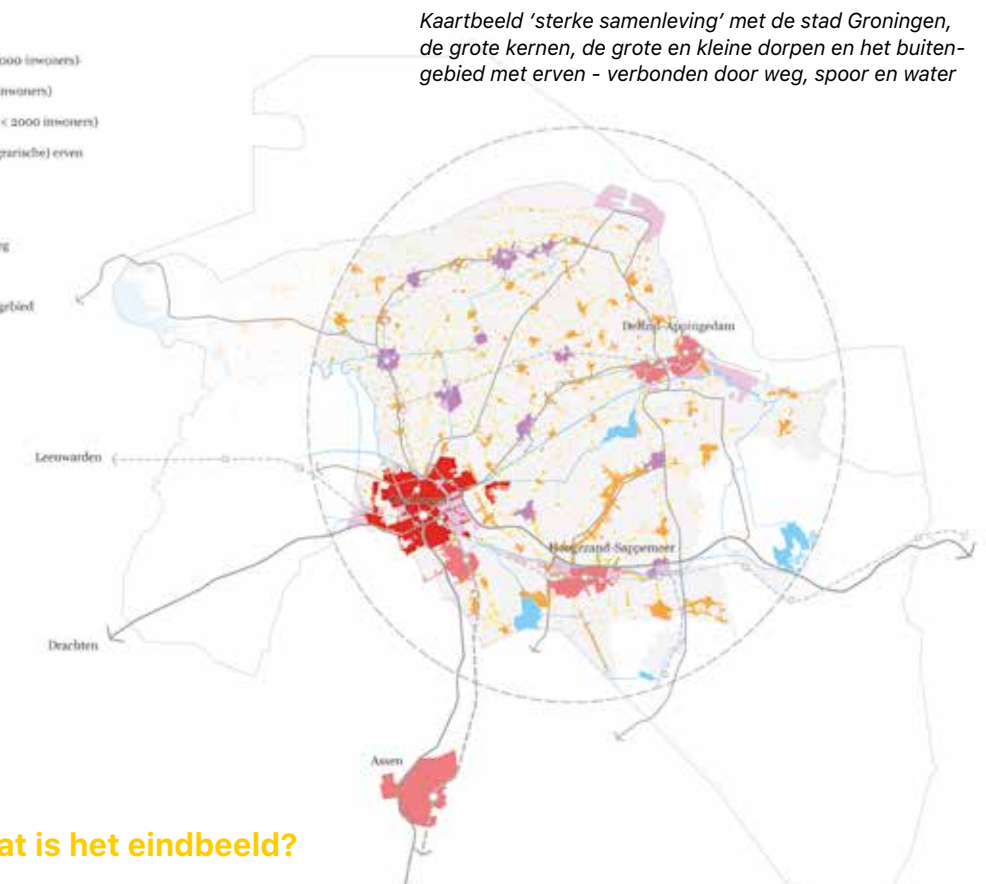
3.2

Deze rode draad gaat over een sterke samenleving waarin men fijn kan leven en wonen, in een aantrekkelijke leefomgeving, met waardevolle landschappelijke- en ruimtelijke kwaliteiten.

Ingezet wordt op een samenleving die in haar kracht staat en trots en zuinig is op de regio. Waarbij niemand achterblijft, iedereen mee kan doen en welkom is.

- Grote stad
- Regionale kern (>10.000 inwoners)
- Groot dorp (>2.000 inwoners)
- Klein dorp/gebied (< 2000 inwoners)
- Buitengebied met (agrarische) erven
- Bedrijfssterrein
- Spoor (station)
- Rijks-/Provinciale weg
- Bevaarbaar water
- Begrenzing NOVEX-gebied

Kaartbeeld 'sterke samenleving' met de stad Groningen, de grote kernen, de grote en kleine dorpen en het buitengebied met erven - verbonden door weg, spoor en water

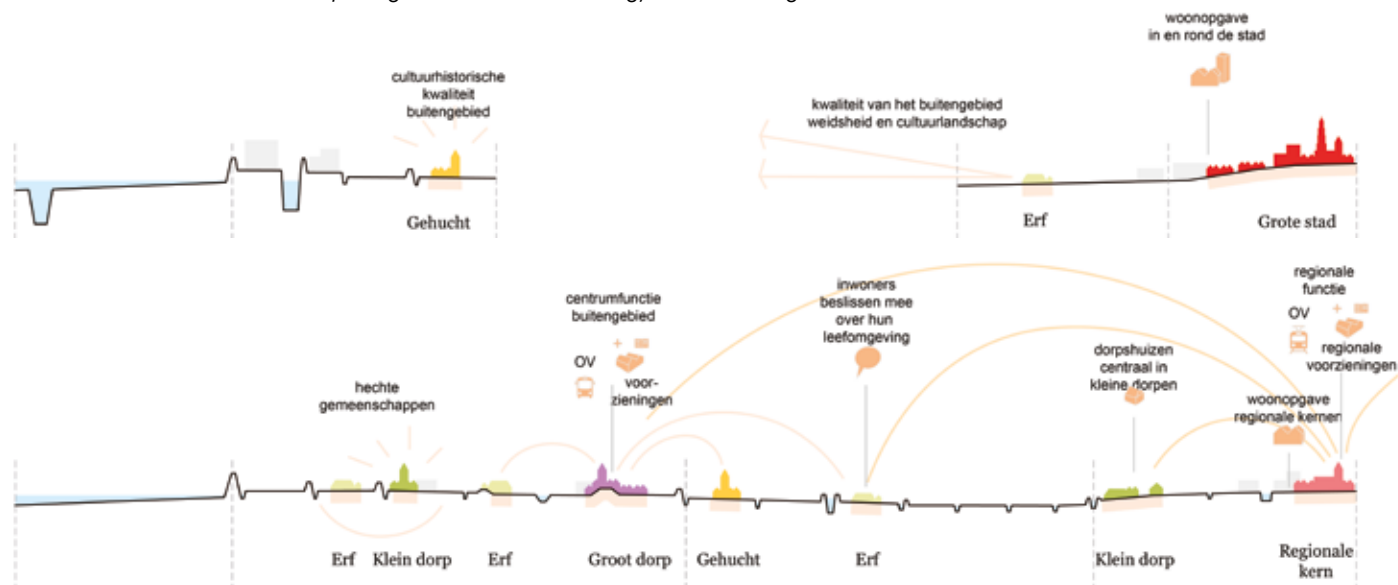

3.2.1 Ambitie | Wat is het eindbeeld?

In 2050 is de kwaliteit van wonen en leven op hoog niveau gebracht en is er een sterkere synergie tussen de stad Groningen, de regionale kernen, de dorpen en het buitengebied. De regio heeft nationaal en internationaal een pioniersrol voor duurzaam en vitaal leven.

Hiervoor is gebruik gemaakt van de gemeenschapskracht, en zijn grote opgaven ingezet om de leefomgeving en welvaart te verbeteren. En, door de goede combinatie van voorzieningen, groen, bereikbaarheid en leefbaarheid is de regio aantrekkelijk voor huidige en nieuwe inwoners, en voor bezoekers.

Principeddoorsnede met maatregelen voor een sterkere samenhang tussen de stad, de dorpen en het buitengebied. Bereikbaarheid en verbondenheid is vergroot door een goed OV-netwerk en voorzieningen. Kwaliteit van wonen en leven is op hoog niveau door versterking, verduurzaming en betrokkenheid

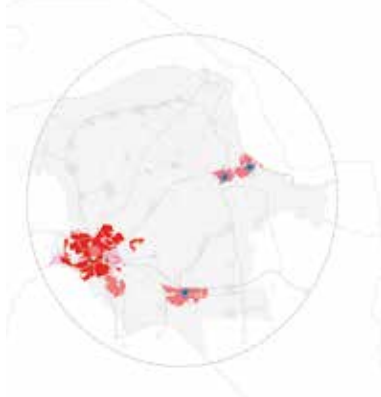

Luchtfoto Loppersum — een van de grote dorpen - waarop de verankering in het landschap goed zichtbaar is (foto Herman Kamps)

Per deelgebied ziet dat er als volgt uit:

De stad Groningen en kernen Delfzijl-Appingedam en Hoogezand/Sappemeer zijn in 2050 de stedelijke hoofdmotoren van het NOVEX-gebied, grote woningbouwuitbreidingen vinden hier plaats.

De stad Groningen is de regiometropool, met een krachtig stadscentrum, vele bovenregionale voorzieningen, met nationale relevantie. Met haar jonge, dynamische bevolking, haar toonaangevende kenniscentra heeft de stad een sterke internationale kennispositie. Hoogezand-Sappemeer functioneert als poort naar alle windrichtingen en Delfzijl-Appingedam als twee-eenheid gelegen aan de Eems-Dollard. Elke kern heeft een eigen identiteit, kracht en positie in de regio. De cultuurhistorie is behouden en voorzieningen zijn versterkt. Het zijn krachtige centra die een sterke ontwikkeling hebben doorgemaakt.

De stedelijke kernen spelen een grote rol bij het op peil houden van de leefbaarheid in de regio. Ze hebben elk een web aan goed verbonden dorpen die gebruik maken van de voorzieningen zoals horeca, winkelen, cultuur en zorg. Dit is gebeurd in aansluiting op het Masterplan Regiocentra.

De grote dorpen zijn de centra van het buitengebied – de hulpmotoren voor een ruim omliggend gebied. De basisvoorzieningen zijn op orde en inwoners kunnen hier terecht voor de belangrijkste dagelijkse boodschappen en voorzieningen. Zo kan de basisschool onderdeel zijn van een breed voorzieningencentrum waarin ook een sporthal en apotheek gehuisvest zijn. De trein, bus of OV-taxi stopt hier regelmatig en maakt de dorpen goed bereikbaar. De woningvoorraad is uitgebreid, wat heeft bijgedragen aan een evenwichtige bevolkingsopbouw en een bloeiend lokaal bedrijfsleven. Voorbeelden van grote dorpen zijn Ten Boer, Uithuizen en Loppersum.

De kleine dorpen zijn hechte gemeenschappen met veel sociale cohesie. Noaberschap is belangrijk en de dorpen zijn verbonden met het landschap. In het dorpshuis, sportverenigingen of café ontmoeten mensen elkaar en tref je bezoekers. Elk dorp heeft haar eigen karakter. Er zijn veilige verbindingen naar omliggende dorpen en steden via goede fietspaden en een ov-halte.

Waar mogelijk zijn er woningen gebouwd voor lokale inwoners, zodat ze hier kunnen blijven wonen. Voorbeelden van kleine dorpen zijn Usquert en Zandweer.

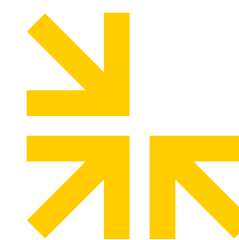
Het buitengebied is in 2050 kenmerkend door een landelijke omgeving met natuur, water, landbouw en vaak weidse uitzichten. De cultuurhistorisch waardevolle boerderijen en erven liggen van oudsher langs structuurbepalende oude wegen en dijken. Steden, dorpen en het buitengebied zijn op diverse vlakken met elkaar verbonden. Bewoners zijn via goed internet, veilige wegen, fietsvoorzieningen en een OV-halte op overbrugbare afstand verbonden met de voorzieningen in de dorpen en steden in de omgeving.

De regio herbergt een groot aantal aan bijzondere en aantrekkelijke kleine dorpen, zoals Spijk

De regio heeft een groot aantal (agrarische) erven die vaak langs oude wegen of dijken liggen, of vrij in het landschap (foto Stella Dekker)

3.2.2 Opgaven, kansen en schuulpunten | Wat moet worden opgepakt?

Opgaven Sterke samenleving, dorpen en steden

- Vergroten van leefbaarheid en kwaliteit van leven
- Herstel van vertrouwen in overheid
- Vanzelfsprekende wederkerigheid bij grote transitie en ontwikkelingen;
- Terugdringen van energiearmoede
- Matchen van opleidingsniveau, arbeidsvraag en arbeidsaanbod en
- Het behoud en het vergroten van aanbod en bereikbaarheid voorzieningen

De leef- en woonkwaliteit van de regio staat sterk in de belangstelling. De afgelopen decennia hebben de regio en inwoners veel te maken gehad met de effecten van de versterkingsopgave, demografische krimp (of groei) en de sociaal maatschappelijke gevolgen hiervan. Mede hierdoor staan voorzieningen onder druk en hebben dorpen en steden moeite om aantrekkelijk en leefbaar te blijven. Ook de energietransitie, economische ontwikkeling, klimaatadaptatie, water en bodem en achterblijvende woningbouw hebben een potentieel (grote) schurende impact op de leefkwaliteit en de ruimtelijke kwaliteit.

Inwoners maken zich zorgen over de effecten van deze opgaven op erfgoed, landschap en boerderijen. De druk van de grote transitie zorgt daar bovenop voor een gevoel van onrechtvaardigheid.

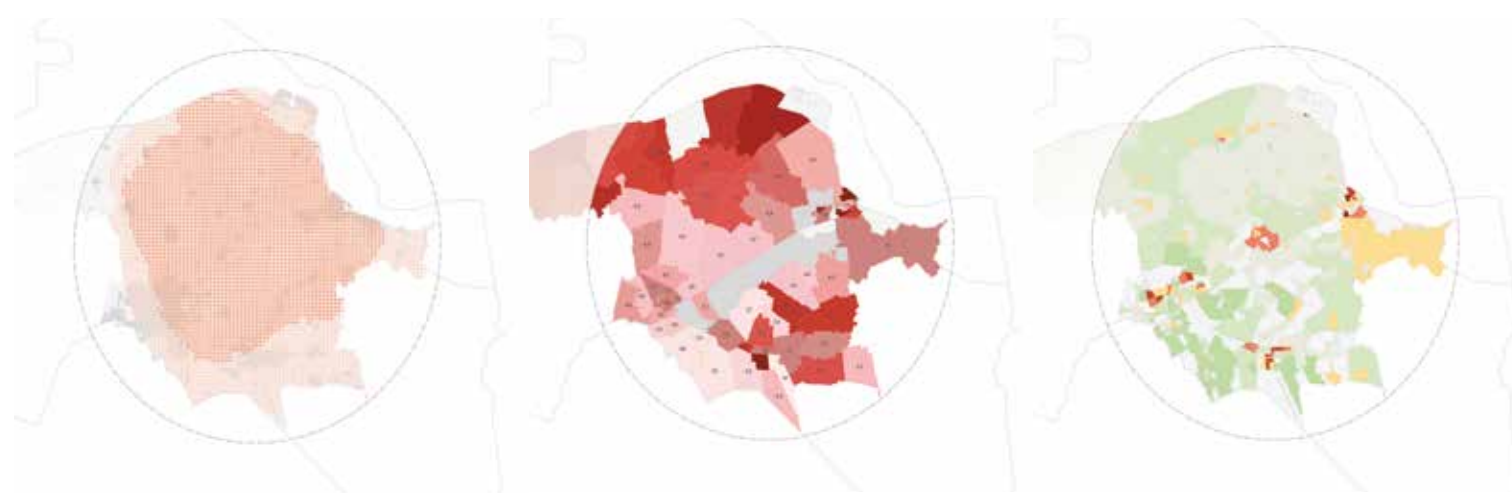
Zo besteden veel inwoners een groter deel van hun inkomen aan energiekosten dan mensen in de Randstad, terwijl deze regio belangrijk is voor de duurzame energievoorziening van Nederland. Dit NOVEX-gebied scoort in Nederland het hoogst op energiearmoede. Dit komt vaak door een stapeling van sociaal-maatschappelijke uitdagingen, een relatief laag verdienvermogen en relatief slechte energiekwaliteit van woningen. Via Nij Begun kan iedere pandeigenaar beginnen met isoleren. Echter verdere verduurzaming vraagt vaak om extra investeringen. Deze extra kosten zijn een uitdaging voor veel inwoners (en woningstichtingen). Dit, in combinatie met achterstallig onderhoud, leidt tot energiearmoede en een vertraging van de energietransitie in de gebouwde omgeving. Juist door integraler te kijken naar alle opgaven en te sturen op een betere wederkerigheid, zou dit tot kansen voor het gebied moeten kunnen leiden. Op deze manier kan ervoor worden gezorgd dat ontwikkelingen bijdragen aan nieuw vertrouwen in de overheid en aan meer kansengelijkheid in het gebied.

In een groot deel van de regio vergrijst de bevolking en trekken jongeren weg. Hierdoor ontstaat een mismatch tussen opleidingsniveau, arbeidsvraag en arbeidsaanbod, vooral in de zorg en industrie.

Ook vermindert in een groot deel van de regio het aantal voorzieningen en komt de bereikbaarheid ervan steeds verder onder druk te staan. De potentie van recreatiemogelijkheden, zoals het bevaren van de maren, wordt onvoldoende benut. De stad Groningen trekt wel veel nieuwe inwoners en bezoekers aan die er komen studeren, werken en wonen, wat tot kansen voor het gebied zou moeten kunnen leiden. Het lukt echter nog niet goed om (nieuwe) inwoners van de stad of daarbuiten te verleiden om te gaan wonen of recreëren in de omgeving. Ook is er vanuit de dorpen en steden behoefte aan meer woningen. Er is echter een disbalans tussen de demografische ontwikkelingen, de woningvoorraad en de veranderende woonbehoeften. Bepaalde demografische groepen vragen elk om een andere vorm van wonen. Nieuwe inwoners zouden het gebied veel kunnen brengen, echter komen nieuwbouwprojecten door meerdere gebiedsspecifieke en complexe factoren (onrendabele top, kwaliteit, etc) moeilijk van de grond.

De kwaliteiten van de dorpen en het buitengebied blijven onderbelicht. Niet overal is er een goed wandel- en fietsnetwerk en het aanbod aan openbaar vervoer neemt af door te weinig vraag. Dit zorgt voor vervoersarmoede in sommige dorpen, wat ten koste gaat van de welvaart en gemeenschapsleven in de regio. De balans tussen noodzakelijke investeringen voor het behoud danwel de versterking leefbaarheid en de financiële draagkracht van de regio is een algemeen aandachtspunt. Ook toerisme zou het gebied nog veel kunnen brengen. Het organiserend vermogen ten aanzien van recreatie is echter nog laag.

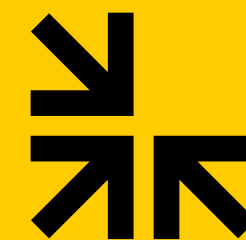
Het vertrouwen in de overheid vanuit de inwoners is laag, in het bijzonder in het ommeland, terwijl men wel trots blijft op het Grunneger land. Het is belangrijk dat overheden de doelen duidelijk communiceren richting de inwoners en dat wordt samengewerkt aan het herstellen van vertrouwen in de overheid en de toekomst van de samenleving.

Er zijn een reeks opgaven die gelden voor 'sterke samenleving', waaronder (van links naar rechts) de herstelopgave in het aardbevingsgebied, het vergroten van de leefbaarheid (veel buurten scoren te laag) en het terugdringen van energiearmoede

Sloop en nieuwbouw in Uithuizen in het kader van de versterkingsopgave – met kwaliteit herstellen en terugbouwen

40

3.2.3 Ontwikkelrichting | Wat is nodig om de ambitie te bereiken?

Algemeen ontwikkelprincipe: De opgaven rondom wonen, versterken en verduurzamen, en de kracht van de stad en de economische kracht worden gebruikt om de woonsituatie, leefomgeving en voorzieningenniveau te verbeteren. De structurerende agenda's van Nij Begun (systeemopgave)⁶ i.c.m. andere leefbaarheidsagenda's (oa Nationaal Programma Vitale Regio's, Regiodeals) worden daarbij benut. Tegelijkertijd wordt ingezet op het versterken van de kwaliteit, identiteit en recreatieve kracht van de hele regio. Dat wordt gedaan voor de huidige en voor nieuwe inwoners. Het is hierbij cruciaal dat het vertrouwen van de inwoners in de overheid weer toeneemt zodat er gezamenlijk vooruit gekeken kan worden.

In deze regio wordt enorm veel gebouwd en ontwikkeld. Woningen worden snel versterkt en verduurzaamd. De economische- en kennisclusters zijn sterk en draaien volop. Het landschap maakt een transitie door en de zee is dichtbij. Dit zijn allemaal kansen die we willen benutten om het gebied voorop te laten lopen. Door de vele woningbouwontwikkelingen te combineren in één integrale woonagenda kan men voorop lopen in kwalitatief en duurzaam wonen. Dit maakt de dorpen en steden aantrekkelijker voor huidige en nieuwe inwoners. Via verschillende agenda's (bijvoorbeeld Nij Begun, Nationaal programma vitale regio's, beleidsprogramma's, MP Campus) kan het voorzieningenniveau, onderwijsaanbod en bereikbaarheid verbeterd worden. Ook kan hiermee de kwaliteit van de leefomgeving en de recreatieve potentie benutten. Zo wordt gewerkt aan de trots op het gebied en iedereen laten meedoen. Door deze maatregelen kunnen ook (nieuwe) inwoners worden aangetrokken die helpen het voorzieningenniveau en economie draaiende te houden. Het vraagt om een proactieve houding van overheden om de vele agenda's bij elkaar te brengen via één samenhangende aanpak.

⁶ Toelichting Nij Begun PM

Principeschets 'Sterke samenleving': de leefbaarheid wordt vanuit 'eigen kracht' hersteld

De woonopgaven bij elkaar brengen

Wonen is meer dan een dak boven je hoofd. Woontevredenheid bepaalt grotendeels hoe mensen de kwaliteit van leven ervaren. Het is belangrijk dat iedereen in het gebied de kans heeft om een passende woning te vinden. Er is behoefte aan uitbreiding van de woningvoorraad en daarmee maakt het gebied na jaren rekening te hebben gehouden met krimp een belangrijke omslag door. Een goede ruimtelijke inpassing is daarbij belangrijk. Op dit moment is er een disbalans tussen vraag en aanbod op de woningmarkt. Bijvoorbeeld, de dubbele vergrijzing vraagt om aanpassingen van bestaande woningen en nieuwe seniorenwoningen. Door de krapte op de woningmarkt hebben ook jongeren en starters moeite met het vinden van een geschikte woning. Nieuwe woonconcepten kunnen hierbij helpen. Ook nieuwbouw biedt kansen voor doorstroming, waardoor verwacht wordt dat de druk op de woningmarkt afneemt.

Daarnaast vraagt de woningvoorraad om een kwaliteitssprong, met aandacht voor verduurzaming, bouwtechnische staat, levensloopbestendigheid en aanpassing aan veranderende huishoudenssamenstellingen. Herstructurering van bestaande woningen en gebieden stimuleert nieuwe ontwikkelingen, zoals het aantrekken en het behouden van voorzieningen en het creëren van vitale dorpen en wijken. Goede aansluitingen en een betaalbaar en betrouwbaar energie-/ warmtesysteem zijn daarbij essentieel. Een deel van de kwaliteitssprong kan ook gemaakt worden via de versterkingsoperatie, die de komende jaren nog om maximale inzet van overheden, inwoners en organisaties vraagt. Er wordt ingezet op dat de integraliteit wordt geborgd in een gebiedsgerichte integrale aanpak 'sterke samenleving'.

41

De juiste voorzieningen voor iedereen bereikbaar

Een aantrekkelijk woon- en leefgebied heeft bereikbare voorzieningen voor jong en oud. Daarom wordt ingezet op behoud, verbetering en verduurzaming van voorzieningen op verschillende schaalniveaus (bovenregionaal, regionaal en lokaal). Het uitgangspunt is dat bepaalde voorzieningen binnen een bepaalde afstand bereikbaar zijn. Hiervoor wordt gestuurd op het clusteren van voorzieningen nabij OV-Hub-locaties (zoals stations), waar veelal nog ruimte is voor verdichting. Deze goed bereikbare locaties vormen belangrijke knooppunten waar reizigersstromen en voorzieningen samenkomen en liggen aan de OV-ruggengraat. Daarmee wordt de synergie tussen steden, kernen en dorpen vergroot. Naast het belang van retail in het licht van voorzieningen, wordt retail (circa 15% bruto regionaal product, ca. 15% werkgelegenheid) gezien als een belangrijk onderdeel van de regionale economie. Om die reden wordt ook een provinciebrede retailagenda opgesteld. Ingezet wordt op de groei van toerisme en recreatie. Vrijtijdseconomie kan bijdragen aan het behoud en de versterking van de voorzieningen, banen en de leefbaarheid.

En uiteraard is onderwijs belangrijk voor de toekomst van de inwoners, de economie en daarmee voor de regio. Daarom wordt aangesloten bij lopende initiatieven zoals het Masterplan Campussen, en de versterking van het primair onderwijsprogramma middels de maatregelen uit de Sociale Agenda Nij Begun.

Ingezet wordt op een goede (ervaren) bereikbaarheid van voorzieningen, zowel fysiek als digitaal. Hierbij hoort een goed functionerend mobiliteitssysteem van OV (hubs), fietspaden en wegen. Een goed en innovatief openbaar vervoerssysteem is randvoorwaardelijk voor de leefbaarheid en de economie. Daarbij vormen de A7, N33, N46 en de ringweg van Groningen gezamenlijk de kapstok van weginfrastructuur, de hoofdontsluiting waarop het verkeer goed moet doorstromen. Hiermee wordt sluipverkeer door kernen voorkomen en verbeteren we de verkeersveiligheid en de leefbaarheid.

Het versterken van de kwaliteit van de leefomgeving

De kwaliteit van de leefomgeving staat centraal, met de Groningse waarden als uitgangspunt. Sommige gebieden vragen om extra aandacht, bijvoorbeeld vanwege de impact van de versterkingsopgave. Er zijn ook gebieden die niet aangepakt worden of waar de effecten van industrie, grootschalige ontwikkelingen en transities voelbaar zijn. Belangrijke aandachtspunten zijn ook het voorzieningenniveau, de kwaliteit van de openbare ruimte, bereikbaarheid en ondermijning.

De kwaliteit van de leefomgeving, dorpseigen identiteit en sociale cohesie zijn nauw verbonden. We zetten in op het behouden en versterken van gebiedseigen identiteiten, en het versterken van de kwaliteit van de leefomgeving. De identiteit is terug te vinden in het landschap, cultuurhistorie en erfgoed. Dit vereist een gebiedsbreed beeld en aanpak van de leefomgeving gericht op kwaliteiten van de gebouwde omgeving, de openbare ruimte en/in relatie tot het landschap (incl. water en bodem). Het doel is een kwalitatieve regio met een samenhangend geheel van dorpen, kernen en steden. Hierin is aandacht is voor de eigen identiteit en kwaliteiten van elke kern, passend bij de historie, erfgoed en kenmerken, en de kansen voor recreatie en toerisme. Dit biedt een goede basis voor eventuele uitwerkingen per kern of dorp.

In deze aanpak is het Masterplan Regio Centra de eerste stap voor de regiocentra Delfzijl-Appingedam, Hoogezand/Sappemeer, Bedum en Uithuizen. Tevens wordt er al gewerkt aan verschillende dorpsvisies. Indien gemeenten andere kernen of dorpen willen aanpakken, kan het instrument dorpsvisies breder worden ingezet. In deze visies kunnen de woon- en voorzieningen opgave worden uitgewerkt met aandacht voor veiligheid, ruimtelijke kwaliteit, erfgoed en (fysieke en digitale) bereikbaarheid. Dit biedt de mogelijkheid om verschillende ontwikkelingen te combineren (bijvoorbeeld versterkings- en verduurzamingsopgaven en kwaliteit van de leefomgeving als geheel). Dorpsvisies kunnen er ook met specifieke inzet voor zorgen dat er geen buurten achterblijven en/of de verbinding met het buitengebied verbeteren met dorpsommetjes. Hierbij is het belangrijk dat we waar dat mogelijk is kansen benutten om de leefbaarheid van de dorpen te verbeteren voor huidige en nieuwe inwoners. Op dit moment profiteren de inwoners nog onvoldoende van (economische) ontwikkelingen in het gebied. Daarom wordt ingezet op wederkerigheid tussen deze (economische) ontwikkelingen en de leefomgeving.

Verblijfskwaliteit van stad en dorp - de regio heeft een aantrekkelijke recreatieve- en toeristische propositie in handen. Appingedam aan het Damsterdiep (foto Stella Dekker)

3.2.4 Agenda | Welke aanpak hoort daarbij?

In het gebied en het ontwikkelperspectief komen veel opgaven en ambities samen.

In het gebied wordt op veel plekken en via verschillende programma's en projecten hier al aan gewerkt. Onderstaand wordt daarvan een (niet-limitatief) overzicht getoond.

- PROGRAMMA'S VAN HET IMG:
- PROGRAMMA'S VAN DE NCG:
- NATIONAAL PROGRAMMA GRONINGEN -Toukomst; Baanbreker Vrijtijds Economie; Baanbreker Gezondheid
- NIJ BEGUN – Maatregelen 14, 26, 28, 29, 30, 34; Economische agenda; Sociale agenda
- BELEIDSPROGRAMMA ECONOMIE PROVINCIE
- LEEFBAARHEIDSPROGRAMMA PROVINCIE
- EEMSHAVEN PLUS
- TOEKOMSTPROGRAMMA TEN BOER
- MASTERPLAN REGIOCENTRA- Delfzijl-Appingedam, Hoogezand-Sappemeer, Bedum
- MASTERPLAN CAMPUS

- MOBILITEITSPROGRAMMA'S OVERHEDEN - Openbaar vervoer; Wegen en vaarwegen; Wandel- en fietsagenda's
- WARMTENET EEMSREGIO-GRONINGEN
- HERSTRUCTURERINGSMAATSCHAPPIJ
- NOVEX-GEBIED GRONINGEN-ASSEN Vwb afstemming wonen in de Regio Groningen-Assen
- NATIONAAL PROGRAMMA VITALE REGIO'S
- REGIODEALS
- WOONDEALS
- NATIONAAL PROGRAMMA VITALE REGIO'S
- UITVOERINGSPROGRAMMA VRIJETIJDSECONOMIE 'GROEIEND GASTVRIJ'
- UITVOERINGSPROGRAMMA CULTUUR
- RING WEST

Om -via de gebiedsgerichte aanpak- de samenhang in het gebied te kunnen borgen, integrale keuzes, kansen en schuulpunten op te kunnen pakken, worden lopende en nieuwe (autonome) ontwikkelingen, programma's en projecten in het gebied opgenomen in het op te stellen gebiedsprogramma. Om toe te werken naar uitwerking en realisatie van het perspectief, is daarbij de volgende aanvullende (onderzoeks- en uitwerkings) agenda van Rijk en regio geformuleerd:

1. De integrale woonopgave: gemeenten hebben vanuit het Rijk de verplichting om alle woonopgaven en aanvullende onderwerpen vast te leggen in een volkshuisvestingsprogramma onder de omgevingswet/ gemeentelijke omgevingsvisie. De provincie heeft hetzelfde vastgelegd in de (concept) omgevingsvisie. Dit is een verplichting van het Rijk. De inzet is om wonen in het NOVEX-gebied weer aantrekkelijk te maken voor huidige en nieuwe inwoners en hiermee de ontwikkeling van de hele regio te stimuleren. Zo nodig gaan Rijk en regio in gesprek over wat er nodig is om dit doel te bereiken en welke Rijksagenda's hierbij kunnen helpen. Ingezet wordt op het borgen van de integraliteit in de gebiedsgerichte integrale aanpak 'sterke samenleving'.
2. Er wordt een overzicht van beschikbare voorzieningen en de bereikbaarheid ervan opgesteld. Doel is om inzicht te bieden en te komen tot toekomstbestendige, bereikbare voorzieningen in de regio. Dit wordt daarom gecombineerd met de 'gebieds-bereikbaarheids- en infra agenda', zodat iedereen mee kan blijven doen.

Op basis van de verkregen informatie gaan Rijk en regio in gesprek over wat nodig is om dit doel te bereiken en welke Rijksagenda's hierbij kunnen helpen.

3. Een gebiedsbrede aanpak voor de kwaliteit van de leefomgeving. Het gebiedsbrede plan geeft input voor de het instrument dorpsvisies, welke door gemeenten kan worden ingezet op basis van dit ontwikkelperspectief. Dit biedt een mogelijkheid om tevens veiligheid, erfgoed, identiteit, recreatieve waarde en kwaliteit van de leefomgeving te versterken. De Masterplannen Regio Centra zijn hierbij de eerste stap. Om tevens de ruimtelijke kwaliteit te verbeteren wordt de samenwerking tussen Rijk en regio verstevigd, bijvoorbeeld door de samenwerking tussen de afdeling Ruimtelijke kwaliteit van het Rijk, de regionale ateliers (zoals provinciaal Atelier Ruimtelijke Kwaliteit) en het Atelier van het NCG te versterken en hun ontwerpkracht specifiek te richten op het NOVEX-gebied. Daarmee wordt sterk ingezet op ruimtelijke kwaliteit. Rijk en regio onderzoeken samen wat hiervoor nodig is, bijvoorbeeld in capaciteit, middelen en instrumenten.

Voorgaande punten zijn onderdeel van de gebiedsbrede/-gerichte integrale aanpak 'sterke samenleving, dorpen en steden'. Dit levert een gebiedsbreed beeld op van de opgaven en op basis van deze plannen kunnen opgavedefinities worden geformuleerd per deelgebied (stad, kern of dorp), voor het geval men hiermee aan de slag wil via geëigende instrumentaria. Dat biedt tevens de mogelijkheid om meer gebiedsgericht te werken.

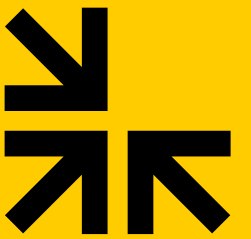

Toelichting integrale woonopgave in het NOVEX-gebied Groningen

De woonopgaven van de gemeenten Groningen, Midden-Groningen en Bedum (Hogeland) zijn onderdeel van de verstedelijkingsstrategie en NOVEX-gebied Regio Groningen Assen (RGA). De woonopgaven in het Hogeland (m.u.v. Bedum) en de gemeente Eemsdelta hebben een eigen dynamiek. Ook de opgave buiten de RGA moet goed in beeld worden gebracht. Samen met de provincie, het NCG en NOVEX RGA werken we aan nieuwbouw en de noodzakelijke kwaliteitsverbeteringen van de woningvoorraad. Uit onderzoek naar de onrendabele top blijkt dat er een aanzienlijk financieel tekort is voor de bouw- en herstructureringsopgave. Het NOVEX-gebied heeft nadrukkelijk de hulp van het Rijk nodig om de woningbouw mogelijk te maken, bijvoorbeeld door de onrendabele top dekkend te krijgen.

Daarnaast moeten de woningvoorraad versneld verduurzamen en energiearmoede verminderen. Rijk en regio onderzoeken samen hoe dit kan. Daartoe is het van belang de economische- en energieontwikkelingen meer wederkerig te maken voor de samenleving. Omdat energiearmoede ontstaat vanuit armoede, wordt gepleit voor een bredere aanpak. Aanvullend op maatregelen 28 en 29 van Nij Begun wordt ingezet op opbouwwerkers inzetten om mensen met armoede te helpen. Onderzocht wordt hoe de betaalbaarheid van energie voor de Groningse huishoudens kan verbeteren en hoe zij de warmtetransitie soepeler kunnen doorlopen. Een belangrijk aspect daarbij is de financiële capaciteit van inwoners om te investeren in technische installaties. Inzet is de haalbaarheid van de warmtetransitie daarom te vergroten door ervoor te zorgen dat op elke locatie de warmteoplossing wordt ontwikkeld die de laagste maatschappelijke kosten met zich meebrengt.

Opties hiervoor zijn een (elektrische) warmtepomp, hybride warmtepomp met groen gas of een warmtenet. Ten behoeve van elektrische oplossingen wordt ingezet om via pMiek de netcapaciteit versneld en robuust te versterken. Daarnaast wordt ingezet op het vergroten van de haalbaarheid van aansluiting op een warmtesysteem (lopend project 'Warmtesysteem Eemsregio-Groningen', waarmee circa 80.000 huizen kunnen worden aangesloten) tussen de dorpen Eemshaven/ Eemsdelta en de stad Groningen (en mogelijk een bredere regio). Dit collectieve warmtesysteem (en breder uitrolbaar in de regio) kan gebruik maken van restwarmte uit de Eemsregio, wat wederkerigheid bij economische ontwikkelingen bevordert. Verwacht wordt dat elektriciteitsnetten in gebieden met warmtenetten hierdoor minder verzwaard hoeven te worden, wat kosten bespaart. Hoewel collectieve warmtenetten vanuit economisch oogpunt uitdagend zijn, zijn ze sociaal-maatschappelijk welkom en duurzaam. Rijk en regio onderzoeken hoe ze de warmtetransitie (o.a. financieel) gerealiseerd kunnen krijgen, waarbij ook gekeken kan worden naar het wederkerigheidsprincipe voor de nationale belangen die in deze regio landen. Een koppelkans is om bij de warmtetransitie en het openhalen van straten voor de energie- en warmtetransitie de straten anders terug te leggen en herin te richten wat een kwalitatieve impuls kan geven aan de leefomgeving.

Toelichting voorzieningen en bereikbaarheidsagenda

Ingezet wordt op het maken van een overzicht van de voorzieningen in het NOVEX-gebied om te zien waar gaten vallen. We streven naar goed bereikbare voorzieningen, onderwijs en recreatief aanbod. Daarbij wordt gekeken hoe nieuwe grote toeristische trekkers, zoals ook aangegeven in de economische agenda, een extra impuls kunnen geven aan de voorzieningen. Ook wordt bekeken hoe de blauwgroene dooradering (waterverbindingen) kan worden ingezet als extra kracht.

Goede, directere verbindingen tussen belangrijke voorzieningenclusters en woongebieden zijn essentieel. Het Rijk voert hier momenteel een onderzoek naar uit en werkt aan de ontsluiting van (nieuwe) woongebieden. Met de doorkoppeling van treinen en bussen op het Hoofdstation van Groningen wordt een belangrijke stap gezet in het OV-systeem, maar er zijn ook nog andere uitdagingen. Voorbeelden zijn stationslocaties. Ook de weg blijft belangrijk. Potentieel oponthoud bij de Ring en N46, en de (bruggen in de) Vaarweg Lemmer – Delfzijl kunnen de interne en externe bereikbaarheid van de stad Groningen en de ontwikkeling en leefbaarheid van het gebied beperken. Rijk en regio stellen een gebieds-bereikbaarheids- en infra agenda op, waarin de plannen van Rijk, provincie en gemeenten worden gekoppeld en bekeken waar verbeteringen nodig zijn of een plus kan worden gezet.

Aandachtspunten zijn ook veilige schoolroutes, doorfietsroutes, slim benutten van infrastructuur en mobiliteitsvoorzieningen (bijvoorbeeld via apps of deelmobiliteit), het voorkomen van congestie en het verbeteren van de leefbaarheid van dorpen en steden. Waar mogelijk wordt gebruik gemaakt van de middelen die de ministeries VRO en I&W beschikbaar stellen voor woningbouw en bereikbaarheid. Inzet is om hiermee te komen tot een dekkend infrastructuur, logistiek, openbaar vervoer, en fiets- en wandel netwerk. De bevaarbaarheid van maren en kanalen is belangrijk voor recreatie en daarmee voor de leefomgeving. Hiertoe worden de plannen van Rijk, provincie, gemeenten en waterschappen in het landschap en de dorpen en steden aan elkaar gekoppeld, om recreatief gebruik te bevorderen. Ook wordt gekeken naar knelpunten, kansen en hoe inwoners kunnen worden betrokken (bijvoorbeeld door de bediening van sluisjes en bruggen).

Bereikbaarheid met openbaar vervoer is van groot belang

Toelichting kwaliteit van de leefomgeving

Veel kernen hebben te maken met de versterkingsopgave. Om de kwaliteit van de leefomgeving goed in beeld te brengen, is een overzicht van de opgaven, kwaliteiten en identiteit per kern en dorp nodig. Waar mogelijk wordt aangesloten bij lopende gemeentelijke processen en de versterkingsaanpak, zodat het in één keer goed gedaan kan worden. Dit vormt de basis voor uit te werken plannen, zoals het MP Regiocentra en dorpsvisies. Waar mogelijk wordt het instrument 'dorpsvisies' breder toepasbaar gemaakt voor gemeenten en het NCG om aan de slag te gaan.

De dorpsvisies worden tevens benut om meteen het bebouwde gebied en de openbare ruimte klimaatadaptief in te richten. Bijvoorbeeld door vergroening of waterberging, wat fysieke en mentale gezondheid stimuleert.

Er wordt gestreefd naar wederkerigheid bij grootschalige ontwikkelingen en transities, zoals de versterkings- en klimaatopgave. Ook wordt gezocht naar samenhang met de uitwerkingen van de deelgebieden in de rode draad 'Landschap', zodat de ontwikkeling van kernen/ dorpen en van de groene omgeving gelijk op gaan. Aangezien Duurswold mogelijk in transitie gaat, is het hier belangrijk om de afstemming op korte termijn te organiseren. Daarnaast beperkt milieu-/ geurhinder de leefbaarheid. Via de ruimtelijk-economische ontwikkelstrategie (zie Clusters & Netwerken) wordt gezocht naar oplossingen zoals het uitplaatsen van bedrijven naar beter passende locaties of snellere verduurzaming. Hierbij moet erkend worden dat niet op elke plek de leefkwaliteit even goed kan zijn.

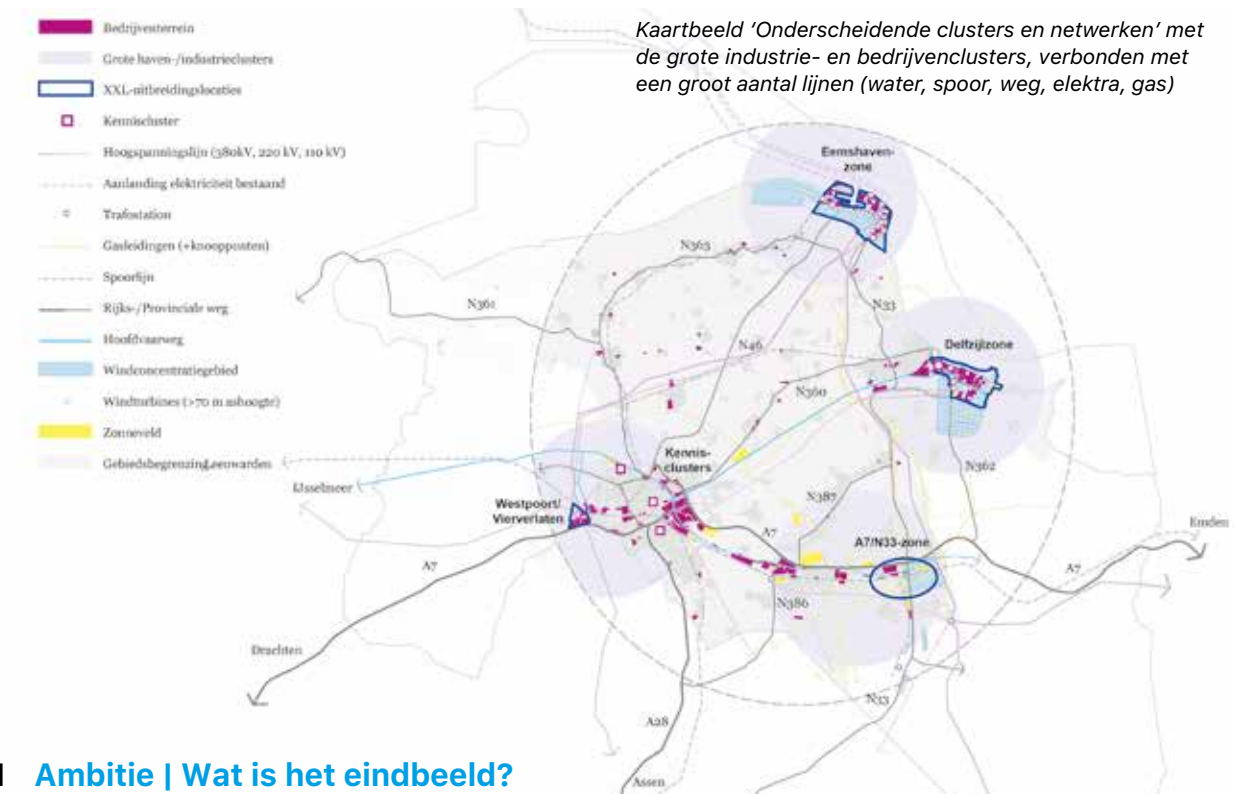

➤ Onderscheidende clusters en netwerken

3.3

Deze rode draad richt zich op het versterken van deze duurzame en innovatieve economische kernzone. Met robuuste en doelmatige relaties en (infra-) netwerken. Er wordt ingezet op een economie die floreert door een sterk en regionaal ecosysteem en die een sterke (inter)nationale rol speelt. Aangedreven door kennis, succesvolle (inter) nationale en regionale samenwerkingen,

en een goede beschikbaarheid van betaalbare energie, grond- en processtoffen (waaronder water). Er moet worden gewerkt aan het in evenwicht brengen van arbeidsvraag en -aanbod en het is belangrijk zorg te dragen dat de regio nu ook goed profiteert van de (nationale) belangen die er plaats vinden.

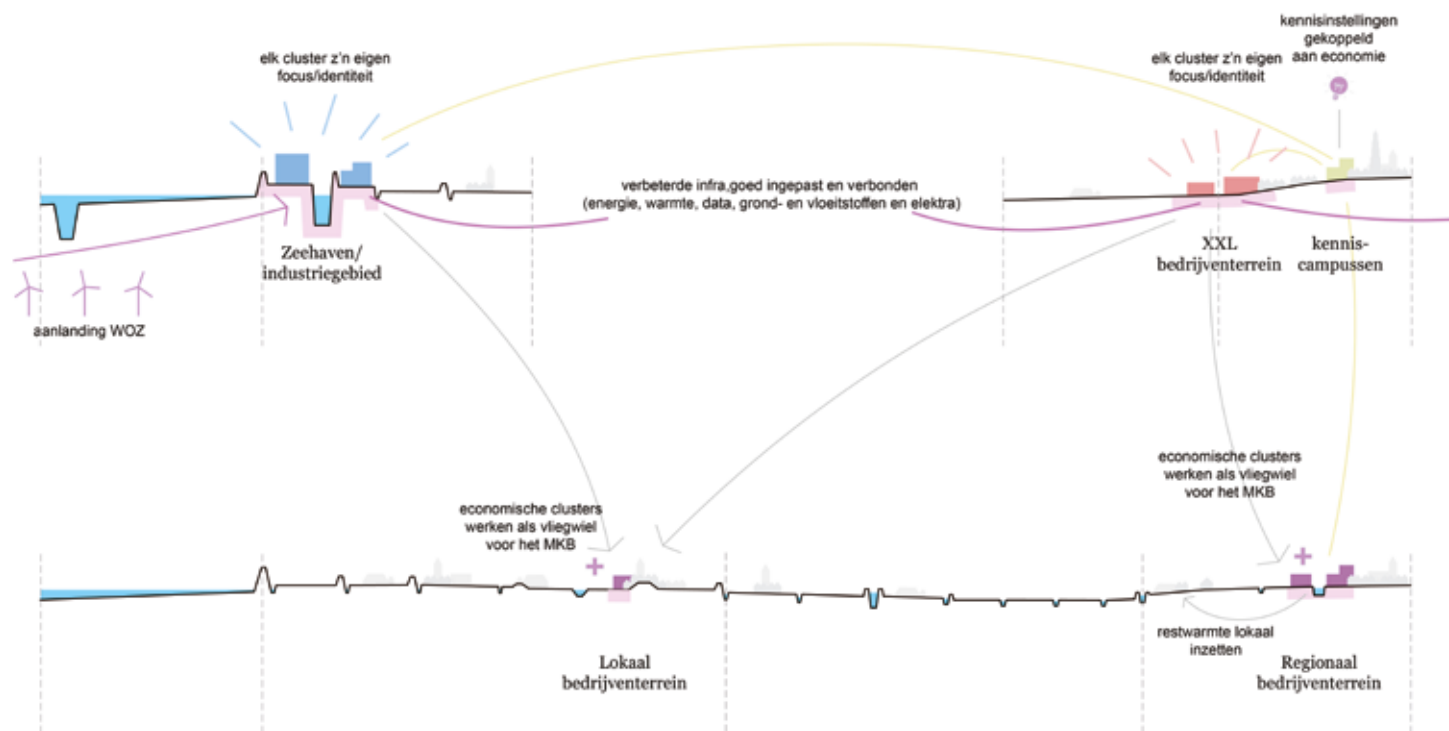

3.3.1 Ambitie | Wat is het eindbeeld?

In 2050 maakt het NOVEX-gebied deel uit van de economische ruggengraat van Nederland en Noord-Europa en is ze koploper in innovatie en duurzaamheid. De grotere regionale economische clusters zijn individueel sterk en vullen elkaar optimaal aan. Ze zijn versterkt door de gerealiseerde Aanlanding Wind op Zee, de kennisclusters en Nij Begun. Daarmee functioneren de clusters als 'vliegwielen' voor het regionale MKB en de hele regio. Verbeterde fysieke, energie- (incl. warmte) en digitale infrastructuur zorgt ervoor dat de hele regio goed bereikbaar en ontsloten is, en faciliteert de te doorlopen transitie.

Het gebied, de inwoners, voorzieningen en MKB-bedrijven profiteren van wederkerigheid. De energievoorziening (o.a. elektronen en duurzame gassen) heeft essentiële rol gespeeld voor inwoners en bedrijven, door het bieden van betaalbare, betrouwbare, beschikbare en duurzame energie. De infrastructuur die hierbij hoort is zo goed als mogelijk ingepast in het landschap. De warmte die bij deze processen vrijkomt is zoveel mogelijk lokaal benut voor warmtesystemen. Mede hierdoor kon de afspraak om in 2050 een volledig CO2-vrij energiesysteem te hebben worden nagekomen.

Principedoorsnede met perspectief voor de clusters en netwerken: het gebied vormt de economische ruggengraat van Nederland en Noord-Europa, is van stad tot kust goed verbonden. De clusters functioneren als 'vliegwiel' voor de regio

Per deelgebied zien de clusters er dan als volgt uit:

De Eemshaven heeft in 2050 haar strategische positie als energiehub sterk uitgebouwd, mede dankzij haar vele verbindingen voor elektra, data, gassen, grond- en vloeistoffen.

De Eemshaven profiteert van de ruime beschikbaarheid van groene energie van de aangelande Wind op Zee-verbindingen en aanwezige assets zoals terminals, opslagtanks en aanwezige infrastructuur. Energie-intensieve, duurzame en innovatieve bedrijven hebben zich hier gevestigd, wat duurzame werkgelegenheid biedt. Het is gelukt om de noodzakelijke energie-infrastructuur op land op een landschappelijk verantwoorde wijze te realiseren. Door sterke samenwerkingen met kenniscampussen wordt er geïnnoveerd en zijn research- en developmentafdelingen vaker lokaal gevestigd. Ook faciliteert de Eemshaven de bouw en onderhoud van

windparken op zee. Het regionale MKB plukt daar de vruchten van. Voor defensie is de Eemshaven een belangrijke en strategische locatie, wat diverse nieuwe economische activiteiten heeft aangetrokken en waarmee het economisch profiel is verstevigd. In de 200 hectare die in de Oostpolder beschikbaar was voor de energietransitie, staan onder andere elektrolyzers om een deel van de aangelande energie om te zetten in waterstof. Het overige deel van de Oostpolder is ingevuld met relevante bedrijvigheid, wat het belang van de Eemshaven voor het gebied en voor Nederland heeft vergroot.

De havens en industrie van Delfzijl hebben zich in 2050 ontwikkeld tot dé hernieuwbare koolstofhub van Nederland, een voorbeeldcluster voor Europa voor wat betreft duurzame ontwikkeling van circulariteit, chemie en de grondstoffentransitie.

Het Zeekanaal in Delfzijl – de grote haven- en industrieclusters staan voor grote veranderingen de komende decennia

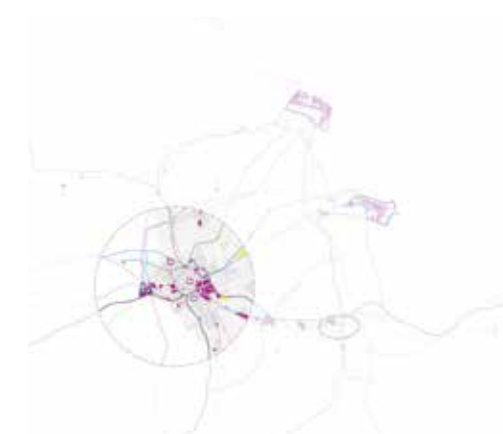
Dit werd mede mogelijk gemaakt door verbeterde kabel- en leidingverbindingen met de Eemshaven en de verdere regio. De industrie heeft daardoor een vooruitstrevende rol kunnen pakken in de grondstoffentransitie van fossiele naar hernieuwbare grondstoffen. Delfzijl speelt daardoor in 2050 een cruciale rol in de (strategische) grondstoffenautonomie van Nederland en Europa. De ruime aanwezigheid van hernieuwbare energie en duurzaam geproduceerde waterstof in de regio heeft de energietransitie in Delfzijl versneld. Door de sterkere relatie en passende verbindingen met Emden konden beide gebieden zich in samenhang verder (internationaal) ontwikkelen.

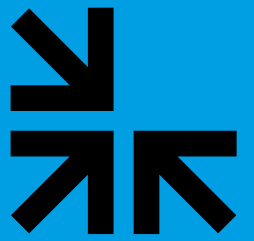
De A7/N33-zone huisvest in 2050 een XXL-bedrijventerrein. Ook hier zijn de beschikbaarheid van energie, duurzaam geproduceerde waterstof en ontsluiting goed geborgd. De combinatie met het Winschoterdiep, spoor, de A7, de N33 en centrale ligging maakt het een aantrekkelijke locatie voor de gevestigde bedrijven.

De arbeidsintensieve en innovatieve maak- en procesindustrie (zoals maritieme maakindustrie) met een sterk logistieke component heeft zich hier sterk doorontwikkeld. Er is ruimte gemaakt voor bedrijven van elders in de provincie, wat de leefbaarheid daar heeft verbeterd. De A7/N33 zone is een schoolvoorbeeld van hoogwaardige inpassing, waarbij rekening is gehouden met water, bodem én de leefomgeving.

Westpoort/Vierverlaten is via het Aduarderdiep en de A7 in 2050 een belangrijk logistiek knooppunt met goede verbindingen naar Noord-Nederland. Het vormt een belangrijk verdeelpunt voor logistiek in- en rondom de stad Groningen. Er is ingezet op een sterke kwaliteitsverbetering in de omgeving door het beperken van de verkeershinder en de ruimtelijke en milieu-impact van ontwikkelingen. Er is veel wisselwerking met het kenniscluster in Groningen en andere hoogwaardige bedrijvigheid in de omgeving.

Per netwerk ziet dat er als volgt uit:

Kenniscampussen in de stad Groningen en in de regio vertegenwoordigen in 2050 diverse gerenommeerde kennisinstellingen, die goed samenwerken in onder meer de Universiteit van het Noorden. Ze functioneren als één geheel. Door hoogstedelijke nabijheid en internationale verbondenheid heeft de stad Groningen zich ontwikkeld tot hét metropool-centrum van Noord-Nederland. De kenniscampussen hier staan bekend om Healthy Ageing, Life sciences, Energie en Chemie, Science & Engineering (o.a. de nieuwe Duurzaamheidscampus Suikerzijde, UMCG, Zernike campus). De kennisinstellingen hebben sterkere relaties met de economische clusters in de regio, mede dankzij een doorlopende leerlijn tussen universiteit, HBO en MBO in samenwerking met bedrijven. Aanvullend op de hotspot Groningen zijn ook kenniscampussen uitgerold in het NOVEX-gebied, tot de Campus Eemsdelta aan toe. De campussen hebben geïnvesteerd in de relaties met bedrijven en overheden, met fysieke vestigingen in de clusters. Overheden, kennisinstellingen en bedrijfsleven hebben dit samen mogelijk gemaakt en werken goed samen.

De netwerken en verbindingen hebben in 2050 cruciaal en aantoonbaar bijgedragen aan het integrale perspectief. Door betere verbindingen (fysiek en t.a.v. samenwerking) en een verbeterde onderlinge samenhang zijn alle clusters krachtiger geworden. Dit heeft de brede welvaart verbeterd. Alle benodigde voorzieningen zijn op orde, zoals verbindingen, grondstoffen, energie, CO₂, water, data, en goederen maar ook voor kennis en mensen. De clusters vormen samen een sterk ecosysteem en maken gebruik van elkaars (rest)producten, wat korte ketens met een grote toegevoegde waarde creëert. De relaties met verder weg gelegen clusters zoals Emmen (tevens onderdeel industrieel cluster samen met Eemshaven en Delfzijl), Eindhoven en Rotterdam zijn verstevigd en door sterke internationale verbindingen is de internationale concurrentiekracht toegenomen. Voorbeelden van internationale verbindingen zijn het nabijgelegen Duitsland met Emden, de Wilhelmshaven, het Ruhrgebied of clusters in Denemarken. Er wordt nauw samengewerkt op het gebied van werkgelegenheid, leefbaarheid en economie.

3.3.2 Opgaven, kansen en schuarpunten | Wat moet worden opgepakt?

Opgaven 'Onderscheidende clusters en netwerken'

- Verdienvermogen in en van de regio
- Ruimte vraag economische ontwikkeling
- Kwaliteit van de leefomgeving
- Energietransitie en PAWOZ/VAWOZ (incl. landzijdige vertaling)
- Tijdige verduurzaming industrie, MKB en overige bedrijvigheid
- Complementariteit economische en kennisclusters
- Noodzaak upgrade hoogwaardige (infra) verbindingen
- Voorzien in de toekomstige arbeidsvraag
- Voorzien in zoetwatervraag

De energievoorziening van Nederland en de regio moet de komende decennia verder verduurzaamd worden en betaalbaar, beschikbaar, betrouwbaar en bestendig blijven. Het NOVEX-gebied speelt daarbij een belangrijke rol. De verduurzaming leidt tot grote aanpassingen van bestaande installaties (uitfasering of aanpassen) en vereist nieuwe duurzame energiebronnen, zoals wind op zee. De grote ruimtelijke impact op het landschap (incl. water en bodem) levert daarbij schuarpunten op, vooral in gebieden waar de ruimtelijke kwaliteit al onder druk staat. Rijk en regio hebben afspraken gemaakt in het kader van het arrangement hoogspanning en hebben daarbij afgesproken om dit te vervolgen. De inzet van de regio is om hoogspanningsverbindingen waar mogelijk

ondergronds te brengen en dat bij de aanleg van 220/380kV verbindingen elders in de provincie 110kV verbindingen ondergronds worden gebracht. Rijk en regio zijn en blijven in gesprek over de opgave voor hoogspanningsverbindingen en de impact op de leefomgeving, en werken dit verder uit in lijn met eerdere afspraken en de toezeggingen in Nij Begun over inpassing van infrastructuur.

Overheden staan hier samen voor complexe afwegingen. Hierbij moet het behoud danwel het versterken van de leefbaarheid en de ruimtelijke kwaliteiten centraal blijven staan. Het is bovendien belangrijk dat het gebied en de inwoners een positieve wederkerigheid met deze ontwikkelingen ervaren. Rijk en regio kunnen hier ook kansen verzilveren waardoor het draagvlak voor ontwikkelingen en het vertrouwen in de overheid worden vergroot.

De Europese en mondiale concurrentiepositie van (energie-intensieve) bedrijvigheid staat onder druk. In Nederland zijn de energieprijzen hoog in vergelijking met omringende landen. Bedrijven hebben steeds meer last van netcongestie en ervaren een gebrek aan een level playing field op het gebied van energiebeschikbaarheid en -betaalbaarheid. Daarnaast moeten bedrijven ook tijdig verduurzamen om hun uitstoot naar netto nul te brengen in 2050.

Dit geldt ook voor de nu nog fossiele energievoorzieningen die in het gebied zijn gehuisvest. Voor nieuwe en toekomstige economische ontwikkelingen worden beschikbare en betaalbare groene energie(dragers) steeds randvoorwaardelijker. Een actueel vraagstuk daarbij is hoe de waterstofeconomie op gang gebracht kan worden en hoe deze economie kan worden vertaald in het hoogste maatschappelijke rendement, ondanks dat de productieprijzen nog te hoog zijn om een grootschalige afzet mogelijk te maken. De zoetwaterbeschikbaarheid is eveneens een grote uitdaging voor de bedrijven. Een schuarpunt is het cumulatief van de ontwikkelingen in de economie/industrie in relatie tot negatieve effecten op de natuur (de wadden/Unesco werelderfgoed) en andere ruimtevragers.

Er is een sterk kenniscluster dat zich steeds meer uitspreidt in de regio (zie MP Campus). De samenhang en complementariteit tussen de kennisclusters en het regionale economisch ecosysteem kan een stuk sterker, waarmee de lokale en (inter) nationale relevantie kan toenemen.

De vraag naar gemengde bedrijventerreinen komt veelal voort uit de uitbreidingsvraag (autonome regionale groei) en de vervangingsvraag (bij transformatie van bedrijventerreinen). Stec prognosticeerde in 2023 de uitbreidings- en vervangingsvraag voor de provincie tot 2030 op 191 ha en tot 2040 op 344 ha, terwijl het aanbod 282 ha is. Dit leidt (exclusief de additionele vraag) tot een tekort, tot potentiële schuarpunten en hier zullen keuzes gemaakt moeten worden. De additionele vraag wordt geschat op 100 ha, maar is lastig te voorspellen omdat het vraag van buiten de regio betreft, meestal van grootschalige aard. Stec heeft in de voorspelling de zeehaventerreinen Eemshaven en Delfzijl bovendien niet meegenomen, die een geheel eigen dynamiek kennen. Ook defensie gaat mogelijk extra ruimte vragen. Het ministerie van EZ werkt momenteel aan een aanvullende behoeftebepaling

en handelingsperspectieven voor de zeehaventerreinen (dus niet alle XXL-kernen). Het is belangrijk dat de profielen en behoeftebepalingen goed worden samengebracht, per deelgebied nader wordt uitgewerkt en actueel wordt gehouden.

In de (concept) omgevingsvisie van de provincie Groningen en het ruimtelijk voorstel NOVEX zijn kaders met betrekking tot beschikbaar (komende) ruimte uitgewerkt, onder andere door XXL-bedrijventerreinen aan te wijzen. Vier van de vijf regionale XXL-bedrijventerreinen liggen in het NOVEX-gebied: Eemshaven, Oosterhorn, Vierverlaten/Westpoort en A7/N33-zone (nog te ontwikkelen). De bestaande XXL-terreinen in Groningen raken vol. Daarom wordt in de Eemshaven gewerkt aan de Oostpolder (bruto 600ha) voor energie, data en energie gerelateerde hightech maak- en procesindustrie en waterstof. Ook defensie wil mogelijk meer gebruik maken van de Eemshaven. De exacte impact hiervan is nog niet bekend, maar dat het invloed gaat hebben in het gebied is te verwachten. Oosterhorn zal zich binnen de bestaande ruimte doorontwikkelen, met de focus op biobased economy en chemie. De potentiële ontwikkeling van een XXL-terrein in de A7-N33 zone biedt aanvullende mogelijkheden als de locatie daarvoor wordt geborgd. Het is belangrijk dat deze XXL-terreinen zich in een sterke samenhang met het MKB-DNA van de regio blijven ontwikkelen, omdat ruimte schaars is en de economische potentie anders onvoldoende wordt benut. Want ook in het NOVEX gebied is de beschikbaarheid van ruimte beperkt, ondanks de extra ruimte die wordt ontwikkeld. Meerdere grote (toekomstige) opgaven en ontwikkelingen leggen een grote druk op de beschikbare ruimte. Zo vraagt de nationale energietransitie (o.a. opwekking, omzetting en transport van energie) bijvoorbeeld veel ruimte met een potentieel grote impact op de omgeving. Dit is nodig om de energievoorziening beschikbaar en betrouwbaar te houden.

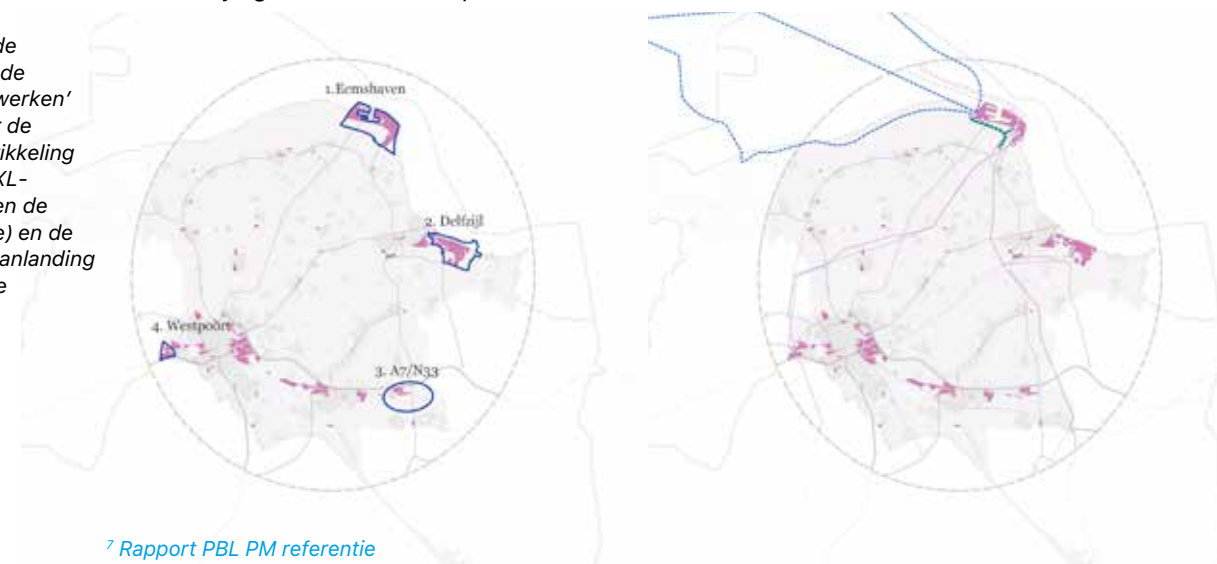
Lijnen in het landschap, de 380kV-verbinding van Eemshaven naar Vierverlaten (foto Marketing Groningen)

Tegelijk moet er ook genoeg ruimte overblijven voor het regionale bedrijfsleven. Hier vraagt bijvoorbeeld de transitie naar circulaire economie volgens PBL gemiddeld 40%⁷ extra ruimte (IPO valideert momenteel deze stelling). Deze ruimte is grotendeels nodig voor aanvullende opslag van grondstoffen. De uitgifte van beschikbare ruimte moet in dit spanningsveld zorgvuldig worden vormgegeven, waarbij bovendien voldoende rekening gehouden moet worden met de milieugebruiksruimte en de water- en bodemcondities. Ook de effecten van de economische ontwikkelingen moeten op een passende wijze gemitigeerd worden. Te denken valt aan een te verwachten verdubbeling (of meer) in verkeer (werknemers, bezoekers, en transport van goederen) en aan schuarpunten ten aanzien van bedrijvigheid versus dorpen en steden.

In heel Nederland staat het arbeidspotentieel onder druk, ook in dit NOVEX gebied. In dit gebied vooral veroorzaakt door een sterk vergrijzende beroepsbevolking (in de periode 2035-2050 met name in Het Hogeland en Eemsdelta -5% tot meer dan -10%)⁸ en wegtrekkende jongeren. Duidelijk is dat bedrijven (met name de zorg en industrie) in de regio personeel nodig hebben met praktische en theoretische kennis. De verwachting is dat deze arbeidsvraag de komende jaren verder toeneemt, waardoor er meer werknemers van buiten de regio moeten worden aangetrokken. Dit stelt hoge eisen aan de bereikbaarheid en aantrekkelijkheid van het gebied. Werknemers worden nog onvoldoende uitgenodigd om zich in het gebied te vestigen.

Opgaven voor de 'onderscheidende clusters en netwerken' zijn onder meer de duurzame ontwikkeling van de grote XXL-terreinen (binnen de beperkte ruimte) en de grootschalige aanlanding van wind op zee

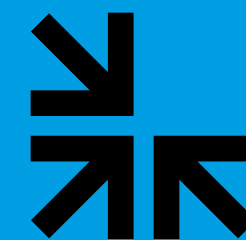

⁷ Rapport PBL PM referentie

⁸ <https://longreads.cbs.nl/regionale-prognose-2022/ontwikkeling-van-de-potentiele-beroepsbevolking/>

Zorgvuldig ruimte uitgeven is een blijvende opgave, rekening houdend met milieugebruiksruimte en de water- en bodemcondities -datacenter bij de Eemshaven (foto A2J photography).

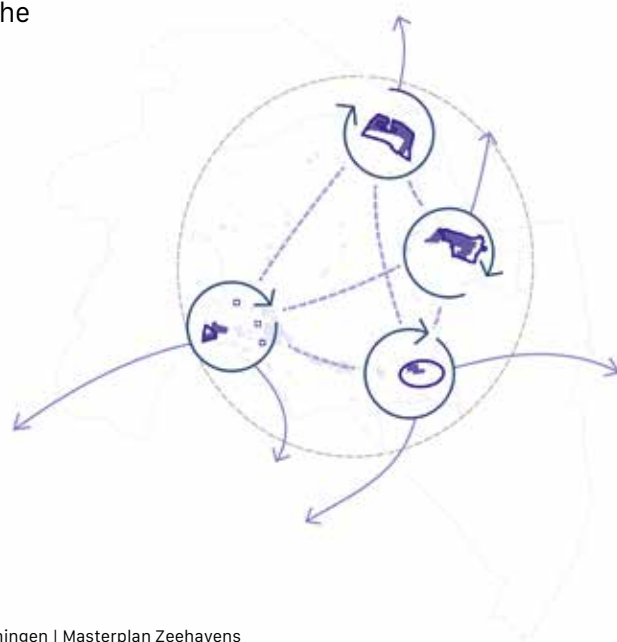

3.3.3 Ontwikkelrichting | Wat is nodig om de ambitie te bereiken?

Algemeen ontwikkelprincipe: De grootschalige ontwikkelingen zoals de energie- en warmtetransitie inclusief de aanlanding van wind op zee worden benut als katalysator om het duurzame, economische en sociaal-maatschappelijke toekomstperspectief te versterken. Extra aangejaagd door Nij Begun, de Aanlanding Wind op Zee en goede verbindingen.

De economische- en kennisclusters in het gebied zijn van grote betekenis voor het verdienvermogen. Dit wordt verhoogd door een aantrekkelijk vestigings- en ondernemersklimaat voor bedrijven en werknemers te creëren. Door de potentie op het gebied van economie, kennis en energie te benutten en de clusters en netwerken in synergie te ontwikkelen, kan één krachtig en (inter)nationaal onderscheidend profiel worden ontwikkeld voor deze economische kernzone als geheel en per cluster in het bijzonder.

Met een innovatieve duurzame economie als vliegwiel voor MKB, onderwijs, arbeidsmarkt (incl. oplossen mismatch) én ruimtelijke kwaliteit. De grotere economische clusters met ontwikkelingen rond XXL-terreinen in het gebied worden complementair en (inter)nationaal versterkt. De energie- en warmtetransitie in combinatie met de aanlanding van wind op zee en de landzijdige vertaling daarvan wordt ingezet als katalysator en kans. Het momentum van de energietransitie, de circulaire transitie en de agenda's van Nij Begun wordt benut. Een aantal belangrijke randvoorwaarden hierbij zijn voldoende ruimte voor bedrijvigheid, sterke voorzieningen en een fijne leefomgeving voor werknemers en inwoners, en goede bereikbaarheid. (Inter)nationale en onderlinge netwerken en infraverbindingen zijn dus onmisbaar.

Principeschets 'Clusters en netwerken': de grote economische clusters worden versterkt, verbonden met elkaar en daarbuiten (nationaal en internationaal)

Ruimtelijk economisch ontwikkelen

Er wordt ingezet op een sterke samenhang in de economische kernzone door synergie tussen de economische- en kennisclusters te creëren. Dit leidt tot krachtige waardeketens (ook in samenhang met Emmen, als onderdeel van het industriële cluster). Het vereist een sterke profilering en investeringen in de clusters, in innovatie en samenwerking. Beschikbaarheid en betaalbaarheid van energie moeten verbeteren en de betrouwbaarheid moet gegarandeerd. De energie- en circulaire transitie vraagt om veel (schuif)ruimte, die in balans moet zijn met andere ruimtevragers. Bij het selectief toewijzen van ruimte op bedrijventerreinen en bij grote nationale ontwikkelingen die in het gebied moeten landen, wordt daarom telkens de vraag gesteld wat het de regio en het economisch ecosysteem kan brengen en wat de nationale toegevoegde waarde is. Bijvoorbeeld (in)directe of indirecte werkgelegenheid, innovatie, economische kracht en/of maatschappelijke effecten. De relatie met het MKB is erg belangrijk, aangezien Groningen een MKB-provincie is. Daarom moet selectief worden omgegaan met de uitgifte van beschikbare bedrijventerreinen. Zo wordt gestuurd naar een sterk lokaal én regionaal economisch ecosysteem dat goed aansluit op de nationale en internationale ecosystemen.

De voorkeur wordt gegeven aan bedrijven die duurzame werkgelegenheid bieden, die ketens versterken en waar werk voor regionale MKB uit voortvloeit. Voor andere bedrijvigheid wordt gezocht naar alternatieve locaties en manieren om positieve wederkerigheid met de omgeving en haar inwoners te organiseren. Dit wordt gedaan via de te ontwikkelen ruimtelijk-economische ontwikkelstrategie. Een onderdeel hiervan is de samenwerkingsagenda, waarin onder andere de samenwerking tussen MKB, kennisinstellingen en grootschalige bedrijven wordt versterkt en tegelijkertijd de ruimtelijke en leefkwaliteit van het gebied kan groeien. PAWOZ/VAWOZ en Nij Begun worden gebruikt als extra katalysatoren. Om de ketens nog meer te versterken, wordt ingezet op sterke economische samenwerking met andere regio's. Omdat voldoende arbeidskrachten cruciaal zijn voor economische (en maatschappelijke) ontwikkeling, moeten werknemers worden uitgenodigd zich hier te vestigen met adequate huisvesting, inclusief sterke kernen en een aantrekkelijk landschap.

Energie- en warmtetransitie, met PAWOZ/VAWOZ als katalysator

Voor een gezond economisch toekomstperspectief moet het bedrijfsleven fors verduurzamen, vaak met kapitaalsintensieve maatregelen. Het landelijk en regionaal economisch instrumentarium moet deze transitie ondersteunen en de technische randvoorwaarden moeten op orde zijn. Voorbeelden zijn het tijdig organiseren van voldoende hernieuwbare energie en energiedragers, een goed inzicht in opwekking en gebruik, en infrastructuur voor CO₂, warmte en opslag. De energietransitie biedt kansen om wederkerigheid tussen verschillende ontwikkelingen beter vorm te geven. Bijvoorbeeld door industriële restwarmte te gebruiken voor als bron voor de warmtetransitie in de gebouwde omgeving (woningen, voorzieningen, industrie en bedrijven).

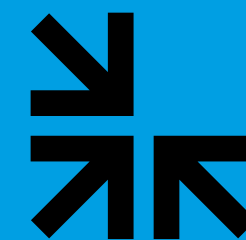
De energietransitie is een grote opgave en heeft een forse impact op de fysieke ruimte. Dit stapelt op de grote impact die de energiesector de afgelopen decennia al heeft gehad op de inwoners en leefomgeving. De (vaak ongewenste) effecten van hoogspanningsleidingen, transformator-gebouwen, zonneparken en andere bouwwerken ten behoeve van de energietransitie zijn voor inwoners in de nabijheid daarvan steeds voelbaarder geworden. Regionale inzet is dat alle nieuwe bouwwerken en structuren die nodig zijn voor de energietransitie, daarom in een passende samenhang met de directe leefomgeving en meer in samenspraak met inwoners ontworpen worden. Met de kernkwaliteiten van het landschap en Waardevol Groningen als vertrekpunt. Ruimtelijke kwaliteit voorop!

De energie- en warmtetransitie voor inwoners en bedrijven wordt versneld en daarmee wordt de (concurrentie)positie van het NOVEX gebied verbeterd. De aanlanding van Wind op Zee is een belangrijke randvoorwaarde en katalysator voor de energietransitie.

Via PAWOZ/VAWOZ onderzoekt het Rijk in afstemming met de regio de mogelijkheden voor toekomstige kabel- en leidingroutes voor energie van windparken op de Noordzee naar de Eemshaven en het Waterstofnetwerk.

De aan te landen windenergie wordt als katalysator ingezet waarmee de verduurzaming van de industrie wordt versneld en de concurrentiekracht van deze economische kernzone wordt vergroot. De ontwikkeling van de groene waterstofeconomie is een voorbeeld om tot een nieuwe duurzame economie te komen. De Aanlanding Wind op Zee werkt in het gehele systeem door. De diverse plannen voor de energietransitie in dit gebied, waaronder de landzijdige uitwerking van PAWOZ/VAWOZ⁹ brengen Rijk en regio in samenhang bij elkaar en werken Rijk en regio gezamenlijk gebiedsgericht uit. Hiermee wordt gezorgd voor maximaal rendement. Ook het fysiek laten aanlanden van de benodigde energie zelf vraagt om ruimte. Om die reden is voor de energietransitie als geheel in de te ontwikkelen Oostpolder een ruimtelijke reservering gedaan van (maximaal) 200ha. Rijk en regio gaan in overleg of een diepe aanlanding van een deel van de windenergie richting het XXL bedrijventerrein A7/N33 en andere kernen waar veel energie verbruikt wordt, mogelijkheden kan bieden om het verbruik 'nabij' de bron te optimaliseren.

⁹ Zoals afgesproken in diverse Bestuurlijke Overleggen en bestendigd in het Bestuurlijk Overleg Leefomgeving van november 2024

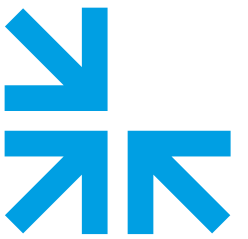

(Inter)nationaal en onderlinge goed verbonden

Een goed netwerk en de juiste verbindingen zijn essentieel om economisch goed te functioneren. De A7, N33, N46 en de ringweg van Groningen zijn belangrijk voor het wegennetwerk, net als de Hoofdvaarweg Lemmer-Delfzijl, Winschoterdiep en zeeverbindingen voor vaarwegen. Voor het OV-/ spoornetwerk zijn hubs en de Lelylijn, Nedersaksenlijn, Wunderline en het spoor naar Zwolle belangrijk (clusters ook via het OV goed ontsluiten). Zowel samenwerkingsverbanden, bereikbaarheid als fysieke infrastructuur, binnen en buiten de regio worden versterkt. Relevante bedrijven bij de economische ontwikkeling van de kernzone en netwerken worden betrokken en er wordt geïnvesteerd in relaties en verbindingen met het Duitse Emden en andere industriële clusters in Nederland.

Voor het toekomstperspectief zijn de infrastructuurverbindingen rond de Aanlanding Wind op Zee en de waterstofbackbone gamechangers.

Een netwerk van kabels, leidingen, weg, water en spoor zijn belangrijke randvoorwaarden. Het is van wezenlijk belang dat er een robuust infrastructuur netwerk wordt gerealiseerd om de sterke toename in verkeer, goederen en data te faciliteren. Aan veel verbindingen wordt al gewerkt. Voorbeelden hiervan zijn de H2-kickstarter, Northwater, buizenzone, de N33 en de Hoofdvaarweg Lemmer-Delfzijl. Bestaande kabels en leidingen worden hergebruikt waar mogelijk. Ten aanzien van nieuwe fysieke infrastructuur worden de regionale ruimtelijke/landschappelijke kaders gerespecteerd en wordt ingezet op bundeling om schade aan ecologische verbindingen, de ruimtelijke kwaliteit en vruchtbare landbouwgronden te voorkomen. Met een goed netwerk kan de onderliggende infrastructuur worden ontlast, de bereikbaarheid van de clusters worden vergroot en de leefbaarheid in dorpen en steden worden verbeterd.

3.3.4 Agenda | Welke aanpak hoort daarbij?

In het gebied en het ontwikkelperspectief komen veel opgaven en ambities samen. In het gebied wordt op veel plekken en via

verschillende programma's en projecten hier al aan gewerkt. Onderstaand wordt daarvan een (niet-limitatief) overzicht getoond.

- HOOFDVAARWEG LEMMER-DELFZIJL
Upgrade vaarweg; Zeesluis
Farmsum; Bruggen en sluizen
(oa stad Groningen)
- NATIONAAL PROGRAMMA
GRONINGEN - Baanbrekers
Waterstof, circulair
- GRONINGEN SEAPORTS
Ontwikkeling diverse
bedrijfenterreinen, zoals
Oosterhorn, Eemshaven, Fivelpoort,
Railport
- NATIONAAL PROGRAMMA ENERGIE
HOOFDSTRUCTUUR
- NATIONAAL PROGRAMMA
VERDUURZAMING INDUSTRIE
- CLUSTER ENERGIE STRATEGIE
- REGIONALE ENERGIE STRATEGIE
- PAWOZ - Aanlanding wind
op zee, diverse routes/fases
(Schiermonnikoog, tunnel)

- pMIEK
- EEMSHAVEN PLUS
- OOSTPOLDER
- A7-N33 ZONE
- E&E IN BALANS - Ecologische plus
op economische ontwikkelingen via
gesprekstafel NGO's en overheden
- WATERSTOF BACKBONE
- MASTERPLAN CAMPUS - Diverse
kenniscampussen, waaronder
Zernike Healthy ageing campus
& vitaliteitscampus Karding en
Appingedam
- NIJ BEGUN - Economische agenda
- NEDERSAKSENLIJN
- LELYLIJN
- N33 - Noord (incl. oeververbinding);
Midden
- RING WEST

Om -via de gebiedsgerichte aanpak- de samenhang in het gebied te kunnen borgen, integrale keuzes, kansen en schuulpunten op te kunnen pakken, worden lopende en nieuwe (autonome) ontwikkelingen, programma's en projecten in het gebied opgenomen in het op te stellen gebiedsprogramma. Om toe te werken naar uitwerking en realisatie van het perspectief, is daarbij de volgende aanvullende (onderzoeks- en uitwerkings) agenda van Rijk en regio geformuleerd:

1. Ruimtelijk economische ontwikkeling:
Inzet is dat de economische hoofdmotoren volop gaan draaien. Daarom werken Rijk en regio een gebiedsbrede ruimtelijk economische ontwikkelstrategie (incl. samenwerkingsagenda) uit. Dit om te sturen op de beste waardeketens en het juiste bedrijf op de juiste plek. Dit vereist onder andere een goed beeld van de (nog) beschikbare ruimte en de ruimtevrage in het NOVEX-gebied, een gezamenlijke inzet op acquisitie en schuifruimte, het organiseren van de juiste randvoorwaarden, een betere organisatiegraad en een goede samenwerking met de belangrijkste partners.

2. Energie- en warmtetransitie: Deze transitie zijn bepalende factoren voor de toekomst en werken door in vrijwel alle aspecten van dit ontwikkelperspectief. Daarom is het nodig de energietransitie en de landzijdige vertaling van de aanlanding van wind op zee integraal vorm te geven voor dit gebied. Vanuit het wederkerigheidsprincipe wordt onderzocht hoe met een integrale aanpak de netcongestie (aanvullend/ in verlengde van pMiek en maatregel 28 van Nij Begun) versneld kan worden opgelost en gezorgd kan worden voor betaalbare energieprijzen die energiearmoede verminderen en de verduurzaming en concurrentiekracht van de industrie faciliteren. Rijk en regio werken voorgaande zaken samen uit met de energie- en warmte aanpak in combinatie met de landzijdige uitwerking van PAWOZ/VAWOZ.

3. Bereikbaarheid en netwerk: Goede verbindingen en relaties zijn essentieel voor het functioneren van het economisch ecosysteem. Daarom werken Rijk en regio samen aan een gezamenlijke bereikbaarheids- en samenwerkingsagenda.

Toelichting ruimtelijk-economische ontwikkelstrategie NOVEX-gebied Groningen

Met de ruimtelijk-economische ontwikkelstrategie worden de individuele clusters en netwerken versterkt om te komen tot een zo sterk mogelijk lokaal én regionaal economisch ecosysteem. Door ontwikkelingen zoals de energietransitie en circulaire economie is het nodig om selectief te zijn met de uitgifte van beschikbare ruimte. Dit vereist een accurater en integraal zicht op vraag en aanbod van ruimte en assets voor bedrijvigheid, en hiertoe passende aanpak en instrumenten ontwikkelen (bv. een handelingskader). In de uitwerking van deze strategie wordt waar mogelijk gebruik gemaakt van reeds beschikbare informatie en instrumentaria. Richting de ontwerp Nota Ruimte werkt het Rijk onder meer aan een ruimtelijke strategie voor een samenhangende ontwikkeling van netwerken en knooppunten voor energie, logistiek en economie.

Een belangrijk onderdeel van de ruimtelijk-economische ontwikkelstrategie is de acquisitiestrategie. Het doel hiervan is om het juiste bedrijf op de juiste plaats te krijgen en bedrijven te verleiden die het ecosysteem versterken en de samenhang tussen de clusters verbeteren. Hierin is nadrukkelijk aandacht nodig voor de customer journey en afspraken over hoe zoekende bedrijven bij nieuwvestiging, uitbreiding en verplaatsing begeleid kunnen worden. De voorkeur gaat daarbij uit naar bedrijvigheid waarbij de spin-off van activiteiten zoveel mogelijk landt in de eigen regio (hoofdkantoor, R&D, toegevoegde waarde in lokale/regionale ecosysteem, mate van wederkerigheid met de omgeving en samenleving, etc).

Het is nodig zorgvuldig om te gaan met schaarse ruimte met aandacht voor bestaande werklocaties. Een deel van de bestaande werklocaties voldoet niet meer aan de eisen van deze tijd. Deze terreinen kunnen worden aangepakt via de Herstructureringsmaatschappij Drenthe-Groningen (HMDG), als onderdeel van de bredere ruimtelijk-economische

ontwikkelstrategie. De HMDG richt zich daarbij op het creëren van ruimte op bestaande bedrijventerreinen door op perceelsniveau te interveniëren. Dit leidt tot een olievlek, waarbij eigenaren van panden meegaan in het aanpakken van hun eigen terreinen. Deze aanpak van HMDG draagt zo direct bij aan toekomstbestendige bedrijventerreinen. Naast herverkaveling richt de HMDG zich tegelijkertijd ook op verduurzaming, klimaatadaptief inrichten en vergroenen van bestaande bedrijventerreinen. Ondermijning wordt ook via deze aanpak opgepakt. Hierbij wordt de samenwerking gezocht met de provincie Drenthe.

Het kan voorkomen dat bedrijven of bedrijventerreinen ruimtelijk in de knel komen te zitten. Als onderdeel van de ruimtelijk economische ontwikkelstrategie verkennen Rijk en regio samen waar en hoe deze bedrijven een betere plek in het NOVEX gebied kunnen krijgen.

Door de organisatiegraad op bedrijventerreinen te vergroten, worden ze aantrekkelijker en kunnen (integrale) opgaven beter landen. Omdat Groningen een MKB-provincie is, is het belangrijk om meer samen met MKB'ers op te trekken. Hiermee wordt gewonnen aan kennis over hoe de dynamofunctie van grootschalige bedrijvigheid voor het MKB kan worden geoptimaliseerd en kan beter gestuurd worden op het vergroten van de toegevoegde waarde van bestaande en nieuwe bedrijven. Hierbij wordt altijd gestreefd naar het voorkomen en verminderen van omgevingshinder en wordt de bestaande milieugebruiksruimte gerespecteerd. Er wordt ingezet op innovatie en de mogelijkheden van de Economische Agenda, gegeven de sterke synergie tussen het NOVEX-gebied en Nij Begun. Tevens gaan partijen met elkaar in gesprek over mogelijkheden voor regelruimte om licht-, geluid-, geur- en andere milieuhinder te beperken (passend binnen kaders van omgevingsvisie(s)).

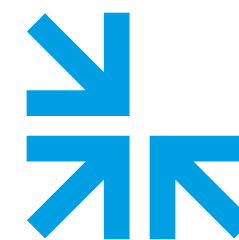
In drie deelgebieden van het NOVEX-gebied (A7/N33 rondom Meeden, rond de Eemshaven en rondom Oosterhorn) staat de kwaliteit van de leefomgeving door nieuwe ontwikkelingen extra onder druk. Hoewel niet alles volledig kan worden opgelost, wordt in de ruimtelijk-economische ontwikkelstrategie en in het gebiedsbrede aanpak 'landschap' extra aandacht besteed aan kwaliteitsverbetering van deze gebieden en de omliggende landschappen.

Toelichting landzijdige uitwerking van PAWOZ/VAWOZ i.c.m. de energie- en warmte aanpak

Bij de eerste aanlanding wordt circa 4 gigawatt aan stroomkabels en rond de 500 megawatt aan waterstoftransport verwacht. In Nij Begun is beschreven dat dit richting 2050 kan oplopen tot circa 23 gigawatt aan stroom- en/of waterstoftransport naar land. De provinciale (concept) omgevingsvisie gaat niet uit van maximale vermogens maar maakt maximaal 200 ha op de Oostpolder beschikbaar voor de energietransitie. Het effect van de aanlanding van wind op zee op korte en lange termijn, in relatie tot regionaal gebruik en de beschikbare transportcapaciteit om de energie naar buiten de regio te transporteren is nog onvoldoende duidelijk. De verwachting is dat Rijk en regio hier op korte en lange termijn samen keuzes moeten maken. Doel is de verschillende Rijks- en regionale agenda's met betrekking tot energie op een passende manier samen te brengen, PAWOZ/VAWOZ tevens als aanjager voor het verbeteren van de regionale brede welvaart in te zetten en dit gebiedsgericht uit te werken. Daarvoor bekijken Rijk en regio verschillende scenario's en onderliggende bandbreedtes, waarbij het o.a. gaat over de energievorm, routekeuzes, de bijdrage aan economie en samenleving, benodigde infra, voorzieningen en ruimtelijke kwaliteit.

Om voorgaande zaken mogelijk te maken en de samenhang met andere lopende initiatieven te borgen geven Rijk en regio deze ruimtelijk economische ontwikkelstrategie vorm samen met partijen als de NOM, GSP en het traject Nij Begun.

Hierbij maken we zo mogelijk gebruik van beschikbare informatie en houden we rekening met uitgangspunten van lokale en regionale omgevingsvisies/ ruimtelijk voorstel en randvoorwaarden als beschikbare ruimte, zoetwater en gunstige marktvoorwaarden. De landzijdige uitwerking van PAWOZ/VAWOZ i.c.m. de energie- en warmteaanpak geeft hier invulling aan. Dit vraagt een actieve houding en sterke samenwerking tussen Rijk en regio, om dit nader uit te werken, keuzes te maken en het nationaal i.c.m. regionaal rendement van PAWOZ optimaal te benutten. Het is nodig een robuust en toekomstbestendig energienetwerk te realiseren. Dit dient zowel nationale als regionale belangen. Dat betekent dat niet alleen gewerkt moet worden aan het oplossen van acute netcongestie, maar ook dat er strategische netuitbreidingen moeten komen met extra capaciteit. Ook het vergroten van de inzet van restwarmte in de gebouwde omgeving en voor de industrie verdient aandacht, bv. vanuit een duurzaam en verantwoord gebruik van beschikbare energie en ter voorkoming van onnodig ruimtegebruik (hiervoor wordt aangesloten bij de teksten over de warmtetransitie in de paragraaf samenleving).

Een toekomstbestendig energienetwerk biedt ruimte voor toekomstige economische ontwikkelingen en de gebouwde omgeving, en is daarmee in lijn met de doelen van Nij Begun. Via pMiek integraal programmeren wordt ingezet op het voorkomen van netcongestie en een tijdige verduurzaming van de gebouwde omgeving, bedrijven en industrie. Daarnaast wordt samen met netbeheerders en andere stakeholders gezocht naar mogelijkheden om de aanleg van nieuwe infrastructuur te beperken en bestaande infrastructuur optimaal te benutten.

➤ De regio ziet kansen voor een diepe aanlanding naar XXL-bedrijventerrein A7/N33-zone en andere gebieden (bv. Emmen) in het kader van de energievraag en energietransitie. Rijk en regio gaan hier samen in overleg welke kansen en (on)mogelijkheden dat oplevert. Dit in het verlengde van de landzijdige uitwerking PAWOZ/VAWOZ.

➤ Er wordt ingezet op een betere benutting van het huidige elektriciteitsnet door energiehubs en slimme netregeling met intelligente (datagestuurde) analyses versneld te realiseren. Er wordt aandacht besteed aan hoe daarbij gebiedsgericht kan worden aangesloten bij/mee ontwikkeld worden aan digitalisering projecten (data, AI, etc.) die passen bij de inzet van de Economische Agenda Nij Begun.

➤ Inzet is de unieke energiepositie/-propositie te versterken door in te zetten op het belang van 'verbruik nabij bron'. De concurrentiekracht staat onder druk door de prijzen, beschikbaarheid, betaalbaarheid en betrouwbaarheid van energie. De regio wil graag in gesprek met het Rijk over de mogelijkheden om de concurrentiekracht te vergroten in het kader van de ruimtelijk economische ontwikkelstrategie.

Toelichting bereikbaarheids- en samenwerkingagenda

Rijk en regio werken aan een gebiedsgerichte bereikbaarheids- en infrastructuuragenda, in samenhang met lopende trajecten zoals de Lelylijn, Nedersaksenlijn, N33 en Hoofdvaarweg Lemmer-Delfzijl. Onderdelen van dit plan zijn onder andere openbaar vervoer, logistieke stromen, capaciteit van de N46, N33, A7 en passende categorisering van vaarwegen (zoals Winschoterdiep, Aduarderdiep, Hoendiep en Damsterdiep) en sluizen (oa Gaarkeuken en Farmsum). Inzet is dat de clusters optimaal bereikbaar zijn met de nodige modaliteiten. Ook zoeken Rijk en regio naar koppelkansen (zoals tussen de Vervanging & Reparatie opgave of de zeesluis Farmsum).

➤ Hiervoor wordt ook gekeken naar verbindingen voor andere modaliteiten. Omdat goede verbindingen via buizen en kabels minstens zo relevant zijn en verkeersbewegingen kunnen verminderen. Daarom wordt ook

gekeken naar data, kabels en leidingen en wat er nog meer nodig is om de clusters goed te bedienen. Onder ander door het opwaarderen van bestaande infrastructuur of de aanleg van nieuwe infra ten behoeve van de economische ontwikkeling van het gebied.

➤ Goede relaties met relevante partijen, zowel binnen en buiten het gebied, zijn essentieel. Dit wordt uitgewerkt in de samenwerkingsagenda, als onderdeel van de ruimtelijk-economische ontwikkelstrategie.

➤ Ingezet wordt op doelmatige verbindingen voor bijvoorbeeld grondstoffen, energie, CO2, water, data, goederen, maar ook kennis en mensen binnen het gebied en met de verder weg gelegen clusters Emmen, Heerenveen, Zwolle, Enschede, Amsterdam, Eindhoven en Rotterdam.

➤ Aandachtspunten in de deelgebieden

68

3.4

In voorgaande paragrafen is het ontwikkelperspectief met name gebiedsbreed benaderd. Voor de verdere uitwerking en keuzes zijn diverse

gebiedsspecifieke aandachtspunten relevant. Deze worden in dit hoofdstuk weergegeven.

3.4.1 Aantrekkelijk en robuust landschap, water als levensader | Waar moet rekening mee gehouden worden?

Binnen deze rode draad vertegenwoordigen het Wierdenlandschap, Kustzone, Wad en Eems-Dollard en Duurswold de deelgebieden.

Wierdenlandschap

➤ Een belangrijke vraag is hoe in het Wierdenlandschap om gegaan kan worden met verzilting. Het probleem moet nog worden verhelderd, zodat er meer inzicht komt in hoe de verzilting kan worden aangepakt. De verzilting moet een plek krijgen in lopende programma's, eventueel met de aanvullende onderzoeksvraag voor de regio (met name waterschappen en provincie) en het Rijk, die verantwoordelijk is voor primaire kustbescherming en de Waddenzee). De onderzoeksvraag kan ook worden meegenomen in de zoetwaterstrategie en opgavedefinitie van het deelgebied.

Kustzone

➤ Delfzijl heeft een belangrijke functie voor de afvoer van de boezemsystemen op de Eems. Er zijn mogelijk extra maatregelen nodig om de afvoer te garanderen of water vast te houden. Hiervoor zijn ruimtelijke reserveringen nodig. Dit probleem verdient speciale aandacht in de zoetwaterstrategie. De ruimtelijke uitwerking/ consequenties wordt meegenomen in de opgavedefinitie van het betreffende deelgebied(en).

➤ Algemene uitgangspunt is dat klimaatrobuust gebouwd wordt bij nieuwe grootschalige ontwikkelingen in de kustzone. Dit houdt (onder andere) in dat een vloerpeil wordt gehanteerd die rekening houdt met de optredende zeespiegelstijging, of dat andere ontwikkelingen zorgen voor het behoud van droge voeten.

70

➤ Via het Kustprogramma van Rijk en regio moet worden onderzocht wat er nodig is om de kustlijn te transformeren tot een kustzone. Hiervoor moet de ruimtelijke reservering voor het werken aan de kustzone worden uitgewerkt. Er is inzicht nodig in hoe ruimte kan worden vrijgehouden om de kustlijn te verbreden en welke instrumenten en middelen nodig zijn. Dat kan gaan om noodzakelijke ontwikkelingen vanuit het Rijk of het verordenen/ vrijhouden van bepaalde zones voor specifiek grondgebruik. Hierbij moet rekening worden gehouden met grote hoeveelheden belangen en verantwoordelijkheden. Waterschap Noorderzijlvest ontwikkelt het spoorboek Brede Kustzone en Brede Kustzone en waterschap Hunze & Aas heeft een kustvisie opgesteld, wat in de toekomst een belangrijk uitgangspunten kunnen zijn.

➤ De doorboring en aanleg van kabels en leidingen doorkruist mogelijk de kustzone. Dit vraagt een goede samenwerking tussen het programma Kustzone, TLG en PAWOZ/VAWOZ, en aandacht voor de impact op natuur, landbouw en waterveiligheid.

Wadden en Eems-Dollard

➤ De regelgeving van Natura2000 vormt mogelijk een knelpunt in de toekomst. De huidige regelgeving beschermt de natuur goed, maar belemmert goede kustontwikkeling. In de programma's Wadden en ED2050 wordt gezocht naar een balans waarbij de natuur niet achteruitgaat.

➤ Inzet is behoud van cultuurhistorie van het Wad en Eems-Dollard. Ook de beleving van het wad, zowel binnen- als buitendijks, met respect voor de kernwaarden van de Wadden is een belangrijk punt.

➤ Er is meer aandacht nodig voor natuurherstel en instandhouding van het Waddengebied. Hiervoor lopen al verschillende trajecten.

Een voorbeeld is het nieuwe beleidskader Natuur Waddenzee, waarbij gezocht wordt naar een goede balans tussen de vele plannen en projecten in het gebied. Het is belangrijk om zicht te krijgen op de cumulatieve effecten van alle ontwikkelingen, zodat er bij toekomstige ontwikkelingen beter gestuurd kan worden. LVVN werkt aan een nieuw beleidskader hiervoor.

➤ Besluiten die van invloed kunnen zijn op het gehele Waddengebied lopen via Waddengovernance. De Agenda voor het Waddengebied 2050 en het Uitvoeringsprogramma Waddengebied 2021-2026 vormen de basis voor het Waddenbeleid.

Duurswold

➤ Ingezet wordt op ontwerpend onderzoek om de ruimtelijke consequenties van scenario's, keuzes en oplossingen helder in beeld te brengen om vervolgens te komen tot één integraal gebiedsplan. Hiervoor worden in de uitwerking van de opgavedefinities de verschillende initiatieven samen gebracht die spelen in dit deelgebied, zoals TLG, deelvisies als Damsterdiep en de zoetwateronderzoeken.

➤ Het tegengaan van veenoxidatie is belangrijk voor de klimaat- en wateropgave in Duurswold. Via het TLG (inclusief voorstel voor onderzoeks- en uitvoeringsprogramma water, bodem en veen) wordt ook naar de toekomst van dit gebied gekeken en de verdere inhoudelijke uitwerking wordt daar belegd. Het is belangrijk dat dit aansluit bij ontwikkelingen en maatregelen van Meerstad en Delfzijl. Hierin moeten kansen voor agrariërs, hun (nieuwe) verdienmodellen en sociale samenhang in het gebied worden meegenomen, evenals scenario's veenoxidatie en landgebruik. Hierbij is ook aandacht nodig voor de verbindingen tussen de natuurgebieden van Duurswold richting Eems-Dollard en Oldambt. In het ontwerpend onderzoek wordt expertise gevraagd van de afdeling Ruimtelijke kwaliteit van het Rijk.

3.4.2 Samenleving, dorpen en steden | Waar moet rekening mee gehouden worden?

Binnen deze rode draad vertegenwoordigen de steden, grote dorpen, kleine dorpen en het buitengebied de deelgebieden.

De stad Groningen en grote kernen Delfzijl-Appingedam en Hoogezand-Sappemeer

➤ In Delfzijl-Appingedam en Hoogezand/Sappemeer heeft de kwaliteit van de leefomgeving aandacht nodig. Dit wordt grotendeels opgepakt in het Masterplan Regiocentra. We zien het Masterplan Regiocentra als belangrijke schakel in de gebiedsbrede aanpak bij dit ontwikkelperspectief, als goede eerste stap en als inspirerend voorbeeld voor andere kernen.

➤ Demografische ontwikkelingen en sloop-nieuwbouw-versterking-verduurzaming maken dat woningbouw in delen van de regio slecht van de grond komt. In Delfzijl/Appingedam speelt bovendien een overdimensionering van de infrastructuur.

➤ Bepaalde wijken en bedrijfslocaties zitten niet in de bestaande versterkingsoperatie. Voorbeelden zijn Bornholm, het oude Eemskanaal en kleinere buurten in Appingedam. Voorkomen moet worden dat er wijken achterblijven.

➤ In Hoogezand/Sappemeer leidt de historische verwevenheid van wonen en werken op bepaalde plaatsen tot verstoring van de leefomgeving. Daarnaast is er zichtbare verpaupering in delen van het historische lint. Daarentegen biedt dit potentie voor transitie en inbreiding. Dit wordt uitgewerkt in de woonopgave.

➤ Inwoners moeten meer worden uitgenodigd om voorzieningen en recreatieve activiteiten uit de gehele regio te gebruiken.

Hierbij kan gedacht worden aan het strand van Delfzijl, het theater in Hoogezand of wandelroutes in buitengebied. Ook moet worden verkend hoe toeristen kunnen worden aangetrokken vanuit het eiland Borkum en Noorwegen. Bijvoorbeeld door in de bereikbaarheidsagenda mee te nemen hoe Delfzijl-Appingedam als opstap- of verblijfplaats kan functioneren.

Grote dorpen en lintdorpen

➤ In Midden-Groningen hebben de slingerende lintdorpen een aantrekkingskracht op de bestaande woningmarkt. Hierdoor vissen veel lokale belangstellenden (vooral jongeren) achter het net. Ook hier werkt de balans tussen stichtingskosten en de wensen voor goedkopere huur- en koopwoningen elkaar tegen. Tegelijkertijd wordt langer thuis wonen moeilijker door de druk op het lokale zorg aanbod. Het gevolg is dat ouderen gedwongen moeten verhuizen naar een grotere kern waar de zorgvoorzieningen wel aanwezig zijn.

➤ Voor de gemeente Eemsdelta en een groot deel van het Hogeland (boven Winsum) geldt dat de problematiek complexer is dan in andere gebieden, aangezien woningbouw hier niet meteen goed van de grond komt. Dat komt vooral door lage woningprijzen, te kleine winstmarges voor ontwikkelaars en scheefte (o.a. te weinig juiste woningen en verkeerde verhoudingen tussen koop en huur). Dat geldt bijvoorbeeld voor het niet toerekenbare deel van publieke maatregelen en (boven)regionale/ bovenwijkse kosten en voorzieningen. Dit specifieke probleem wordt meegenomen in de integrale woonagenda en gesprekken over de onrendabele toppen.

➤ De stations of centrale bushalte van deze dorpen worden gezien als hub van- en naar het buitengebied waar lokale voorzieningen worden geconcentreerd. Ook routes die door de bebouwde kom van grote dorpen gaan hebben de speciale aandacht in de bereikbaarheidsagenda (en in de dorpsvisies). Deze hebben nl veel impact op de leefbaarheid, zowel positief (meer klanten) als negatief (verkeersveiligheid).

➤ Bedum en Uithuizen zijn opgenomen in het MP Regiocentra. Er worden kansen gezien om dit principe en de ervaringen die hierbij worden opgedaan te benutten bij het opstellen van dorpsvisies. Hierbij maken wordt ook gebruik gemaakt van het provinciale programma ERL.

Kleine dorpen

➤ De woningbouwproblematiek in kleine dorpen is ingewikkelder omdat hier geen/minder voorzieningen aanwezig zijn. Inzet is om de cohesie van het dorp te behouden, dan wel te versterken.

➤ De kleine dorpen hebben een specifieke ruimtelijke structuur met waardevol erfgoed. Een aantal dorpen is onderdeel van de wierden en het historisch erfgoed. Dit erfgoed moet behouden worden en waar mogelijk versterkt en beter ruimtelijk ingepast in het landschap.

➤ In het plan voor de energietransitie worden oplossingsrichtingen meegenomen tegen overlast van windmolens, zoals bijvoorbeeld in Meeden. Sommige van deze keuzes kunnen pas op lange termijn gemaakt worden.

➤ De dorpen rondom de clusters en de dorpen in het gebied Duurswold vragen speciale aandacht. In en/ of rondom deze gebieden worden transities voorzien, zoals grootschalige economische ontwikkelingen, uitbreidingen van recreatieve voorzieningen en/of waterberging/-buffers.

Dit wordt meegenomen in het ontwerpend onderzoek voor Duurswold en eventueel in de op te stellen dorpsvisies.

Buitengebied

➤ Het behoud van landbouw is belangrijk om sociale cohesie in het buitengebied te behouden.

➤ Ingezet wordt op het behouden en versterken van de gebiedsidentiteit van het buitengebied, in combinatie met landschapsherstel. Gefocust wordt op de herkenbaarheid van het landschap en belangrijke dragers, zoals laanstructuren. Ook de zichtbaarheid van de Fivel en Damsterdiep biedt mogelijkheden. Via de beschreven gebiedsprocessen wordt hieraan gewerkt, die in verbinding worden gebracht met trajecten als Groeningen en de landschapswerkplaatsen (zie rode draad Aantrekkelijk en Robuust landschap).

➤ Aan boerderijen en erven wordt in het verlengde van de provinciale (concept) omgevingsvisie extra aandacht gegeven voor ruimtelijke kwaliteit in combinatie met de fysieke inrichting en leefomgeving. Op boerenerven komen diverse opgaven samen:

- Verduurzaming: zowel van gebouwen (veelal karakteristiek of monumentaal) als van agrarische bedrijfsvoering (wat vaak meer ruimte vraagt dan beschikbaar)
- Instandhouding van cultureel en groen erfgoed in de vorm van boerderijen en erfbeplanting
- Instandhouding en ontwikkeling van een leesbaar landschap: boerderijen zijn (mede)dragere en vormgevers van het landschap, individueel of als onderdeel van een reeks/ lint
- Herbestemming: bij vrijkomende agrarische bebouwing, maar mogelijk ook bij de transitie van landbouwgronden in het Duurswoldgebied

3.4.3 Onderscheidende clusters en 'netwerken' | Waar moeten rekening mee gehouden worden?

Binnen deze rode draad vertegenwoordigen de clusters Eemshaven, Delfzijl, A7/ N33 zone, Westpoort/Vierverlaten de deelgebieden, en de kennisclusters en lijnen de netwerken.

Westpoort/Vierverlaten

➤ Deze locaties zijn grotendeels uitgegeven. Er zijn verschillende aandachtspunten, zoals de opgaven rondom Vierverlaten-Ens en de milieueffecten grote bedrijven, die worden geagendeerd bij de betreffende partijen.

Eemshaven (haven & industrie)

➤ In de Eemshaven is nu nog sprake van vele fossiele energieproductie bedrijven. Denk aan VOPAK, de gascentrale en LNG-terminal. Er spelen al diverse initiatieven om te verduurzamen. De haalbaarheid, samenhang tussen en ruimtelijke impact van die ontwikkelingen is nog onbekend. Evenals wat dit betekent voor het energie-, infrastructuur of watersysteem. Dit wordt meegenomen in de ruimtelijk-economische ontwikkelstrategie.

➤ De Eemshaven staat in de belangstelling van defensie. Daarnaast loopt er een onderzoek naar de mogelijkheden voor een kerncentrale, ondanks dat de gemeenten Hogeland, Eemsdelta en de provincie Groningen geen kerncentrale willen. De ontwikkelingen van defensie worden, zodra er meer bekend is, meegenomen in de scenario-ontwikkeling van het landzijdige vervolg van PAWOZ/VAWOZ (incl. regionale energiesysteem) en integraal afgewogen in de ruimtelijk economische ontwikkelstrategie. Een kerncentrale wordt buiten beschouwing gelaten. Duidelijk is dat ontwikkelingen altijd in samenhang met het gehele ontwikkelperspectief moeten worden bekeken.

Delfzijl (haven & industrie)

➤ Om de economische ontwikkeling van Delfzijl en de transitie te faciliteren wordt als onderdeel van de bereikbaarheids- en infra- agenda onderzocht hoe de Eemshaven-Delfzijl (20 km) met een buizenzone te verbinden. Ook in combinatie met een doorsteek naar Emmen.

➤ Oosterhorn en de Provinciale weg liggen tegen de zeedijk aan. Hier gaat waterveiligheid een grotere rol spelen en om meer ruimte vragen. Bij de uitwerking van is het nodig de bereikbaarheid van de industrie te behouden, zonder de leefbaarheid in dorpen te beperken. Dit wordt meegenomen in de bereikbaarheidsagenda en in de ruimtelijk economische ontwikkelstrategie.

➤ Onderzocht wordt of de verbinding met het Duitse Emden (ca. 50.000 inwoners) kan worden verbeterd. Men heeft hier gelijksoortige uitdagingen als het NOVEX gebied. Zo is het voortbestaan van de Volkswagenfabriek onzeker (8.000 medewerkers) en is de bereikbaarheid van voorzieningen slecht.

➤ Door Delfzijl (via o.a. nabijheid station en haven) in te zetten als verbindingsknoop naar het buitenland kan het achterland van het NOVEX gebied worden vergroot. Daarbij wordt ook de relatie gelegd met de veerdiensten naar Borkum en Noorwegen en wordt onderzocht wat dit economisch (en toeristisch) kan betekenen voor Delfzijl. Dit onderdeel wordt meegenomen in de bereikbaarheids- en samenwerkingsagenda.

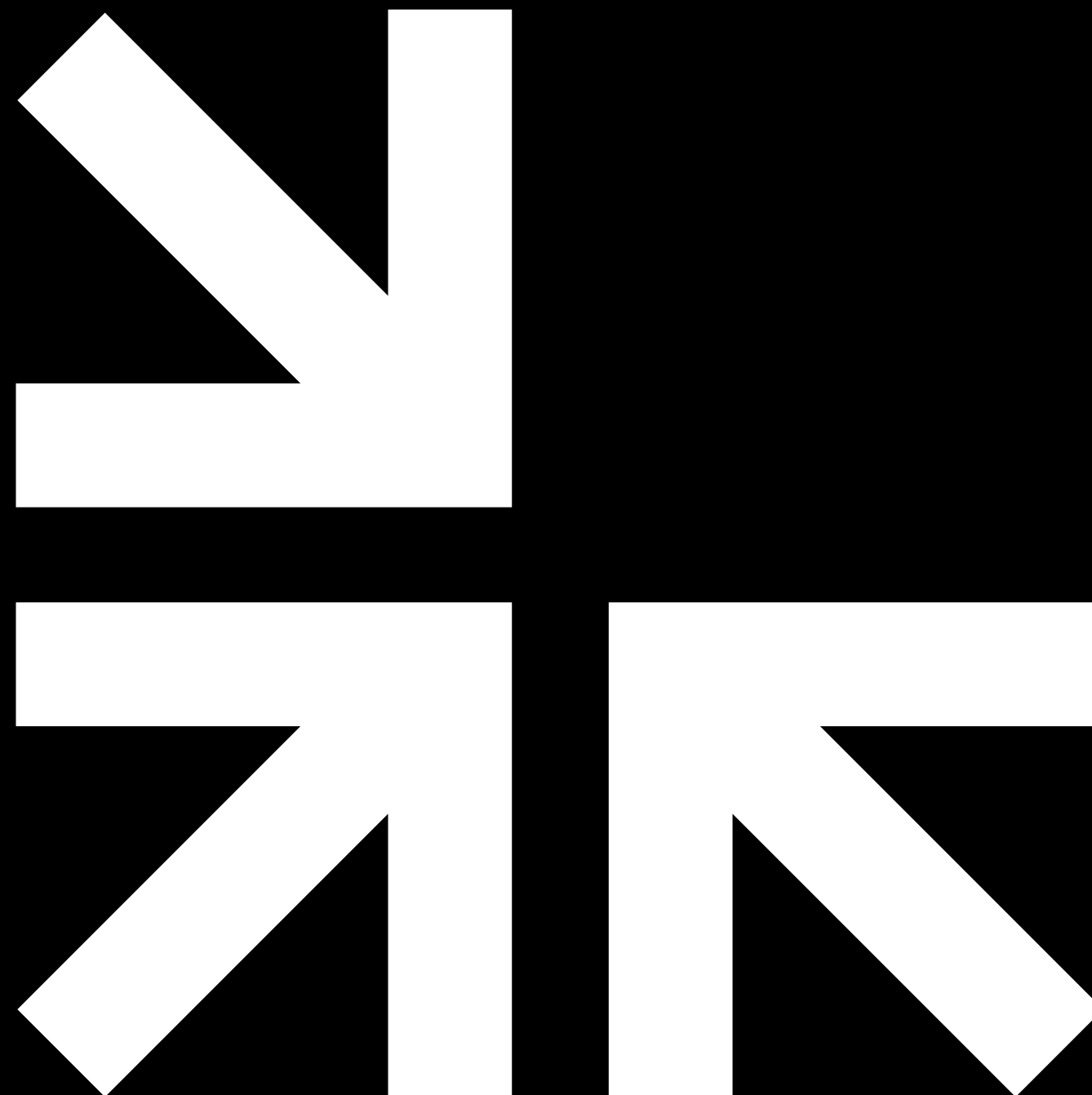
*Voldoende ruimte en verbondenheid
zijn essentieel voor de grootschalige
transitie van de industrie*

A7/N33-zone

- De locatie en beslissing tot realisatie van XXL-bedrijventerrein A7/N33-zone is nog niet bepaald. De provincie maakt de keuze in afstemming met de gemeenten Midden-Groningen, Veendam en Oldambt.
- Hoogwaardige ruimtelijke ontwikkeling, inpassing en voldoende wederkerigheid zullen essentieel zijn. Deze standpunten worden meegenomen in de ruimtelijk economische ontwikkelstrategie waarin een eventuele gunstige exploitatie wordt verkend. Dit wordt gedaan in samenhang met de uitwerking van het landzijdig vervolg PAWOZ/VAWOZ en in combinatie met het gesprek over of een diepe aanlanding vanuit Wind op Zee haalbaar is en meerwaarde oplevert.

Kennisclusters (campussen)

- Met het Masterplan Campussen wordt gewerkt aan het versterken van de kennispositie van Groningen. De relatie met de ontwikkeling van dit NOVEX-gebied dient te worden wordt versterkt via de samenwerkingsagenda. Daarbij is het belangrijk om scherp te zijn op hoe de kennisontwikkeling kan bijdragen aan de kracht van de economische kernzone, bijvoorbeeld door valorisatie. Hiervoor is een koppeling met van de profielen, waardeketens en bedrijven essentieel. Dit wordt meegenomen in de samenwerkingsagenda.

↘ Samenwerken

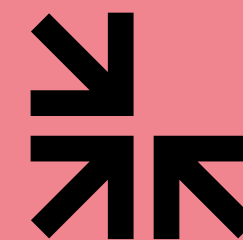
Bouwstenen, sleutel tot succes

76

“Er is nood aan een integrale agenda voor vraagstukken van klimaat en energie, wonen, infra en mobiliteit, zorg en onderwijs, economie, werk en inkomen, natuur en het gebruik van de schaarse ruimte”

Quote Raad van Openbaar Bestuur, rapport Droomland of Niemandsland

77

In eerdere Bestuurlijke Overleggen zijn diverse afspraken gemaakt. In dit hoofdstuk zijn deze opgenomen en zo nodig aangevuld.

Rijk en regio bundelen langjarig hun krachten en werken gebiedsgericht samen vanuit één gedeeld ontwikkelperspectief, gebiedsprogramma en investeringsagenda

Met het programma NOVEX heeft het Rijk aangegeven de komende jaren, samen met de regionale overheden, regie te willen voeren en samen te willen werken op ruimtelijke opgaven met een nationaal belang. Om de opgaven in dit gebied effectief aan te pakken, en het ontwikkelperspectief NGG | MPZ succesvol tot uitvoering te brengen, bundelen de Rijksoverheid en de regio hun krachten en werken ze langjarig en gebiedsgericht samen vanuit gezamenlijke doelen, met oog voor ieders individuele belang en zo nodig met vertrouwelijkheid.

De overheidspartijen zetten zich gezamenlijk in om meerwaarde te bieden voor de ontwikkeling van het gebied als geheel. De voorwaarde hiervoor is – naast goede samenwerking tussen Rijk en regio – een effectieve sturing van de opgaven en ontwikkelingen binnen het NOVEX-gebied én in goede samenwerking met de eigen interne organisaties.

Voortbouwen op bestaande samenwerkingsorganisatie en sturen op samenhang

Het huidige interbestuurlijke samenwerkingsverband NGG | MPZ wordt verder doorontwikkeld om namens partijen te zorgen voor de uitwerking en realisatie van het ontwikkelperspectief. Dit gebeurt door te werken aan integrale en complexe vraagstukken, samenhang te waarborgen, lopende zaken te stroomlijnen en kansen voor het gebied te benutten.

Gebiedsgericht samenwerken betekent niet dat voor alle onderwerpen altijd met alle partijen wordt samengewerkt of dat alles via de samenwerkingsorganisatie moet lopen. Elke overheid heeft zijn eigen (autonome) rol en pakt zelf zaken op. Samenwerking gebeurt breed waar relevant en waardevol, en in kleinere samenstellingen waar mogelijk. Voor de gezamenlijke programmaorganisatie is de rol om te:

- **Faciliteren:** platform voor integrale en thematische bestuurlijke en/of ambtelijke afstemming;
- **Coördineren:** sturen op samenhang, de plus en stroomlijnen/ verminderen drukte;
- **Draagvlak:** organiseren communicatie, participatie en lobby t.b.v. perspectief/ ontwikkelingen, en het gebied met de omgeving, relevante bedrijven en andere relevante partijen.

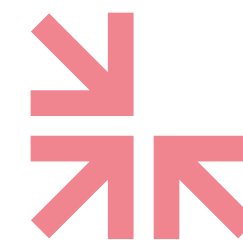
Adaptief

De opgaven in het gebied zijn complex en samenhangend en de context is dynamisch. Er is een adaptieve aanpak nodig om te anticiperen op nieuwe ontwikkelingen, kansen en schuarpunten en samen goede keuzes te maken. Hierbij is het belangrijk om overzicht te bewaren op basis van relevante informatie (zo nodig ontwikkelscenario's). Hiermee kan worden (bij)gestuurd als dat nodig blijkt. Dit betekent dat het ontwikkelperspectief en gebiedsprogramma adaptief worden

➤ **Organiseren:** organiseren -en indien gewenst uitvoeren- van integrale, complexe en/of overheidslaag overstijgende opdrachten en afspraken. Daarbij hoort ook het organiseren van gezamenlijke slagkracht, bemenst door en namens samenwerkende overheden. Dit gebeurt in opdracht (en in het belang) van de organisaties en niet op afstand. Hierbij kunnen de instrumentaria van de verschillende partners worden benut, zoals ook beschreven in het Rijksprogramma NOVEX.

Het is belangrijk om duidelijk te maken waar besluitvorming plaatsvindt over welke onderwerpen. Voor lopende processen worden de bestaande besluitvormingsstructuren gehanteerd. Bij complexe of integrale zaken kan de NOVEX-structuur worden ingezet. De governance voor het ontwikkelperspectief is niet bedoeld om bestaande besluitvormingsstructuren over te nemen. Wel is het bedoeld om het geheel te overzien en waar nodig afspraken te maken in de Rijk-regio-samenwerking. Daarbij kan geadviseerd worden om overlappende processen en besluitvormingsstructuren te combineren, om daarmee drukte te verminderen.

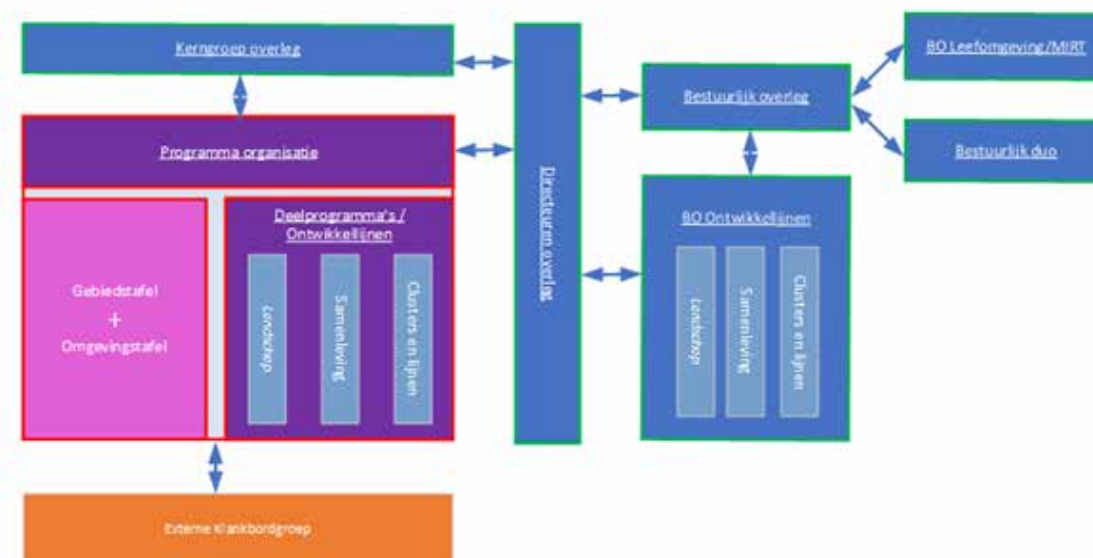
opgesteld en dat de governance hierop wordt ingericht. Zo mogelijk wordt er ook aangesloten bij logische momenten van belangrijke raakvlaktrajecten, zoals bij Nij Begun of bij de monitoring bij de Staat van Groningen. Het model van de X-curve kan de programmaorganisatie (zie hierna) helpen door te analyseren waar een opgave staat en hoe op adaptieve wijze regie gevoerd kan worden op transitie.

Vormgeving van de governance

De interbestuurlijke samenwerking is een gezamenlijke verantwoordelijkheid van het Rijk en de regio. Onderstaande figuur laat zien op welke wijze agendavorming en aanpak vorm krijgen.

De verschillende onderdelen van de governance zijn hierna nader toegelicht:

➤ **Bestuurlijk Overleg Leefomgeving en Bestuurlijk Overleg MIRT (BOL en BO MIRT):** In het BOL en BO MIRT herbevestigen Rijk en regio gezamenlijk (de grootschalige actualisaties, uitbreidingen of aanscherpingen van) het ontwikkelperspectief, het Gebiedsprogramma, de Investeringsagenda en andere strategische afspraken.

➤ **Betrokkenheid bewindspersoon Rijk:** Op basis van het Rijksprogramma NOVEX zijn voor het NOVEX-gebied Groningen de staatssecretaris Herstel Groningen en de regionaal bestuurlijk vertegenwoordiger (gedeputeerde) gezamenlijk eindverantwoordelijk.

➤ **Bestuurlijke overleg Rijk-regio NOVEX-gebied Groningen | Masterplan Zeehavens:** Het BO Rijk-regio is de tafel waar de regionale en nationale opgaven bij elkaar worden gebracht om -zo nodig- integrale besluiten te organiseren of te adviseren richting de daartoe geëigende trajecten. Iedere deelnemer neemt deel vanuit zijn eigen rol en verantwoordelijkheid. Dit overleg besluit over de voortgang en eventuele actualisaties, aanscherpingen en uitbreidingen van het Ontwikkelperspectief, Gebiedsprogramma en Investeringsagenda en afspraken. Het is ook de plek waar integrale (strategische) gebiedsgerichte besluitvorming kan plaats vinden. Het BO fungeert tevens als escalatieniveau bij knelpunten, wanneer het directeurenoverleg besluit deze knelpunten door te geleiden naar het Bestuurlijk Overleg.

➤ **Het BO Rijk-regio** komt ieder kwartaal bijeen. Deelnemers aan regiozijde zijn vertegenwoordigers van de provincie, de gemeenten en de waterschappen. Deelnemers aan Rijkszijde zijn vertegenwoordigers van de direct-betrokken ministeries (in beginsel op DG-niveau). Waar het specifiek inhoudelijk gewenst

is, kunnen andere partijen of andere ministeries aansluiten. Het ministerie van BZK (directie Groningen) verzorgt intern bij het Rijk de coördinerende rol. Het is tevens mogelijk om -indien gewenst- per ontwikkellijn / rode draad (Aantrekkelijk en robuust landschap', 'Sterke samenleving, dorpen en steden' en 'Onderscheidende clusters en netwerken') een bestuurlijke gesprek te organiseren.

➤ **Directeurenoverleg Rijk-regio NOVEX-gebied Groningen | Masterplan Zeehavens:** Het DO Rijk-regio fungeert als voorportaal van het BO Rijk-regio. Dit gremium is de formele ambtelijk opdrachtgever voor het NGG | MPZ. Het DO Rijk-regio komt minimaal vier keer per jaar bijeen. Groningen Seaports sluit aan bij het directeuren overleg vanuit haar eigen rol en verantwoordelijkheid. De directeuren zijn tevens verantwoordelijk voor het beschikbaar stellen van capaciteit en middelen. Voor het opstarten en/of uitvoeren van specifieke aanvullende onderzoeken, projecten of (deel) programma's wordt separaat financiering georganiseerd via een opdracht. Het directeurenoverleg fungeert tevens als escalatieniveau bij knelpunten die door de programmaorganisatie worden door geleid naar het DO.

➤ **Kerngroep Rijk-regio:** De Kerngroep adviseert vanuit de individuele organisaties de programmaorganisatie, het directeurenoverleg, de bestuurlijke overleggen en de bestuurlijke tafels per ontwikkellijn. De Kerngroep bestaat uit vertegenwoordigers van de partners.

➤ **Programmaorganisatie:** De programmaorganisatie staat dichtbij de partners. Het werkt als gebiedsgericht samenwerkingsverband namens en in opdracht van de betrokken overheidspartners. Het houdt overzicht, brengt samenhang aan en coördineert de uitwerking en uitvoering van het Ontwikkelperspectief,

Gebiedsprogramma en de Investeringsagenda. De programmaorganisatie werkt namens Rijk en regio gezamenlijk, is verantwoordelijk voor het organiseren van het overkoepelende proces en geeft uitvoering aan- verschillende afspraken zoals benoemd in het ontwikkelperspectief en het Gebiedsprogramma.

Waar nodig organiseert de programma-organisatie gezamenlijke besluitvorming en slagkracht op integrale en/of complexe vraagstukken namens de partijen (niet op afstand, maar met concrete opdrachten en bekend met de beleidslijn/bestuurders). Zo wordt dubbel werk voorkomen. Hierbij kan gebruik gemaakt worden van de bij de partijen beschikbare instrumentaria (ook van het Rijksinstrumentaria, zoals beschreven in het Rijksprogramma NOVEX). Daarnaast zet de programmaorganisatie zich in voor het uitwerken van een gedeelde communicatiestrategie, het voeren van een gezamenlijke lobby, communicatie en/of betrekken van relevante partijen.

Vanuit de regio wordt zorggedragen voor het vervullen van de rol van Programmamanager van de programmaorganisatie. De programmamanager:

- is verantwoordelijk voor het integrale gebiedsprogramma
- zit het overleg van de Kerngroep Rijk-regio voor, evenals de Gebiedstafel
- neemt als opdrachtnemer deel aan het directeurenoverleg (DO) en de bestuurlijke overleggen
- stuurt de programmaorganisatie aan
- is verantwoordelijk voor de uitwerking van producten
- is bekend met de ontwikkelingen in het gebied, kent de betrokken partijen en hun belangen en verantwoordelijkheden, en coördineert op samenhang in het gebied
- adviseert over (beleids)keuzes en doelmatiger inrichten van samenwerkingen in het gebied.

Zowel Rijk als regio borgen continuïteit, capaciteit, kennis en middelen ter dekking van de Programmaorganisatie. De kosten voor de Programmaorganisatie worden, zoals eerder besloten, 50/50 gedeeld door Rijk en regio. Voor het opstarten en/of uitvoeren van specifieke onderzoeken, projecten of (deel)programma's wordt aanvullende financiering georganiseerd via een opdracht, waarbij de verdeling kan afwijken.

➤ **Ambtelijke tafels per ontwikkellijn:** De vijf bestaande thematafels worden omgezet naar de drie ontwikkellijnen. De uitwerking per ontwikkellijn wordt gecoördineerd door adviseurs met kennis van zaken en kan men ambtelijke gesprekstafels organiseren. Deze tafels bestaan uit de inhoudelijke deskundigen van de verschillende overheden en betrokken trekkers van ontwikkelingen. Deze tafels leveren inbreng voor de uitwerking en uitvoering van de ontwikkellijn. Zo mogelijk wordt de capaciteit van adviseurs georganiseerd via de partners. In de verdere uitwerking naar het gebiedsprogramma's wordt de verdere indeling (gebiedsgericht of per ontwikkellijn) in eventuele deelprogramma's overwogen.

➤ **Escalatielijn:** Indien er in het tot stand komen van resultaten of in de afstemming met reguliere tafels problemen ontstaan, dan volgt de escalatie de lijn vanaf het programmateam via DO, naar het BO.

➤ **Omgevingstafel:** Het is cruciaal dat het vertrouwen van inwoners in de overheid weer toeneemt om gezamenlijk vooruit te kunnen kijken. Daarvoor is het nodig de positie van inwoners in de regio meer centraal te stellen bij nadere uitwerkingen in de deelgebieden en daarbij samenhangende communicatie en participatie te organiseren. De omgevingstafel is bedoeld om de participatiedruk bij inwoners te verminderen en toe te werken naar één heldere communicatielijn.

Deelnemers aan deze tafel zijn de omgevingsmanagers en communicatieadviseurs van de belangrijkste projecten en programma's in het gebied (n.t.b.). Specifieke communicatie over programma's en projecten verloopt in principe via lopende trajecten, algemene via de overheidsorganisaties en gefaciliteerd door de NGG|MPZ samenwerking. Zo mogelijk wordt aangesloten bij het regionale gebiedsgericht werken-principe voor bredere participatie in de deelgebieden.

➤ **Strategische gebiedstafel:** Aan de gebiedstafel wordt de (strategische) samenhang op proces en inhoud aangebracht en gecoördineerd. Deelnemers aan deze tafel zijn de programmamanagers van de belangrijkste integrale programma's en ontwikkelingen in het gebied (n.t.b.).

➤ **Samenwerkingsagenda en (maatschappelijke) Klankbordgroep:** Voor een goede samenwerking met het gebied wordt een samenwerkingsagenda opgesteld (zie ruimtelijk-economische ontwikkelstrategie). Onderdeel daarvan is een gebiedsbrede en integrale (maatschappelijke) klankbordgroep. Deze bestaat uit externe partijen. De inzet van de klankbordgroep kan helpen om samen met (maatschappelijke) organisaties en/of belangrijke spelers uit het bedrijfsleven te zorgen dat het ontwikkelperspectief breed gedragen en gerealiseerd wordt. De klankbordgroep kan tevens worden ingezet om te reflecteren en om andere perspectieven en belangen te betrekken. Zo mogelijk wordt aangesloten bij reeds bestaande gremia.

Voorbeeld Maatschappelijke Klankbordgroep Groene Hart

In NOVEX-gebied Groene Hart wordt gewerkt met een Maatschappelijke Klankbordgroep. Deze groep bestaat uit vertegenwoordigers van diverse organisaties en stichtingen op het terrein van natuur, landbouw, wonen, recreatie en toerisme. De Klankbordgroep geeft gevraagd en ongevraagd advies ten aanzien van het uitvoeringsprogramma van het ontwikkelperspectief Groene Hart en de verschillende projectplannen en activiteiten. Vooral waar het gaat om de impact van de activiteiten in de samenleving.

De klankbordgroep heeft een adviserende rol richting het Bestuurlijk Platform. Enerzijds worden de signalen vanuit de maatschappelijke organisaties ingebracht in het Bestuurlijk Platform en anderzijds het overheidsbeleid voor de maatschappelijke organisaties gepolst en zo nodig toegelicht. De Klankbordgroep zorgt voor de verbinding tussen het Bestuurlijk Platform Groene Hart en de maatschappelijke organisaties en draagt bij aan draagvlak en realisatie. De klankbordgroep komt 4x per jaar bijeen. De voorzitter van de klankbordgroep woont regelmatig de Bestuurlijk Platform vergaderingen bij om te reflecteren op de onderwerpen en beleidsvoorstellen.

Uitwerking in samenwerkingsovereenkomst

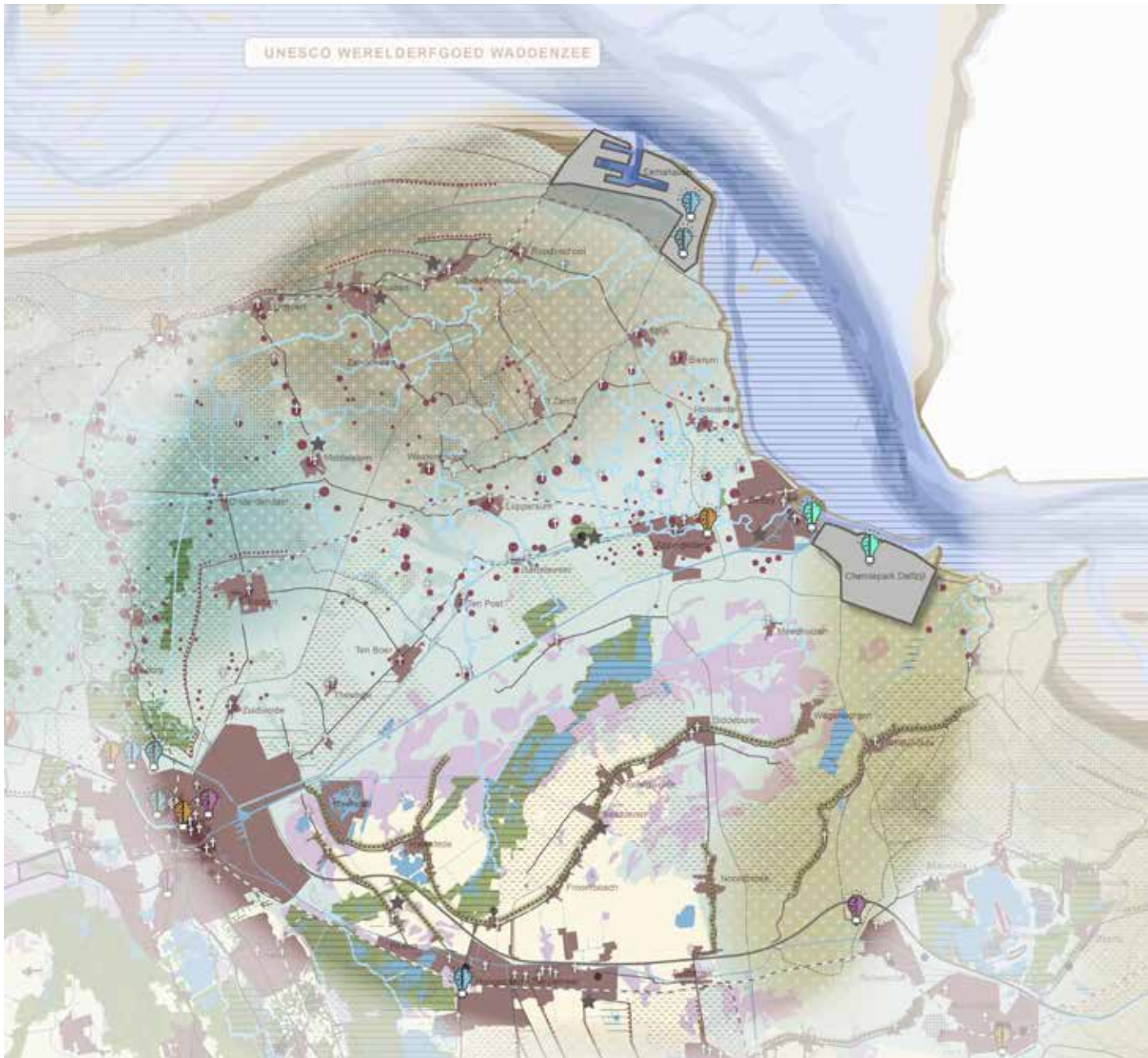
In dit hoofdstuk zijn eerdere bestuurlijke afspraken over de samenwerking en governance aangevuld. Dit werken de partijen verder uit in een samenwerkingsovereenkomst.

Daarin worden ook de samenhang met Nij Begun en andere relevante trajecten betrokken.

84

45

kaartbeeld Waardevol Groningen (ruimtelijk voorstel Novex, november 2023)

zand

veen

klei

dekzandrug

kwelderwal

oude geul

karacteristieke waterlopen

karacteristieke landschapsstructuur

structuurbepalende wegen

natuur

akker vogel- / weidevogelgebied

houtwallen en -singels

dijken en herkenbare dijctracés

(groene) cultuur- en boerderijlinten

essen

historische kernen (bebouwing tot ca. 1900, molens, windmolen en -driven, industrie)

wierde

Middeleeuwse kerken

borg

vesting of schans

klooster(restant)

hunebed

industriële erfgoed

nationale parken en landschappen

stille

duisternis

kennis en innovatie

energie

digitalisering

gezondheid

onderwijs

industrie

hoogwaardig landbouwgebied (natuur)

posteaardappelen noordelijke kleischil

graan Oldambt

elektrotransitie Veenkoloniën

melkveehouderij

(inter)nationale bedrijvigheid

toekomstige bedrijvigheid Oostpolder

zoutwinning

UITGANGSPUNTEN

Uitgangspunt: kwaliteit van de leefomgeving staat centraal

De kwaliteit van de leefomgeving staat centraal, dit gaat niet alleen om sporen van het verleden, maar ook om kwaliteiten van de toekomst. Ontwikkelingen in onze tijd moeten bijdragen aan de kwaliteit van de leefomgeving van de Groninger. Mooie voorbeelden daarvan zijn Blauwestad, 't Roegwold, Forum, het Groninger museum en de innovatieve landbouw.

Naast fysieke kwaliteiten van landschap, dorpen en stad, gaat het ook om cultuur, de manier van samenleven, natuur, milieu, economische sectoren en innovatiekracht. We bouwen voort op een sterke basis: 'Waardevol Groningen', zoals hiernaast op kaartbeeld weergegeven.

We stellen deze Groninger waarden en kwaliteiten centraal. Aansluitend bij de provinciale omgevingsvisie kiezen we daarbij voor oplossingen die de Groninger identiteit, landschappelijke en culturele waarden behouden én gelijktijdig een veerkrachtige en toekomstbestendige basis realiseren.

Uitgangspunt: ruimtelijke kwaliteit voorop

De karakteristieke eigenschappen die we waarderen in onze leefomgeving willen we behouden en versterken. Dit betekent dat we zorgvuldig met ruimte om gaan en nieuwe ontwikkelingen zo in het landschap inpassen dat het herkenbaar en waardevol blijft en wordt. Ruimtelijke kwaliteit zien we daarbij als het geheel van herkomstwaarde, belevingswaarde, gebruikswaarde en toekomstwaarde.

Ruimtelijke kwaliteit voorop krijgt in de provinciale omgevingsvisie handen en voeten in vier ruimtelijke uitgangspunten:

- Herkenbare en logische ordening
- Zorgvuldig meervoudig ruimtegebruik
- Aanpasbaar ontwerpen
- Meerwaarde creëren

Herkenbare en logische ordening

Een landschap is leesbaar door karakteristieke patronen en structuren zoals water, natuur, bebouwing en infrastructuur. Novex gebied Groningen herbergt meerdere landschapstypen, met elk zijn eigen patronen, die de beeldbepalende kwaliteiten vormen. Deze patronen en structuren zijn beeldbepalende vormgevers van het landschap en kunnen we als vertrekpunt gebruiken om nieuwe ontwikkelingen een streekeigen karakter te geven.

Elke ruimtelijke ontwikkeling heeft te maken met een functionele ordening. Zo heeft het watersysteem te maken met hoogteligging en afwatering richting zee en zijn energiesystemen gebaseerd op een netwerk met verdeelstations en hoogspanningsleidingen. Nieuwe ruimtelijke ontwikkelingen dienen niet alleen rekening te houden met deze functionele ordening, maar moeten aansluiten bij de herkenbare patronen en structuren van het landschap.

voorbeeld herkenbare en logische ordening

87

Ontwikkelperspectief ■ Novex-gebied Groningen | Masterplan Zeehavens

Ontwikkelperspectief ■ Novex-gebied Groningen | Masterplan Zeehavens

WAT IS RUIMTELIJKE KWALITEIT?

Ruimtelijke kwaliteit gaat over meer dan 'mooi'. Het gaat ook over gebiedseigen, functionaliteit en duurzaamheid. Bij ruimtelijke kwaliteit zijn vier waarden samengebracht:

Herkomstwaarde | De leefomgeving is ontstaan vanuit een natuurlijke basis, onder invloed van mensen die in de provincie zijn gaan wonen, werken en leven. Deze ontstaansgeschiedenis bracht landschappelijke en archeologische waarden.

Belevingswaarde | Deze waarde gaat over imago, uitstraling en aantrekkelijkheid van het landschap, de steden, dorpen en bouwwerken. Het gaat over alles wat we als mens kunnen beleven: zien, horen, voelen, ruiken en proeven.

Gebruikswaarde | Alle inwoners van Groningen willen hun leefomgeving optimaal gebruiken voor het beoogde doel of de beoogde doelen, dus efficiëntie en functionaliteit zijn van belang.

Toekomstwaarde | Alle ontwikkelingen en moeten robuust en duurzaam zijn, zodat de resultaten daarvan niet alleen nu, maar ook voor toekomstige generaties beschikbaar zijn.

Ruimtelijke kwaliteit heeft betrekking op de directe leefomgeving van inwoners. Dit omvat alle schaalniveaus, van groots landschap tot stoeptegels, en betreft alle inwoners.

HET BELANG VAN RUIMTELIJKE KWALITEIT

Ruimtelijke kwaliteit draagt bij aan een fijne leefomgeving voor iedereen, nu en in de toekomst. Inwoners die hun omgeving waarderen, voelen zich ermee verbonden, zorgen ervoor en investeren erin. Een veilige en prettige leefomgeving draagt bij aan gezondheid en sociale cohesie.

Ruimtelijke kwaliteit is een belangrijke vestigingsfactor voor woningzoekenden en bedrijven en verhoogt toeristisch-recreatieve aantrekkingskracht. Goede ruimtelijke kwaliteit maakt een omgeving robuust en inclusief, in staat om mee te groeien met transformaties die zich aandienen.

Ruimtelijke kwaliteit dient dus economische, sociale, ecologische en culturele belangen.

Zorgvuldig meervoudig ruimtegebruik

Door met een brede integrale blik te kijken naar ontwikkelingen, kunnen we zien welke ontwikkelingen elkaar op welke manier beïnvloeden en of bepaalde functies gecombineerd kunnen worden. Zo kunnen we slim omgaan met ruimte, bijvoorbeeld door concentreren en bundelen van functies.

Aanpasbaar ontwerpen

Bij alles wat we nu doen, moeten we rekening houden met de langere termijn, met de generaties na ons. Dat betekent bijvoorbeeld kiezen voor circulair en aanpasbaar bouwen, maar ook het combineren van ruimtelijke ontwikkelingen met nieuw water en groen, dat is goed voor de klimaatopgave én voor het welbevinden van mensen.

Meerwaarde creëren

Samen met en voor Groningers betekent dat ruimtelijke opgaven in samenspraak met omwonenden en belanghebbenden tot stand komen. Door in een vroeg stadium van het planproces ideeën over en weer te bespreken maakt het mogelijk om meerwaarde voor mensen te realiseren. Meerwaarde in plannen brengen kan door slimme combinaties, een creatieve blik en een ontwerpgerichte aanpak van begin tot eind goed te benutten. Zo ontstaan verrassende nieuwe ideeën.

Dit met zorg en aandacht vormgegeven gemaal bij Onderdendam is ook een vispassage en een brug, die een nieuwe fietsroute mogelijk maakt. Het gemaal heeft zo, naast de waterfunctie, ook meerwaarde voor natuur en recreatie.

voorbeeld meerwaarde creëren

Uitgangspunt: ruimtelijke kwaliteit realiseer je samen

Ruimtelijke kwaliteit is de resultante van een gezamenlijke inzet, door overheid, inwoners en gebruikers van de fysieke leefomgeving. De provincie zet zich in om een bijdrage te leveren aan een zo'n hoog mogelijke ruimtelijke kwaliteit in de provincie Groningen. Een goede samenwerking tussen bestuurders, management, de verschillende teams, diensten en externe partijen is hierbij cruciaal.

Hierbestemming strokartonfabriek 'De Toekomst' in Scheemda. Tot 1968 werd hier karton geproduceerd. Na jaren van verval is het rijksmonumentale industriële fabriekscomplex gerestaureerd en omgevormd tot evenementenlocatie en erfgoedpark. Tegenwoordig vindt hier jaarlijks het eigenzinnige festival Grasnapolsky plaats.

De Vork, inpassing en afscherming licht en geluid van het treinen-opstelterrein, wandelpark met watercompensatie en bewust in bodem bewaard archeologisch archief.

voorbeeld zorgvuldig meervoudig ruimtegebruik

De Brede dijk is aanpasbaar, afhankelijk van het resultaat van het onderzoek dat op een klein deel van de dijk plaatsvindt. De traditionele zeedijk gaat veranderen in een Brede Groene Dijk, met klei uit de omgeving, gemaakt van slob uit de Eems Dollard.

Het dorp van de Blauwestad had ooit een ander bouwprogramma. In de loop van de tijd bleek een ander woonprogramma nodig te zijn. Binnen het concept van het dorp is een andere uitwerking gemaakt, een voorbeeld van aanpasbaar bouwen.

voorbeeld aanpasbaar ontwerpen

totaalbeeld ruimtelijke kwaliteit voorop

Landschapskwaliteiten als vertrekpunt

Duurswoldgebied en groenblauwe verbindingen

Kwaliteitsverbetering gebieden onder druk

Waardevolle cultuurlandschappen

Energietransitie in samenhang met leefomgeving

Fysieke leefomgeving inwoners (indicatief)

RUIMTELIJKE KWALITEIT VOOROP

Ruimtelijke kwaliteit voorop is de basisambitie bij alles wat we doen en ontwikkelen in Novex gebied Groningen. Dat betekent dat de ruimtelijke kwaliteitsaspecten van Waardevol Groningen, de ambities uit de provinciale omgevingsvisie en de algemene ruimtelijke kwaliteitsopgaven in dit gebied het vertrekpunt vormen voor alle ontwikkelingen. Dit is samen te vatten in vijf aandachtsvelden voor ruimtelijke kwaliteit:

- Leesbaar landschap
- Nieuw perspectief voor het Duurswoldgebied
- Kwaliteitsverbetering van gebieden onder druk
- Energietransitie in samenhang met leefomgeving
- Fysieke leefomgeving inwoners

Leesbaar landschap (krachtige landschappen) *Primaire rode draad: 'krachtige landschappen'*

Waardevol Groningen en de beeldbepalende kwaliteiten van de landschapstypen in Novex gebied Groningen vormen het vertrekpunt voor alles wat we doen. Hier verwijzen naar 3.2 waardevol groningen en 4.5 landschap.

Provincie Groningen kent een aantal cultuurlandschappen met een hoge belevingswaarde en veel cultuurhistorische, archeologische, aardkundige, landschappelijke en natuurwaarden. Deze landschappen zijn van extra groot belang voor de diversiteit en identiteit van Groningen en krijgen in de provinciale omgevingsvisie een aparte status. Het doel is om in deze gebieden de vitaliteit en unieke kwaliteiten te behouden en het toevoegen van nieuwe kwaliteiten te stimuleren.

Binnen Novex gebied Groningen gaat het om: het Waddengebied, buitendijks het Unesco Werelderfgoed Waddenzee en binnendijks de kustpolders en het wierdenlandschap; de Dollardpolders in het Oldambt; het Gorecht, inclusief Geopark De Hondsrug en Nationaal beek- en esdorpenlandschap Drentsche Aa.

Nieuw perspectief voor het Duurswoldgebied *Primaire rode draad: 'krachtige landschappen'*

Het Duurswoldgebied is een gebied waar veel opgaven samenkomen. In de provinciale omgevingsvisie wordt voor dit gebied een gebiedsgerichte aanpak voorgesteld, met inzet van ontwerpend onderzoek om te komen tot 'een van de mooiste nieuwe landschappen van Nederland'. Ruimtelijke kwaliteit voorop is daarbij niet alleen uitgangspunt, maar vormt in dit gebied de aanjager van het ontwerpend onderzoek en is een verbinder zijn tussen alle opgaven. Van robuuste groen-blauwe gebieden tot leefbaarheid en van nieuwe verdienmodellen voor agrariërs tot behoud van landschappelijke en cultuurhistorische waarden. Door ontwerpend onderzoek kunnen ruimtelijke consequenties van scenario's, keuzes en oplossingen helder in beeld worden gebracht, zodanig dat beeldverhalen ontstaan die bestuurders, bedrijven en inwoners helpen in de beoogde gebiedsgerichte aanpak.

Kwaliteitsverbetering van gebieden onder druk *Primaire rode draad: 'onderscheidende clusters en lijnen'*

In de provincie Groningen zijn een aantal gebieden aan te wijzen waar de afgelopen decennia extra druk is ontstaan op de kwaliteit van de leefomgeving door nieuwe ontwikkelingen. In de provinciale omgevingsvisie wordt gesteld dat we in deze gebieden actief aan de slag gaan met kwaliteitsverbetering van de landschappen. Het gaat om drie gebieden, die allemaal binnen het Novex gebied Groningen liggen: het gebied A7/ N33 rondom Meeden, rond de Eemshaven en het gebied rondom Oosterhorn. In deze gebieden hebben grote ontwikkelingen de kwaliteit van de leefomgeving, de kernkwaliteiten van het landschap en het erfgoed aangetast.

Energietransitie in samenhang met leefomgeving
Primaire rode draad: ‘onderscheidende clusters en lijnen’

Energietransitie is een grote opgave met een forse impact op de fysieke ruimte in novex gebied Groningen. Niet alleen vragen nieuwe energie-infrastructuur en -bouwwerken om nieuwe fysieke ruimte, maar ook bestaande structuren en elementen hebben afgelopen decennia al grote impact gehad op de directe leefomgeving van inwoners van dit gebied. Dat geldt niet alleen voor inwoners in de nabijheid van de gebieden onder druk zoals hiervoor benoemd, maar ook voor inwoners in de nabijheid van hoogspanningsleidingen, transformator-gebouwen, zonneparken en ander bouwwerken ten behoeve van de energietransitie.

Alle nieuwe bouwwerken en structuren die nodig zijn voor de energietransitie, dienen in samenhang met de directe leefomgeving van inwoners, met de kernkwaliteiten van het landschap en Waardevol Groningen als vertrekpunt, ontworpen te worden. Ruimtelijke kwaliteit voorop!

Fysieke leefomgeving inwoners
Primaire rode draad: ‘sterke samenleving, dorpen en steden’

De kwaliteit van de leefomgeving staat centraal, we stellen de Groninger waarden en kwaliteiten centraal (zie H3). In Novex gebied Groningen geldt daarbij, dat de directe leefomgeving van inwoners in een aantal gevallen om extra aandacht vraagt. Dat geldt in elk geval voor dorpen en (delen van) steden waar de versterkingsopgave grote impact heeft, heeft gehad, of nog gaat hebben. Hier dient nadrukkelijk een koppeling te worden gelegd tussen de ruimtelijke kwaliteit van de versterking an sich en de ruimtelijke kwaliteit van de directe leefomgeving, de directe buitenruimte rondom woning, straat en dorp.

Daarnaast vragen boerderijen en erven om extra aandacht voor ruimtelijke kwaliteit en de fysieke inrichting en leefomgeving. Op boerenerven komen diverse opgaven samen:

- verduurzaming: zowel van gebouwen (veelal karakteristiek of monumentaal) als van agrarische bedrijfsvoering (wat vaak meer ruimte vraagt dan beschikbaar)
- instandhouding van cultureel en groen erfgoed in de vorm van boerderijen en erfbeplanting
- instandhouding en ontwikkeling van een leesbaar landschap: boerderijen zijn (mede) dragers en vormgevers van het landschap, individueel of als onderdeel van een reeks of lint
- herbestemming: bij vrijkomende agrarische bebouwing, maar mogelijk ook bij transitie van landbouwgronden in het Duurswoldgebied

Samenwerkende overheden:

Colofon:

Ontwikkelperspectief NOVEX gebied Groningen | Masterplan Zeehavens

© 2025 provincie Groningen (namens de samenwerkende overheden)
Definitief opgemaakte versie d.d. 5 juni 2025

Op dit document en de inhoud ervan rust auteursrecht. Alle rechten voorbehouden.

Dit ontwikkelperspectief is van de samenwerkende overheden: de Rijksoverheid, de waterschappen Hunze en Aa's en Noorderzijlvest, de gemeenten Het Hogeland, Eemsdelta, Midden-Groningen en Groningen, de provincie Groningen.

Partijen hebben het ontwikkelperspectief gezamenlijk opgesteld, met medewerking van Groningen Seaports.

Contact programmaorganisatie NOVEX gebied Groningen | Masterplan Zeehavens: mpz-novexgebgn@provinciegroningen.nl

Ontwikkelperspectief

NOVEX-gebied Groningen

Masterplan Zeehavens

gr

2035/
2050